

මොක්පුර රන්දොර

නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා

පට්ඨම භාගය
ලක්ඛණාදි චතුක්ක කර්මස්ථාන

අභිප්පස උ. ආච්ඡාණ (ආ-ඔක් සයංඛි)

ශ්‍රී සදානාරාම ස්වාමීන්ද්‍ර අනුස්මරණ ග්‍රන්ථ මාලා-අංක 6



මොක්ෂපුර රත්දොර

මහත්මාර රද්‍රසෙහී (බුරුමයෙහි)

එා-ඹවත් විත්තල පවිටිත අරණ්‍ය සේනානන්දීපරී
අතිපුජ්‍ය උ. ආචාර්ය (එා-ඹවත් සයාසෝ)

ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්

බුරුම බිසින් රචනා කරන ලද

තිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා

තම භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තනය

ජට්ඨම භාග්‍ය

ලක්කුණාදි වතුකක කොටස

පරිවර්තනය

ඉපය උඩරටියගම බම්මරිව ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්තන සහාය

ඉපය බුරුම ජාතික උ. අභයසූර්‍ය ස්වාමීන් වහන්සේ

ධම් දානය

වත්දීමා අංචිසිංහ මැණිගත්

ප්‍රකාශනය

අමා දුම් සංගමය

විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානය, දිස්සේක, පොල්ලොස්විටි, 10320

දුරකථනය: 01 - 780140

පෙර වදන

ඇත අතීතයේ දී ධනාත්‍ය අභිඥා මාර්ගඵල අධිගම ලාභීන්ගේ ජයග්‍රහණය වූ සිරිලක්දිව භුදු නාවතත් ඉතිපත්ති ප්‍රතිරෝධ භාෂනාව පුනරාලෝකය උදෙසා විශේෂ ජකායන මාර්ගය විවෘත වී ඇත. සිරිලක්දිවෙන් ස්වර්ණභූමි නම් වූ බුරුම රටට ගෙන යන ලද රටියන්හි පටිපත්ති පරිවේධ ක්‍රීඩිධ භාෂනය ජරා දීඳුප්‍රමිත් වැඩිලෙමිත් දැනවත් පවතී.

බුරුම රට මොලෙමියන් - මුරඩාත් නගර දෙකට අතරෙහි රමණීය වනරාජක පිහිටා තිබෙන ආ-භෞක් විත්තලපවිධිත භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ ප්‍රධානාචාරය අත්ගමනා කම්මට්ඨානාවරීය අතිපුරණීය ආචිණ්ණ-ආ-භෞක් සයංඛි මාහිමියන් වහන්සේගේ ආචාරයත්වයෙන් උභානුවන සමඵ-විදුශීනා භාවනා මාර්ගය වනාහි සිරිලක්දිව ඉහතදී අධිගම ලාභීන් පහළ කළ නිර්වාණ භාමිති ජකායන මාර්ගයේ සඳහන් කිරීම සුදුසුවේ.

දැනට සිරිලක්දිව මිනිරියල ශ්‍රී ඥානාරාම ධර්මානතනය, පොලොන්නරුව, දික්ගේන භාවනා මධ්‍යස්ථානය, නාඋයන ආරණ්‍යය, ඕපාත-රජවත්ගල ආරණ්‍යය, තෙජව සිංහලෙන සංචාරනය ආදී මධ්‍යස්ථානයන්හි ඉහත සඳහන් භාවනා මාර්ගය පුහුණු කරවමින් ඇත.

පාලි-අට්ඨකථා-විකා සහිත ක්‍රීඩිවක පර්යාජ්චියෙහි පරපෙර පැමිණියා වූ ශිෂ්‍යා ගරුත්වයෙහි මුදුනට පත් වූ සමඵ භාවනා විදුශීනා භාවනාවෙහි කෙළවරට පත් වූ දුග දුගස් ගහන් ගිහි පැවිදි යෝගීන් හට භාවනා මාර්ගය පුහුණු කරවූ ධනාත්‍ය අභිඥා මාර්ග ඵල ලාභීන් පහළ කරවූ අතිපුරණීය ආචිණ්ණ සයංඛි මාහිමියන් වහන්සේ අතින් බුරුම බසින් සමීපාදිත කාන්ධි හතතින් (7) ගුණ වූ භාවනා ඉන්‍යවාචලිය තිබ්බාන ගාමිති පටිපදා නමින් හැදින්වෙයි.

පුපුන බුරුම ජාතික කම්මට්ඨානාචාරය අත්ගඤ්ඤ සයංඛි සහ පුපුන උඩරටියගම බලමපිඵ ස්ථාමිත් වහන්සේ ද විසින් සිංහල බසට නංවන ලද මේම

මොක්පුර රත්දොර සඟවෙහි ඉන්ද්‍රිය සුපිත්වත් වැදිකා අංකිසිංහ මහාත්මය විසින්
මුද්‍රණය කරවා ධර්මදාන වශයෙන් පිරිනැමෙයි.

පරමලාව සැපත් වූ විශ්‍රාමික භාලු මහා ඥාතවි පරිඤ්ඤා අංකිසිංහ මහාත්මයා වැදීම, ජාතක අංකිසිංහ ප්‍රභූතවත් දෙදෙනාටද, රජලීපිරුන් දෙදෙනාටද මුහුදුරු මිනීපිරි සැමවද සියලුම පිවමාන ඥාති විත මිත්‍රයන්ටද මෙම කූලානිසංකරයක් ආයුරාර්ග්‍යය සැපතක් සුභවි සමීපත් කෙළවර අලු අමා මහ නිවන් ධූව පිණිසත් හේතු වාසනා වේවා!

සත්තුභාවත් කමල් අඹුල්දෙණිය මහතා ප්‍රධාන මුද්‍රණ කාර්ය මණ්ඩලයටත් අමාදම් සංගමයේ සැමටත් ආයුරාර්ග්‍යයදී සමීපත් හා අමා මහ නිවන් සමීපත් අත් වේවා!

"සුවිසො වා චෙඡිසො තොන්ද-ඤ්ඤි සත්තා සචන්ද සුචිත්තං"

මෙහට මෙතැයි

හා උයනේ අරිඤ්ඤ ම ස්ථම්භ

හා උයන ආරණ්‍ය යේනාසනස

පත්භීරයම.

පරිච්ඡේද ස්වමිත් වචනසේනෙහි

“කටාගතපසෙවිදිනො හික්කවෙ ධමම විභයො විවෙටා විරොච්ඡි නො පටිච්ඡනො.”

“මහණෙනි, තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්මය හා චිත්ත විවේක වූයේ බවළඬි. වාසුදේව නොම බවළඬි” [අං. 1/510]

මේ මඛ අතට රත්වන්නේ අප අමාදම් සංගමය මගින් එළිදැක්වන්නට ගෙනු ලැබූ දේනාරාම භූෂානුස්මරණ ඉන්ද්‍ර මාලානම් මොක්ඛුර-රත්දොර පොත් පොළේ හසවන කාණ්ඩයයි.

තවත් ඉතිරිව ඇත්තේ හත්වැනි වූත් එම පොළේ අවසාන කාණ්ඩය වූත් විපක්කා කොටසයි. එතු නොබා දිනකින් එළිදැක්වීමට කරනු සැලසී ඇති බව දැනුම් දෙන්නේ යැයිවේ.

මේ සත් ක්‍රියාවට ආරම්භය ගලපන අතිදූප්ප නා උපතේ අවිධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේගේ පෙර විදුනකින් මෙය අලංකාර වී ඇත. මේ කටයුතු මෙලෙස සුමුදුව සිදුවීමට ප්‍රධාන වශයෙන්ම ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්සේලාගේ පාරම් මහිමය කාඩක වේ. පෙරද කාඩක වන්නට ඇත. මත්තටද කාඩක වේවා! යි පතමු.

පරිච්ඡේදයේදී මෙන්ම කොටසක් බැඳීමේදී නොමිද සහරත්තක් දක්වමින් කටයුතු කළ, කටයුතු කරන පුද්ගල වූරුම පාඨික කම්මවිඨානාචාර්ය අගභක්ඛු ස්වාමීන් වහන්සේද ආකෘතික ගෞරවයක් ඉක්මවා මෙහිලා සිහිපත් කරමු.

විටපත් කීරීමෙන් සහය දුන් විලානගම විකරතන ස්වාමීන් වහන්සේද කැපවත් බැඳීමෙන් උපකාර කළ උග්ගල්ලාබාධි උපතිස්ස ස්වාමීන් වහන්සේද, පිංවත් කලංගුරිය මහතාද, මේ පිටතත් විසද දෙන ලබන්නෝ! එමගින් වහා වහා සැකසීම උදව්වෙයි පතමු.

මුද්‍රණ කටයුතු මෙහෙයවූ පිංවත් කමල් ඇඹුල්ලදෙනීය මහතා ඇතුළු “මිහිර” හි කාණ්ඩ මණ්ඩලයේ සිටි දිනකත් වටහසක්-අපගඳුවක් වචනගනිත්වත් නොඅගවා

කළ මෙහෙය ශාසනය නාමයෙන් සිහිපත් කරමු. මෙවන් පදාර්ථයේ වලව් අත-හිත දෙමින් ශාසනය නගාලීමට කටයුතු කරන එම සියලු දෙනාටම සම සමත්යේ ආධ්‍යාත්මික ශාසනයක් වන සිල-සමාධි-පඤ්ඤා ශාසනය මෙවන් බෙහෙවින් සම්පූර්ණ කර ගැනීමට තව තවත් පහසු විගරණ ශාලනයෝගී සංගමය වෙනුවෙන් ප්‍රාර්ථනය කරමු.

මෙහි වරපැන ඉසුළු අර්බුදාත්මක මැනීමක් ප්‍රධාන වශයෙන් සම අභාවච්ඡාදන ස්වාමි පුරුෂයා ඇතුළු ස්වාමි පිරිස ඉදිරිපත් කරගෙන සිදු කළ මේ බමු දැනමග කුසල මගින් එකාත්තයෙන් සියලු පැතුම්ද සපුරාගෙන නිගත ආලෝකයක් ලබන්නා. නැණැත් පහල වේවා !

මෙතුමාගේ කල් සංග්‍රහ වී ගොඩවුන මෙවන් ගුණවශයෙන් සිංහලට නැගීමේදී, මෙවන් සත්පුරුෂ මන්ඩල ඇසුරු කරමින් ගතවූ කාලය තුළ සිතීම-කරගත-වචනවශයෙන් රැස්කර ගන්නා ලද සමි පිවිසුරු කුසල් ශක්තියක් වේද එය අප දිවියේ එද-මෙද තුරු ප්‍රකාර ආධාර කළ සියලු දෙනාටම අනුමෝදම් කරවමු. මව්-පිය, ගුරුවරු-ආචාර්ය-ප්‍රාධ්‍යයන් දැන-මිත්‍ර යන සියලු හිත තත්ත්වයෝද-මැදුණත් සත්ත්වයෝද, අභිභවත් සත්ත්වයෝද එම පිත සාධු කියා අනුමෝදන් වෙන්නවා! අනුමෝදන්වී ලොවී ලොවීතුරා සැපත් කැර ගනින්නවායි පතන්නේ මෙමඬියෙනි.

"ලක් මුදු සසුන බැබළේවා"

මෙහට මෙතැනි,
උසුරුවියගම බෙහෙවින් සමි
නික්කරණ වනය,
මිහිරිගල,
11742
2001 ඔක්තෝම්බර් 31

අනුග්‍රාහකයෙහි සිතුවම්ලක් කළින්

ලෝකයේ විවිධාකාර සිතුවම් ක්‍රමයන් "නිවන්" යන උතුම් සිතුවම්ලක් සියලු දරාගනිමින් මෙම පොත මුද්‍රණය කිරීමට සිතුවම් අපගේ නිවන් නමට උපකාරයක් වශයෙනි.

මෙම පොත මුද්‍රණය වීමට එ-මහේස්වරියා මධ්‍යස්ථානයෙහි භාවනා ක්‍රම දෙක සඳහන් වන වටිනා ග්‍රන්ථයකි. මෙම එ-මහේස්වරියා ක්‍රමය අපට මොදක් මුද්‍රණය වීමට අති පුජනීය ආරාධනා එ-මහේස්වරියාගේ සමාජික වහන්සේට අපගේ ගෞරවය සහ කෘතඥතාවය පල කරමු. පුජනීය සමාජික වහන්සේට නිරෝගී සුව දීඝායුෂ ලැබේවා! මෙම ග්‍රන්ථය සිංහල භාෂාවට පරිවර්ථනය කරනු ලබන මුද්‍රණය පාඨක කමිටුවකරුවන්ගේ අගයනීය සමාජික වහන්සේටත්, පුජන උඩරටියගම බමමපිට සමාජික වහන්සේටත්, නිරෝගී සුව දීඝායුෂ ලැබේවා. ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ කරන්නවා.

ශ්‍රී කලනාඨී ගෝඨාමුම සංස්ථාවේ කමුල්පාදක කඩවැද්දුගේ ජිතවංශ සමාජික වහන්සේ ඇතුළු සියලුම සමාජික වහන්සේලාට නිදන් නිරෝගී සුවපත් භාවය ලැබේවා. පුජනීය සමාජික වහන්සේ ඇතුළු සියලුම සමාජික වහන්සේලාට ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ වේවා!

අපගේ ගුරුදේවයන් වහන්සේ මෙන්ම ප්‍රධාන කමිටුවකරුවන් වහන්සේද වන ක්‍රිපිටකාරාචාර්ය පුජනීය නා උග්‍රයන් අර්ථසම්මත සමාජික වහන්සේ මෙම එ-මහේස්වරියා ක්‍රමය මුද්‍රණය වීමට ගෞරවය සහ කෘතඥතාවය පල කරමු. මෙම භාවනා ක්‍රමය ප්‍රකාශ කරන බොහෝ දෙනා සතුව සෞඛ්‍යය ලැබේ. එම උපකමනායන් වහන්සේට මෙම කුසල බෙහෙවින් නිදන් නිරෝගී දීඝායුෂ ලැබේවා. ලොවුතුරා මුද්‍රණ වෙළඳ මහලය.

මෙම පොත මුද්‍රණය කිරීම පිණිස මග පෙන්වූ හරු චිත්‍රිත ස්වාමීන් වහන්සේවද හරු සංඝ සුභද්‍ර ස්වාමීන් වහන්සේවද නිදුක් නිරෝගී සුවපත් භාවය ලැබී පැතු බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ වේවා!

අපගේ පිතෘන් වන ඇල්. එච්. ඩී. ද සිල්වා මහතාටද දුකාවර මැණියන් වන එච්. ඊ. ප්‍රනාන්ඩි මහත්මියවද ආදරණීය කොතොයුරු කුමාර ලාල් ද සිල්වා මහත්මියවද කරුණාවන්ත වූ ස්වාමීපුත්‍ර වූ විශ්‍රාමික ගාලු මහ දිසාපති, පරන්තත් සෙමිකල්ලි සභාපති වූ පර්සි අමේසිංහ මහතාටද මිය ගිය අතිකුත් සිතළු ඥාතීන්වද මෙම කුසල බෙදුමක් සඳහා වසනා තුරු සුභගී සමීපත් ලැබී ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ වේවා!

මාගේ දරු මුහුදුරන් ඇතුළු සියලු සහෝදර සහෝදරියන්ද අතිකුත් සියලු ඥාතීන්ද පාරමි පුරා පැතු බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ කරත්වා, හිත මිත්‍ර සිතලොදකාද ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ කරත්වා.

මෙම පොත මුද්‍රණය කරනුත් කමිල් ඇඹුල්දෙනීය මහතාත් අමාදම් සංඝමගේ සියලු දෙනාත් ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ කරත්වා.

**“වීරං තිට්ඨතු ලොකකම්මං
සමමා සමමුද්ධං කාතනං”**

මෙකට
සාහස ලැදී
වරදිකා අමේසිංහ මැණියන්

මූලාශ්‍ර දැක්වීමට මෙම ලන්දරියෙහි ගොදා ඇති සෙවි ක්‍රමය මෙසේය:
[ග්‍රන්ථ සංකේතය / ග්‍රන්ථ කාණ්ඩය / පිටු අංකය]

උදා: [සං. නි. 4/32] ගනුවන් දැක්වෙන්නේ, සංග්‍රහණ නිකායෙහි
4 වන කාණ්ඩයෙහි 32 වන පිටුවෙනි.

අදාළ ලන්දරිය කාණ්ඩවලට බෙදා හැරීමේ, [ග්‍රන්ථ සංකේතය/පිටු
අංකය] වලටත් දැක්වෙනු ඇත.

උදා: [ච්. ම. 331] * [විසුඤ්ඤි මග්ග 331 ඊට]

ග්‍රහට් සංකේත නිරූපණය

දී. නි.	-	දීඝ නිකාය	බු. ඊ.
ම. නි.	-	මජ්ඣිම නිකාය	-
සං. නි.	-	සංඥාප්ත නිකාය	-
ආං. නි.	-	ආංශුත්තර නිකාය	-
බු. නි.	-	බුද්ධ නිකාය	-
වි. ප.	-	විභංගප්පකරණය	-
වි. ම.	-	විසුද්ධි මග්ග	සේ. මු.
දී. අ.	-	දී. නි. අටුවාව	-
සං. අ.	-	සං. නි. අටුවාව	-
ධ. අ.	-	ධම්මසංගණිතකරණ අටුවාව	-
විභ. අ.	-	විභංග අටුවාව	-
මහා වී.	-	විසුද්ධි මග්ග මහාවිකා	ධ. සෙ.
අනු වී.	-	විසුද්ධි මග්ග අනු විකා	බු. අ.
සං. වී.	-	සං. නි. විකාව	-
දී. වී.	-	දී. නි. විකාව	සො. සේ.
මි. ප.	-	මිලිඤ්ඤ පඤ්ඤ	ධ. ආ.

- බු. ඊ. = බුද්ධ ජගත්තී මුද්‍රණය
- සේ. මු. = සේවාචාර්ය මුද්‍රණය
- ධ. සෙ. = ධර්මස්ථාන සේවක මුද්‍රණය
- බු. අ. = බුද්ධ අකුරු පටිපාටි සංගීති මුද්‍රණය
- සො. සේ. = සෝමවහි සේවාචාර්ය මුද්‍රණය
- ධ. ආ. = ධර්මසාධි ආනන්ද මෙහෙයුම් සිමි

පටුන

පෙර වදන	i
පරිච්ඡේද ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්	iii
අනුක්‍රමයෙන් සිතුවම්ලේඛන තුළින්	v
මුද්‍රණ සංවේග නිරූපණය	vii
1. ලක්ඛණ රස පවිත්‍රපට්ඨාන පද්ධතියෙන්	
භාවනා කළ යුත්තේ ඇයි	
ධම්මානුරක්‍ෂණය කවිපට්ඨාන ප්‍රතිපදාවෙන් උග්‍රවා ගන්නා ලද්දේ	1
උකාරිතඤ්ඤාදා - විපකල්පිතඤ්ඤාදා	5
උතුම් පටිසම්භිදා ඤාණ හතර	6
කතර පටිසම්භිදා ඤාණ ලැබීමට ගේතු ධර්ම පහ	7
කෙඩ භූමිය- අරකඩ භූමිය	8
ප්‍රබ්ධි කොහොත් වැදගත් වේ.	8
ලක්ඛණ, රස, පවිත්‍රපට්ඨාන, පද්ධතිය අර්ථයන්	12
පෙරාතුව දහයුතු වූ.	15
2. අවච්ඡි රූප - රූපකඩ්දොස කට්ඨාන කොටස	17
පච්චි ධාතු	-1
අපච්චි ධාතු	-2
තෙත ධාතු	-3
වාය්ව ධාතු	-4
චක්‍ර ජායාද	-5
කොත ජායාද	-6
කාත ජායාද	-7
භිච්ඡා ජායාද	-8
කාත ජායාද	-9
රූපාරම්මණ	-10
සඤ්චාරම්මණ	-11
ගන්ධාරම්මණ	-12
රසාරම්මණ	-13
ඉප්පිඤ්ඤා = ඉප්පි භාව රූප	-14
පුට්ඨිඤ්ඤා = පුට්ඨ භාව රූප	-15

විවිධත්වය = රූප ජීවිත	-16	25
භද්‍රය වහන්සේ	-17	25
කඩලිකාරාගාර	-18	25
ආකාශ ධාතු	-19	26
කාශ විඤ්ඤාණි	-20	26
වච්චි විඤ්ඤාණි	-21	26
රූපක ලඟුතා	-22	27
රූපක මුද්‍රතා	-23	27
රූපක කම්මඤ්ඤාණා	-24	28
රූපක උපවස	-25	28
රූපක සන්තති	-26	29
රූපක ජරතා	-27	29
රූපක අතිවචනා	-28	29
පච්චිකා කොටි භාවනා කරන ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් රෝපනා		30

3. විඤ්ඤාණාකඛණධි කටා කොටස

විඤ්ඤාණාකඛණධි	-1	33
පච්චිකා විභවය	-2	33
භවංග සිත	-3	34
රක්ඛිතචාරවජ්ජන = කිරිතා මනොධාතු	-4	34
ආචජ්ජන = රූපාරම්මණ අරමුණු කිරීම		35
ආචජ්ජන = සංඥාරම්මණ අරමුණු කිරීම		35
ආචජ්ජන = ගන්ධාරම්මණ අරමුණු කිරීම		35
ආචජ්ජන = රසාරම්මණ අරමුණු කිරීම		36
ආචජ්ජන = පොඨධාරම්මණ අරමුණු කිරීම		36
වකුටි විඤ්ඤාණා	-5	36
කොභ විඤ්ඤාණා	-6	36
භාන විඤ්ඤාණා	-7	37
ජීවන විඤ්ඤාණා	-8	37
කාශ විඤ්ඤාණා	-9	38
සම්පච්චන = පිළිගැනීම (චිතාක මනො ධාතු)	-10	38
රූපාරම්මණයක් පිළිගැනීම වූ සම්පච්චන සිත (වකුටිචාර වච්චි)		39

සඳුරම්මිකයක් පිළිගන්නා වූ සමපරිච්ඡේදන සිත (ගෘහ ඥාන චීව)	39	
සෙවාරම්මිකයක් පිළිගන්නා වූ සමපරිච්ඡේදන සිත (භාන ඥාන චීව)	39	
රහාරම්මිකයක් පිළිගන්නා වූ සමපරිච්ඡේදන සිත (පිටතා ඥාන චීව)	39	
පොරබඩාරම්මිකයක් වූ පිළිගන්නා සමපරිච්ඡේදන සිත (කාය ඥාන චීව)	40	
තනහිරණ = අග්ගක පිරාන මනො විඤ්ඤාණ ධාතු -11	40	
වොහර්චන = කාධාරණ කිරිතා මනොවිඤ්ඤාණ ධාතු -12	42	
චක්ඛු ඥාන චීව වොහර්චන	43	
කොත ඥාන චීව වොහර්චන	43	
ඝාන ඥාන චීව වොහර්චන	43	
පිටතා ඥාන චීව වොහර්චන	44	
කාය ඥාන චීව වොහර්චන	44	
ඊචන = කුසල ඊචන -13	44	
ඊචන = අකුසල ඊචන -13	45	
සඳුරම්මික	-14	45
චක්ඛු ඥාන චීව සඳුරම්මික	46	
කොත ඥාන චීව සඳුරම්මිකදිග	46	
මනො ඥානාරච්ඡේදන - මනොඥාන චීව -15	46	
රූපාරම්මිකය අරමුණු කරන මනොඥානාරච්ඡේදන	47	
සෙඤ්ජාද විභතය -16	48	
වුච් විභතය -17	48	
4. වේදනාකඩපටි කටා කොටස		
සුඛ වේදනා	49	
උකඛ වේදනා	49	
කොමනස්ස වේදනා	50	
වෙනත් ආකාරයකට කොමනස්ස වේදනාව විස්තර කිරීමක්	50	
ඥාමනස්ස වේදනා	51	
උපෙකඛා වේදනා	51	
සධානුපෙකඛා=තඤ්ඤ ධර්මය හා යෙදුන තනුමච්ඡේදනා	51	
අඤ්ඤාමි සුඛ = උපෙකඛා වේදනා චතුර්ථ සධානුපෙකඛා	52	

5. සපයුදාකර්ම කටා කොටස සපයුදා රෙවතය		53
6. සංඛාරකර්ම කොටස		
සබ්බිසවා සාධාරණ රෙවතය		55
එකකම	-1	55
වේදනා	-2	56
එකගතා = සමාධි	-3	56
පීච්ච	-4	57
මනසිකාරණ	-5	58
මනසිකාර භූත ආකාරණ		59
පී සත්ථා සචාලිත වහන්සේන් සවිගත		60
පුඤ්ඤක රෙවතය	-6	60
චිතකතම	-1	60
පිචාර	-2	61
අභිමොක්ඛ	-3	61
විචිත	-4	62
සංවේදන පද්ධතිය = සංවේදන ඥාණය		62
විචිතාරම්භ වරදු පද්ධතිය		63
පිඤ්ඤ	-5	63
පඤ්ඤ	-6	64
අකුසල රෙවතය	-14	64
මොහ	-1	64
අභිච්ඤ	-2	65
අරන්ඤතා	-3	66
පඤ්ඤ	-4	67
ඥාණ	-5	68
දිව්ඤ්ඤ = මිඤ්ඤ	-6	68
මාන	-7	70
ඥාණ	-8	70
ආකාශ වරදු	-9/10	71

අර්ථන කෝපය		72
ඉස්සා	-9	73
මව්පව්ව	-10	73
කුකුළුව	-11	74
චීන	-12	74
මිදුබ	-13	75
විවිධව්‍යා	-14	76
සැකයන් ලකුණු		76
ඤාණයන් විමසා බලන්න		78
සොහොන වෙනසක කොටස		78
සඳුබා	-1	78
සොහොනෙන් මාණික සඳුබා හේතු සහර		79
සති	-2	80
සතිය හා මනසිකාරය		81
සිරි	-3	81
මිහිඟය	-4	81
අලොභය	-5	83
අද්‍රෝශය	-6	83
සතු මජ්ඣමනා	-7	84
කාය පසාද්ධි විතත පසාද්ධි	-8-9	84
කාය ලගුතා විතත ලගුතා	-10- 11	85
කාය මුදුතා විතත මුදුතා	-12-13	86
කාය කම්මඤ්ඤා විතත කම්මඤ්ඤා	-14-15	86
කාය පාදුකඤ්ඤා විතත පාදුකඤ්ඤා	-16-17	87
කායුච්ඡේදනා විතතුච්ඡේදනා	-18-19	88
විරහි වෙවිසික භුත	-20-21-22	89
පාණාචාරය කාය දුෂ්චරිතයන් වැළකීම		91
බුද්ධ විහාර වෙවිසිකයන්		92
මෙතනා (අද්‍රෝශ)		92
කරුණා	-23	93
මුද්දිතා	-24	94

උපකෝ වූයම් වීහාර = (තනු මිණවිතතත)	95
අංගිතන = පඤ්ඤාදීප්පිත = පඤ්ඤා 25	95
අභංගිමාන පවිත්තධර්මාන	96
සීගානන ලක්ඛණා	98
නාමි ධර්ම ලක්ඛණ, රඝ, පවිත්තධර්මාන,	98
පද්ධධර්මාන වශයෙන් භාවිතා කරන ක්‍රමය	98
එකතන ක්‍රමය වටහා ගැනීමේ අවශ්‍යතාව	100
විශ්වකස්සනකස් පාඨා	101

7. පටිච්ච සමුපපාද කොටස

අවිජ්ජා	-1	103
සංඛාර	-2	104
විඤ්ඤාණය	-3	105
නාම රූපයෙහි නාම = ජෛවකසීඝ්‍ර	-4	105
නාම - රූපයෙහි රූපය	-4	105
සඤ්ඤාතනය	-5	106
චක්ඛායතනය		106
කොභායතනය		107
සානායතනය		107
චිච්චායතනය		108
කායායතනය		108
මනායතනය		108
කාරණුපචාර කථා		109
එකත	-6	110
චක්ඛු සම්පන්නය		110
කොභ සම්පන්නය		110
සාන සම්පන්නය		110
චිච්චා සම්පන්නය		111
කාය සම්පන්නය		111
මනො සම්පන්නය		112
වේදනා	-7	113
චක්ඛු සම්පන්නො වේදනා		113

සෞභ සම්පන්නත්ව වේදනා		114
භාන සම්පන්නත්ව වේදනා		114
විවිධා සම්පන්නත්ව වේදනා		114
බාහ සම්පන්නත්ව වේදනා		115
මනෝ සම්පන්නත්ව වේදනා		115
තණතා		115
රූප තණතා		116
සංඥ තණතා		116
ගන්ධ තණතා		117
රස තණතා		117
ජෝරිඤ්ඤි තණතා		117
ධම්ම තණතා		118
උපාදාන		118
උපාදාන චිඤ්ඤි		119
භව	-10	120
(අ.) කම්ම භව		120
(ආ.) උපපත්ති භව		120
භාවනා ක්‍රමය ගැන සවිමඟ් පිය ඉතු		120
ජාති	-11	121
(අ.) ජරා	-12	121
(ආ.) මරණ		122
සොක		122
පට්ඨෙව		123
දුක්ඛ = කාමික දුක්ඛ		124
ද්‍රෝමසංඝ = වේතයික දුක්ඛ		124
උපාසාන		124
සොක - පට්ඨෙව - දුක්ඛ ද්‍රෝමසංඝ - උපාසාන		125
ලක්ඛණා රසාදිය භාවනා කරන ක්‍රමය		126
අභිමතාථීය		128
කල්තඩා සුදානම් පීම		128
අනුබෝධි සදාන		129



අපවත් වී වදල,
ශ්‍රී කලුණගේ ගෝඤ්ඤාම සංස්ථාවේ ප්‍රධානාචාර්ය,
මිනිරිසල නික්කරණ වන අරණ්‍යගේ ප්‍රථම සේනානායකවරයා,
කම්ප්‍රානාචාර්ය, මහේන්ද්‍රාචාර්ය, අතිපුරුෂ
මාතර ශ්‍රී ස්‍රාතාරාමානිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට
ප්‍රාථමිකව පිණිස,

ශ්‍රී කලුණගේ ගෝඤ්ඤාම සංස්ථාව පහසුවන වැරදි හා තැබීම නිමිත්තෙන්
එකී සංස්ථාවේ සරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුභාෂක,
තල්දොව් ශ්‍රී භූභවධීන ගෝඤ්ඤාම මධ්‍යස්ථානාධිපති,
මහේන්ද්‍රාචාර්ය, රාජකීය පණ්ඩිත, අතිපුරුෂ
කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී පිනවංශානිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට

"මොක්පුර රත්පොර"

(නිකිණිත ගාමිනි පටිපාටි)

තමී වූ මෙම ග්‍රන්ථය

සාධිතයෙන් හෙළුවහලත් පිළිගැනුවෙයි.



මොක්පුර රත්දොර

නිබ්බාන ගාමිනි පටිපදා (සංස්කර්තයෙහි)

ජර්නම භාගය

ලක්ඛණාදී චතුක්ක කොටස

නමෝ තසං භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්මුඤ්ඤාසං

ලක්ඛණා, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතියන්

භාවනා කළ යුත්තේ ඇයි

ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨාන පුතිපදාවෙන් උපුටාගන්නා ලද්ද.

ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු

1. ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ථංගමො
2. ඉති වේදනා, ඉති වේදනාය සමුදයො, ඉති වේදනාය අත්ථංගමො
3. ඉති සඤ්ඤා, ඉති සඤ්ඤාය සමුදයො, ඉති සඤ්ඤාය අත්ථංගමො
4. ඉති සංඛාරා, ඉති සංඛාරානං සමුදයො, ඉති සංඛාරානං අත්ථංගමො
5. ඉති විසඤ්ඤාණං, ඉති විසඤ්ඤාණස්ස සමුදයො, ඉති විසඤ්ඤාණස්ස අත්ථංගමො

[දී. නි. 2/470; ම. නි. 1/146]

මහණෙනි! මෙම සාහසරයෙහි යොගාචරිථර මහණෙනි,

1. (අ) මෙය රූප ධර්මයයි.
- (ආ) මෙය රූප ධර්මයෙහි හේතු ස්වභාවය හා ඵලේ ස්වභාවයයි.
- (ඇ) මෙය රූප ධර්මයෙහි අස්ථයට සැමේ හේතු ධර්මයයි. අස්ථයට යැමේ ස්වභාවයයි.

2. (අ) මෙය වේදනා ධර්මයයි.
 (ආ) මෙය වේදනා ධර්මයෙහි ඇතිවීමේ හේතු සම්භාව ධර්මය හා ඇතිවීමේ සම්භාවයයි.
 (ඇ) මෙය වේදනා ධර්මයෙහි අභ්‍යන්තර යැවීමේ හේතු සම්භාවය හා අභ්‍යන්තර යැවීමේ සම්භාවයයි.
3. (අ) මෙය සන්ද්‍රව ධර්මයයි.
 (ආ) මෙය සන්ද්‍රව ධර්මයෙහි ඇතිවීමේ හේතු සම්භාවය හා ඇතිවීමේ සම්භාවයයි.
 (ඇ) මෙය සන්ද්‍රව ධර්මයෙහි අභ්‍යන්තර යැවීමේ හේතු සම්භාවය හා අභ්‍යන්තර යැවීමේ සම්භාවයයි.
4. (අ) මෙය (වෛතසික) සංඛාර ධර්මයන්ය.
 (ආ) මෙය සංඛාර ධර්මයන්හි ඇතිවීමේ හේතු සම්භාවය හා ඇතිවීමේ සම්භාවයයි.
 (ඇ) මෙය සංඛාර ධර්මයන්හි අභ්‍යන්තර යැවීමේ හේතු සම්භාවය හා අභ්‍යන්තර යැවීමේ සම්භාවයයි.
5. (අ) මෙය (සිත) විඤ්ඤාණ ධර්මයයි.
 (ආ) මෙය විඤ්ඤාණයෙහි පහළවීමේ හේතු සම්භාවය හා පහළවීමේ සම්භාවයයි.
 (ඇ) මෙය විඤ්ඤාණයෙහි අභ්‍යන්තර යැවීමේ හේතු සම්භාවය හා අභ්‍යන්තර යැවීමේ සම්භාවයයි.

මෙලෙසම උපාදානස්කන්ධ පහ යන ධර්ම සම්භාවයෙහි ධර්ම සම්භාවය යැයි නැවත නැවතත් භාවනා කරමින් සිටින්නෙය.

[දී. නි. 2: පරිවර්තයයි ; ම. නි. 1 පරිවර්තයයි]

මේ ඉහත සඳහන් මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ ධර්මානුපසංඝාත ධර්මපඤ්ච සතිපට්ඨාන ප්‍රතිපදා දේශනාවෙහි...

1. ඉති රූපං = මෙය රූප ධර්මයයි.
2. ඉති වේදනා = මෙය වේදනා ධර්මයයි.
3. ඉති සන්ද්‍රව = මෙය සන්ද්‍රව ධර්මයයි.
4. ඉති සංඛාරා = මේ සංඛාර ධර්මයෙයි.
5. ඉති විඤ්ඤාණං = මෙය විඤ්ඤාණ ධර්මයයි.

මෙලෙසම පසුව උපාදානස්කන්ධ නම් වූ ධර්ම සම්භාවයෙහි ධර්ම සම්භාවය යැයි නැවත නැවතත් භාවනා වශයෙන් සලකා බැලීමට යෝග්‍යවිචර හික්මවීම බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ යෙක. මේ අනුශාසනයෙහි අඩංගු සාරය අර්ථකථා විකාවන් හි පහත සඳහන් ලෙසට පහැදිලි කරයි.

තනට ඉති රූපනම් ඉදං රූපං, එතතකං රූපං, ඉතො උද්ධං රූපං
නරථිති රූපනසකාවිභේදවිභව්‍යප්පාදාය තෙද්දෙඤ ආදිං කතවා ලක්ඛණ රස
පච්චුපට්ඨාන පදධ්මාන වසෙන අනවසෙක රූප පටිගහතො වුතො - පෙ -

ඉති වේදනාති ආදිසුපි අයං වේදනා, එතතකා වේදනා, ඉතො උද්ධං
වේදනා නරථි. අයං සඤ්ඤා, ඉමෙ සංඛාරා, ඉදං විඤ්ඤාණං. එතතකං
විඤ්ඤාණං ඉතො උද්ධං විඤ්ඤාණං නරථිති වේදයිත-සඤ්ඤානන-අභිසංඛරණ
-විජානන සකාවභේදව සුඛාදි රූප සඤ්ඤාදි, එසකාදි, එකමු විඤ්ඤාණාදි
තෙද්දෙඤ ආදිං කතවා ලක්ඛණ-රස-පච්චුපට්ඨාන-පදධ්මාන වසෙන අනවසෙක
වේදනා-සඤ්ඤා-සංඛාරා-විඤ්ඤාණපටිගහතො වුතො.

[දී. අ. 2/565; සං. අ. 2/35]

ලක්ඛණ-රස-පච්චුපට්ඨාන-පදධ්මාන වසෙනාති කක්ඛලාදි ලක්ඛණ වසෙන,
සකඛාරණාදි රස වසෙන, සමපට්ඨජනාදි පච්චුපට්ඨාන වසෙන, භුතතතයාදි
පදධ්මාන වසෙන ව

[සං. වී. 2/58]

ප්‍රශ්නාය:-

චූදරජාණන් වහන්සේ මෙහ රූප ධර්මයයි, මෙහ වේදනා ධර්මයයි, මෙහ සඤ්ඤා
ධර්මයයි, මේ සංඛාර ධර්මයෝයයි, මෙහ විඤ්ඤාණ ධර්මයයයි, මේ පඤ්ච උපාදනකණ්ඩ
වශයෙන් නැවත නැවතත් දිගින් දිගට භාවනා වශයෙන් සලකා බැලීමට යෝග්‍යවචර
හිකමුචට අනුශාසනා කළයේක. මෙලෙස අනුශාසනා කිරීමේදී යෝග්‍යවචර හිකමුච
මෙම පඤ්ච උපාදනකණ්ඩය කෙරේ, මොන ආකාරයකට දුත යුතුද? සමමා දිට්ඨි
ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් කෙරේ භාවනා කළ යුතුදැයි ප්‍රශ්නයයි.

පිළිතුර මෙසේය:-

1. මෙහ රූප ධර්මයයි, රූප ධර්මය වනාහි මෙයයි. මෙයට වඩා නැතැයි සිත, උණ-සීනිල,
උණුසුම ආදී හේතු ධර්මයන් නිසා පෙර පෙර පහළ වූ රූප සත්තති හා සමාන
තොවූ පසු පසු රූප සත්තති පහළවීමේ සවභාවයන් විවිධ විවිධ ලෙස මා රූ වි
පහළවීම නම් වූ රූප්පන සවභාවය-විකාරයට පත්වීමිද, භූතරූප, උපාද රූප
යන විවිධාකාරයෙන් බෙදීගියා වූ විසි අට ආකාර රූපයන්ද මුළුකොට ලක්ඛණ,
රස, පච්චුපට්ඨාන, පදධ්මානයන්, වශයෙන් ඉතිරි තොකොට සම්පූර්ණ ලෙස රූප
ධර්මයේ ඤාණයෙන් බෙදී වෙන් කර ගැනීම, පරිගහන කිරීම, දේශනාවෙහි සාරයයි.
ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන පදධ්මාන වශයෙන් රූප සියලුම සම්පූර්ණ ලෙස දුත යුතු,
දෑන ගැනීම සඳහා භාවනා කළ යුතු යයි කියන ලදී.

1. මෙය වේදනා ධර්මයයි, ආදියෙහිද
 2. මෙය වේදනා ධර්මයයි, වේදනා ධර්මය මෙය යයි, මෙයට වඩා වේදනා නැත්තේය.
 3. මෙය සත්‍යඥා ධර්මයයි, සත්‍යඥා ධර්මය මෙය යයි, මෙයට වඩා සත්‍යඥා නැත්තේය.
 4. මේ සංඛාර ධර්මයේ යැයි, සංඛාර ධර්මයේ මේවා යැයි මේවාට වඩා සංඛාර ධර්මයේ නැත්තේය.
 5. මෙය විඤ්ඤාණ ධර්මයයි, විඤ්ඤාණ ධර්මය මෙය යයි, මෙයට වඩා විඤ්ඤාණ ධර්මයේ නැතැයි...
2. වේදනාඝ්ණාසධයෙහි, අරමුණෙහි රහස්‍ය විදගන්නා සභාවය.
 3. සත්‍යඥාඝ්ණාසධයේ අරමුණු සලකුණු කොට ගැනීම ගන්නා සභාවය.
 4. සංඛාරඝ්ණාසධයෙහි සවිකීය හේතු, ධර්මයේ ගැලපෙන ලෙස එලෙසම පහළවීම සඳහා සකස් කිරීම් සභාවය.
 5. විඤ්ඤාණඝ්ණාසධයෙහි අරමුණ බෙද වෙන් කරගෙන ගැනීමද - දැනීමද.
2. වේදනාඝ්ණාසධයෙහි සුඛ වේදනා ආදී ලෙසට වෙන්කර ගැනීම.
 3. සත්‍යඥාඝ්ණාසධයෙහි රූප සත්‍යඥා ආදී වශයෙන් බෙද ගැනීම.
 4. සංඛාරඝ්ණාසධයෙහි එසස, වෙනතා ආදී ලෙසට බෙද වෙන් කර ගැනීම.
 5. විඤ්ඤාණඝ්ණාසධයෙහි වක්‍ර විඤ්ඤාණය ආදී වශයෙන් බෙද දැක්වීමද.

මේ සභාව ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන ලක්ඛණ, රස, පච්චුපටිඝාන පද්ධතියෙන් වශයෙන් ඉතිරි නැතිව සම්පූර්ණ ලෙස වේදනා, සත්‍යඥා, සංඛාර විඤ්ඤාණයන් සදාණයෙන් බෙද වෙන් කර ගැනීම, පරිග්‍රහ කිරීම දේශනා අරභයයි.

ලක්ඛණ, රස, පච්චුපටිඝාන පද්ධතිය වශයෙන් වේදනා, සත්‍යඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ධර්ම අරමුණු ඉතිරි නොකොට සම්පූර්ණයෙන් දැන ගතයුතු, දැක ගත පිණිස භාවනා කළ යුතු යැයි කියන ලදී.

[දී. අ. පටිච්ඡේදය; සං. අ. පටිච්ඡේදය]

ඉහත සඳහන් අධ්‍යයනවලින් අනවසේය රූප පටිගහනො වුනොත් -පෙ-අනවසේය වේදනා සත්‍යඥා සංඛාර විඤ්ඤාණ පටිගහනො වුනොත් අනුශාසනය සැලකිල්ලට ගන්න. රූප, වේදනා, සත්‍යඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන පසුව උපාදානඝ්ණාසධයේ ඉතිරි නොමැතිව සම්පූර්ණ ලෙස ලක්ඛණ, රස, පච්චුපටිඝාන, පද්ධතිය වශයෙන් පරිග්‍රහ කිරීම විස්තර කොට දක්වයි.

1. රූප ධර්ම එකක් පමණක් නැතිනම්
2. නාම ධර්ම එකක් පමණක් නැතිනම්
3. රූප ධර්ම පැත්තෙන් එකක් පමණක්, නාම ධර්ම පැත්තෙන් එකක් පමණක් ලක්‍ෂණ, රස, පච්චුපටිඝාන, පද්ධතිය වශයෙන් පරිග්‍රහ කළයුතු යැයි අනුශාසනා නොකෙරේ, රූප, වේදනා, සත්‍යඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණයේ අනවසේය = ඉතිරි නොකොට

බහු බව ඇසීම මානසිකව පත් වෙමින් උතුම් පුද්ගලයන් දැක... එම උතුමන් වහන්සේලාට කොතැනින් නම් රූප බවේ-නාම බවේයක් සවිස්තරව භාවනා කොට සලකා බැලීමට කල් ලැබුවේද? කොතැනින් රූප බවේ-නාම බවේයක් පාසා ලක්ඛණ, රස, පව්වුපටිඝාන, පඤ්චාන වශයෙන් එකින් එක පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට කල් ලැබෙන්නේද? යි ප්‍රශ්නයක් මතුවන්නේය. කරුණු දක්වන්නේය. මේ කාරණය සම්බන්ධයෙන් තවම සැක දැරූ තොවු පිංවතුන් සඳහා කෙටියෙන් විස්තර කරන්නෙමු.

බවේ දේශනයක් ඇසීමෙන් පමණක් විමුක්තියට පත් සාධිතයන් සාමාන්‍ය වහන්සේ මහා මොග්ගල්ලාන සාමාන්‍ය වහන්සේ, බාහිය දුරුවීරිය, ආදී කොට ඇති එ උතුමන් වහන්සේලා සාමාන්‍යයෙන් උතුම් පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්වද පත්වූ උතුමන් වහන්සේලාය.

උතුම් පටිසම්භිදු ක්‍රමයන් හතර

1. අතට පටිසම්භිදු ක්‍රමය.

දුකඛ සත්‍යය දන්නා ක්‍රමයන් අතට පටිසම්භිදු ක්‍රමයන් නම් වේ. හේතුවෙහි එල දන්නා ක්‍රමයන් අතට පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්ය.

2. බමම පටිසම්භිදු ක්‍රමය.

දුකඛ සත්‍යයේ හේතුව සමුදය සත්‍යය දන්නා ක්‍රමයන්, බමම පටිසම්භිදු ක්‍රමයන් නම් වේ. හේතු බිරමය දන්නා ක්‍රමයන් බමම පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්ය.

3. නිරුක්ති පටිසම්භිදු ක්‍රමය.

එම දුකඛ සත්‍යය සමුදය සත්‍යය නම් වූ අතට - බමම සවභාව බවේයේ, ව්‍යවහාරය, භාවිතය අතින් දුකඛතාවය, කුසලතාවය, සම්බන්ධ ක්‍රමයන්, විශේෂයෙන් මාගධ භාෂාවෙහි දක්ෂ කුසලතාවය සම්බන්ධ ක්‍රමයන් නිරුක්ති පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්ය.

4. පටිභාන පටිසම්භිදු ක්‍රමය.

අතට පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්, බමම පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්, නිරුක්ති පටිසම්භිදු ක්‍රමයන් යන ක්‍රමයන්ගෙන් ගැන නැවත දන්නා ක්‍රමයන් පටිභාන පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්ය.

[වී. ප.118; වී. ම. 329/331]

සතර පටිසම්භිදා කඳාණ ලැබීමට හේතු බව පහ

සාවකයන්ගේ පටිසම්භිදා කඳාණයේ පස් ආකාර වූ හේතු නිසා පිරිසිදු වෙති, විසඳවේ.

එක අධිගමන පරිගතකියා සවනෙහ පටිපුච්ඡාය ප්‍රබන්ධයෙහෙහ වාභි ඉමෙති පඤ්චකාකාරෙති විසඳා කොහෙති -පෙ- ප්‍රබන්ධයෙහෙහ නාම ප්‍රබන්ධ වූදාහං සාසනෙ ගත පච්චාගතික භාවෙන ගාව අනුලොමං, ගොඤ්ඤ සමීපං, තාව විපසසනානු යොගො [වි. ම. 330/33]

1. අධිගම :- අරගත්ත එලයෙන් කෙළවර වන්නා වූ මාග් -එල කඳාණයද ලැබී තිබීම.
2. පරිගතති :- බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පරිගතති බවින් උගෙනීම, වාචාත්මක කිරීමද, සප්තධාතූන් කිරීමද.
3. සවන :- එම පාලියෙහි අර්ථය, අර්ථ කථාව ඇසීමද, නැත්නම් බව්ග ඇසීම
4. පටිපුච්ඡා :- පාලිය අර්ථකථාව ආදීන්හි පදාර්ථද, පද අභිප්‍රායං = අදහස් කරන අර්ථ අභිප්‍රායපථ -උරවබෝධ පදයන්, ප්‍රශ්න කිරීමෙන්, තීරණය කිරීමෙන්ද, (ධ්‍යාන, ආයතන, ධ්‍යාන, සවිච්චි පටිච්ච සමුප්පාද ආදීන් සම්බන්ධ අර්ථ තේරුම් ප්‍රශ්න විසඳුම් මාග්ගෙන්, තීරණය කිරීමෙන්ද)
5. ප්‍රබන්ධ යෝග :- පෙර බුදුරජාණන් වහන්සේලා ගේ සාසනයන්හි ජිනාධිපාත වර්ගයේ ගමනා ගමනෙහි කම්ප්‍රායන පදාර්ථ-ගත පච්චාගතික වන සම්පූර්ණ කොට අනුලෝම කඳාණය, ගෝඤ්ඤ කඳාණයන්ට ආසන්නයේ ඇති මුඤ්ඤවිච්චිකම්පන කඳාණය, පටිසංඛා කඳාණය, සංඛාර උපේකඛා කඳාණය හෙත් විපස්සනා භාවනාව භාවනා කොට ඇතිබවද

යන මේ හේතු කරුණු පහ නිසා ශ්‍රාවකයන්ගේ පටිසම්භිදා කඳාණයේ විසඳු වෙති, පිරිසිදු වෙති, මේ තුළ.

1. සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේලාද
2. පච්චික බුදුරජාණන් වහන්සේලාද
1. පුබ්බසෝග යන පෙර බුදුධ්‍යාසන වල සංඛාරාපකඛා කඳාණය හෙත් විපස්සනා භාවනාව භාවනා කරන ලද බැවින්ද

2. අධිගම යන අරුත්හ මගහ, අරුත්හ එල කඳුණ ලබා සිටීම නිසාද යන මේ හේතු දෙක පිහිට කරගෙන පටිසම්භිදු කඳුණයන්ට පත්වූසේක. සාවකයන් වහන්සේලා ඉහතින් සඳහන් කළ එම හේතු බිමී, පහම පිහිට කරගෙන පටිසම්භිදු කඳුණයන්ට පත්වූසේක. [වි. ම. 331]

සෙබ භූමිය-අසෙබ භූමිය

මේ පටිසම්භිදු සතර වනාහි යෙබ පුද්ගලයන්ට සන්තක වස්තු වන්නා වූ පහළ මාහී, පහළ එල මගින් සුවදවත් වූ චිත්ත සන්තති නමී වූ *සෙබ භූමියද*, අසෙබ පුද්ගල-රහත් උතුමන්ගේ වස්තු වූ අරුත්හ මගහ, අරුත්හ එල මගින් සුවදවත් වූ චිත්ත සන්තතිහ නමී වූ *අසෙබ භූමියද* යන මේ භූමී දෙකෙහි එ එ වෙනස්කමී හා තරවාකාරය දැන ගන්නා තරවයට දැන් පත්වී සිටීන්හාහ.

මේ දෙයාකාර භූමීන් අතරින් අගහ සාවකයන්ගේද මහා සාවකයන්ගේද පටිසම්භිදු කඳුණයෝ අසෙබ භූමියෙහි එ එ විවිධතා වෙනස්කමී තරවාකාරයෙන් දැනගත හැකි තරවයටද පත් වී සිටීන්. එ උතුමෝ වනාහී රහත් ඔවට පත්වන අවස්ථාවෙහි දීම සතර පටිසම්භිදු කඳුණ ලාභී වූවෝය.

ආනන්ද සමාමීන් වහන්සේ. චිත්ත ගහපති, ධම්මක උපාසක, උපාලි ගහපති කුප්පුත්තරා උපාසිකාව ආදීවූ පුද්ගලයන්ගේ පටිසම්භිදු කඳුණයෝ වනාහී සෙබ භූමියෙහිදීම පිසද වූහ. පටිසම්භිදු කඳුණයෙන් විනිවිද දැනගත යුතු එ එ විවිධත්වයන් තරවාකාරයෙන් දැනගන්නා ශක්තියට ඔවුහු පත්වූවෝය. [වි. ම. 330]

ආනන්ද සමාමීන් වහන්සේ සොතාපතනී මාහී-එල කඳුණයන්ට පත්වූ අවස්ථාවෙහි සතර පටිසම්භිදු කඳුණයන් ලබාගත් සේක. චිත්ත ගහපති හා ධම්මක උපාසක යන ඇත්තන් අනාමාමී මාහී-එල කඳුණයන්ට පත්වූ අවස්ථාවෙහි සතර පටිසම්භිදු කඳුණයන් ලබා ගත්හාහ. උපාලි ගහපති හා බුප්පුත්තරා උපාසිකාව සොතාපතනී මාහී-එල කඳුණ ලබාගත් අවස්ථාවෙහි පටිසම්භිදු කඳුණයන්ටද පත්වී යැයි කියැවේ.

පුබ්බ යෝගයෝ වැදගත් වේ

එතෙසු පහ කාරණෙසු පටියතනී සවණං පටිපුච්චාති ඉමාහි තිණී පහෙදයෙකව බලව කාරණාහි. පුබ්බයොගො අධිගමසස බලව පවචයො පහෙදසස කොති. න කොතිති? කොති, න පහ තවා, පටියතනී සවණ පටිපුච්චාති පුබ්බ කොතතු වා මා වා, පුබ්බයොගෙන පුබ්බ වෙච චතරති ව සංඛාර සමමසනං වීනා පටිසමභිදා නාම නපටී. ඉමෙ පහ දෙවපි එකතො හුණවා පටිසමභිදා උප්පට්ඨෙතණවා, විසදා කරොතතිති. [විහ. අ. 274]

මේ හේතු ධර්ම පහ තුළින්

1. පරිසතනි :- පරිසතනි ධර්මයක් උගන්වීම, වාචොදාන කිරීම, සප්තධායනා කිරීම.
2. සවයා :- එම පරිසතනි ධර්ම නම් වූ පාළියේ අපී භෙවත් අධිකතා ඇසීම ග්‍රවණය කිරීම, ධයා ඇසීම
3. පරිපුච්ඡා :- පාලි අධිකතා යනාදියේ පඤ්ච-පඤ්ච අර්ථ වශයෙන් දුරව්‍යව්‍යව්‍ය පදයන්හි අධිපායන-සාරය අර්ථය වශයෙන් දුෂ්කර පද විවැරීම ප්‍රශ්න කිරීම මගින් සිරණය කිරීම.

මේ තුන් ආකාර හේතු ධර්මයන් ආරය මාර්ග ධර්ම මගින් දැනගත් පටිසම්භිදා ඤාණයන් විවිධ විචිත්‍රතාවය ලැබීමට බලවත්ව බලපාන්නා වූ හේතු ධර්මයන් වන්නාහ. අධිගම නම් වූ අරහත්ත ඵලය මගින් කෙළවර කරන ආරය මාර්ග ඵල ඤාණයන් ලැබීමට බලවත්ව හේතු ධර්මයෝ නොවන්නාහ.

ප්‍රබ්ධයෝගය:

ප්‍රබ්ධයෝග නම් වූ පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි සංඛාර-පෙකඛා ඤාණයන්ගේ සමච්ච-විපස්සනා භාවනා කම්පට්ඨානයන් උනන්දුවෙන් විරියයෙන් පිළිපදින ලද, භාවනා කරන ලද ධර්ම යන හේතු ධර්ම අධිගම නම් වූ අරහත්ත ඵලයෙන් කෙළවර කරන ආරය මාර්ගඵල ඤාණයන් ලැබීමට බලවත්වූ හේතු ධර්මයෝ වන්නාහ.

මේ ප්‍රබ්ධයෝගය පටිසම්භිදා ඤාණයේ විචිධිත්‍යවය විචිත්‍රත්‍යවය පිණිස හේතු වන්නේද නොවන්නේද, යි ප්‍රශ්න කරන්නේ නම්, හේතු වන්නේ ශැඬි උත්තරදිය ග්‍රහණය. (අධිගමය වනාහි ලෝකුත්තර ධර්මයෝයි. පටිසම්භිදා ඤාණය වනාහි කාමාවච්චර ධර්මයකි. සෙකඛ පටිසම්භිදා ඤාණය මහා කුසල ඤාණ සම්පයුත්ත. අසෙධ පටිසම්භිදා ඤාණය වනාහි මහා ක්‍රියා ඤාණ සම්පයුත්ත කාමාවච්චර ධර්මයකි යන ලෙස හඳුනාගත යුතු)

තමුදු මෙම ප්‍රබ්ධයෝගය අධිගම නම් වූ ආරය මාර්ග ඵල ඤාණයන් සඳහා බලවත් හේතු ධර්මය වන්නායේ පටිසම්භිදා ඤාණයන්හි බලවත් හේතු ධර්මය නොවේ. පරිසතනි, සවයා, පරිපුච්ඡා යන මේ හේතු ධර්ම තුන පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි (නැප්තමී පෙර ආත්මයන්හි) වඩා තිබුනේ වේවා, නොතිබුනේ වේවා, ප්‍රබ්ධයෝග වශයෙන් පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හිද, වන්මානගෙහිද, දුකඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යන සංඛාර ධර්මයන් සංඛාර උපේකඛා ඤාණයන්ගේ ක්‍රියාත්‍ය වශයෙන් විපස්සනා කිරීම, සංඛාර සමමසන කෘත්‍යය සිදුනොවී පටිසම්භිදා ඤාණ ලබනවා යන්න පිණිස නොහැක්කකි. ප්‍රබ්ධයෝග, අධිගම යන මේ හේතු ධර්මදෙක එකට යෙදීම මගින්ම පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට උපස්ථම්භනය වෙයි. විසඳු කරයි යන්න දක්වයි. [විග. අ. පටිච්ඡේදනසූත්‍ර]

බහුමටි උගතභෞවා පන පුටුප්පනසක පටිසම්භිදාපනති නාම නරටි, අරිය සාවකො නො පටිසම්භිදාපනතො නාම නරටි [වී. අ. 272]

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පරියත්ති ධර්මය බොහෝසේ උගත්තේ නමුදු පුටුප්පන පුද්ගලයන් පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට පත්වීමක් නොවේ. සියළු ආයතී සාවකයන් සම්බන්ධයෙන් වනාහි පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට පත්නොවූ කිසිම ශ්‍රාවකයෙක් නොමැත්තේමය. [වී. අ. පටිච්ඡතයයි]

සියළු ආර්යයන් වහන්සේලා වතුරායී සත්‍යය විපස්නා සම්මා දිට්ඨි ඤාණ, අරිය මග්ග සම්මාදිට්ඨි ඤාණයන් මගින් (=අනුබෝධ ඤාණ පටිච්ච ඤාණයන් මගින්) ප්‍රත්‍යක්‍ෂව වන්මාන වශයෙන් විනිවිද දැක දැක ගත්තෝය. මෙලෙස නොදැක, නොදැක උතුම් අරිය තත්වයට පත්වූවකු නොවන්නේමය.

[සං. නි. 5-2/264; බු. නි. 1/462]

මේ වතුරායීය සත්‍යයෙහි අතීත-අනාගත-පව්වුප්පත්ත-අත්තධරත-බහිස්සා-ඕලාරික-සුඛම-භීත-පණීත-දුර-සන්තික යන එකොලොස් ආකාරයෙන් පිහිටා ඇති පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයේ දුකඩ සත්‍යය නම් වේ. සංඛිතෙතන පඤ්චාදානකඩනඩා දුකඩා [සං. නි. 5-2/270] මේ දුකඩ සත්‍ය ගැන දන්නා ඤාණය අපව පටිසම්භිදා ඤාණය නම් වේ.

අවිජ්ජා නසනා උපාදානගත්තෙන් පිරිවරන ලද්දාවූ සංඛාර-කම්ම සමුදය සත්‍යය නම් වේ. (විභ. අ. 136) මේ සමුදය සත්‍යයද, සමුදය සත්‍යය නිසා දුකඩ සත්‍යය පහළවීමද දන්නා ඤාණය, දුකඩ සත්‍යයේ හේතුව වන සමුදය සත්‍යය දන්නා ඤාණය = ධම්ම පටිසම්භිදා ඤාණය නම් වේ.

මේ දුකඩ සත්‍යය සමුදය සත්‍යය නම් වූ පඨවි,ආපෝ,තේජෝ, වායෝ, එසසා, වේදනා, සඤ්ඤා චේතනා, විඤ්ඤාණ ආදී පරමාථ ඛාතුන් සම්බන්ධ ව්‍යවහාර භාවිතයන් පිළිබඳ කුසලොචය දුක්වන ඤාණය නිරුත්ති පටිසම්භිදා ඤාණයයි. මේ අතර-ධම්ම-නිරුත්ති-පටිසම්භිදා යන ඤාණයන් නැවතත් දන්නා දුක්කා විපස්නා ඤාණය පටිභාන පටිසම්භිදා ඤාණය නම් වේ. [වී. ප. 118; වී. ම. 329.33]

මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව ආයතී උතුමන් පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට හුදුහු තත්ත්වයට, ගැලපෙන තත්ත්වයට පත්වී සිටින්නාහ. මහා කොට්ඨිත ස්වාමීන් වහන්සේ මෙන් ඉතා උසස් තත්ත්වයට පටිසම්භිදා ඤාණයන් දියුණු උතුමන්ද සිටියේය. සාවක පාරමි ඤාණයන්ට ගැලපෙන පරිදි හුදු වතුරායීය සත්‍යයයන් පමණක් විනිවිද දුක්කා ලෙසට පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට පත්වූ ආර්ය උතුමන් වහන්සේලාද සිටියේය.

අරභ්‍ය ඵලයෙන් කෙළවර වූ ආරය මාසී-ඵල ඤාණ නම් වූ අධිගමයෙහි බලවත් හේතුවම ප්‍රබ්ධයෙහි වන්නේය. ප්‍රබ්ධයෙහි තොර පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට පත්වීමක් යන්න නොමැත්තේය. ප්‍රබ්ධයෙහි අධිගම යන දෙකම සම්පුර්ණ වීමෙන්ම පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට පත්වන්නේය.

ඉහත සඳහන් කරන්නට යෙදුණු සාරිපුත්‍ර ස්වාමීන් වහන්සේ, මහා මොග්ගල්ලාන ස්වාමීන් වහන්සේ, බාහිය දාරුපීරිය ආදී උතුමන් අරභ්‍යත මග්ග-ඵලයට ලොච්චිත් සමගම පටිසම්භිදා ඤාණයන්ද ලැබූ උතුමන් වහන්සේලා වූහ. මෙලෙස අති විශේෂ ඤාණයන් ලැබීමට අග්‍රභාවක දෙනම අනෝමදස්සී බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි පවත් එකාසංඛෙය්‍ය කල්ප ලක්ෂණයන්ද, බාහිය දාරුපීරිය ස්වාමීන් වහන්සේ පදමුත්තර බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි පවත්ගෙන කල්ප ලක්ෂණයන් කල්ද පෙර බුද්ධ ශාසනයෙහි (පටිසම්භිදා ඤාණයන් ලැබීමේ) හේතූන් සම්පුර්ණ කළ පේක. මේ හේතු ධර්ම පහ තුළින් මෙහි විශේෂයෙන් සඳහන් කළ ශුඛ හේතුව වනාහි *ප්‍රබ්ධයෝග* යන හේතුවයි. මේ ස්වාමීන් වහන්සේලා පෙර බුද්ධ ශාසනයෙහි අනුලෝම ඤාණ, භොත්‍රභූ ඤාණයන්හි ආසන්නයේ ඇත්තාවූ සංඛාරෞපකඩා ඤාණය පෙක් සංඛාර ධර්මයන් විපස්සනා ඤාණයෙන් ප්‍රභූණ භාවයට පටිවයට පත් වූ සේක.

වෙනත් විධියකට දක්වනොත්,

1. දුකඛ සත්‍යය නම් වූ අතීත, අනාගත, පච්චුසාන්ත, අඤ්ඛන්ත, බහිඤා, ඕලාරික, සුඛම, භීණ, ප්‍රණීත, දුර, සන්තික, යන එකොළොස් ආකාරයකින් පිහිටා ඇති පඤ්චපාදනකඛණධයන් ඤාණයෙන් පටිවෙපද වශයෙන් දැක ගත්තේය. දැන ගත්තේය. ලක්ඛණ, රස, පච්චුපටිඨාන, පදටිඨාන වශයෙන් මෙම ධර්මයන් ඤාණයෙන් බිඳ බලන ලද්දාහ. නැවත නැවත, බෙදා බලන ලද්දාහ.
2. සමුදය සත්‍ය නම් වූ හේතු - ඵල සම්බන්ධතාවය, පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයන් ඤාණයෙන් පටිවෙපද කරන ලද්දාහ. දැන ගත්තාහ. ලක්ඛණ, රස, පච්චුපටිඨාන, පදටිඨාන වශයෙන් මෙම පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන් ඤාණයෙන් බිඳින ලද්දේය. නැවත - නැවත සුණුකොට බලන ලද්දේය.
3. දුකඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ මේ සංඛාර ධර්මයන් ක්‍රීලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා ඤාණයට නැංවීමෙන් බිඳින ලද්දේය. මනායේ සුණු කරන ලද්දේය. මේ සංඛාර ධර්මයන්හි අතිච්ච ස්වභාවය, දුකඛ ස්වභාවය, අනත්ත ස්වභාවය යන මේවා විපස්සනා සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් වර්ගිතව පුත්‍රකක්ෂයව විනිවිද දැක, දැන ගත්තේය. සංඛාර ධර්මයන්ගේ අතිච්ච, දුකඛ, අනත්ත ස්වභාවයන් කෙරෙහි උපෙක්ඛා විග්‍රහ භැකි උදාසීන විග්‍රහ භැකි සංඛාරෞපකඩා ඤාණයට පත්වීමට උත්සුච්ච විර්ගයෙන් භාවනා කරන ලදී.

මේ කාරණා තුන එම උතුමන්ගේ ප්‍රබන්ධයෙහි පිළිපැදීමයි. මේ නිසා ඒ උතුමන්ගේ අභ්‍යන්තර ආකල්පය මේ භවයෙහි සේනාපති භාවයට පත්වීමට කලින්, බාහිර දාරුවර්ග ස්වභාවික වශයෙන් අරභයා එලෙසට පත් වීමට කලින් ප්‍රකාශ සහතිකය, සම්පූර්ණ සහතිකය නම් වූ සංඛාර ධර්මයේ ලක්ෂණය, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන ක්‍රමය වශයෙන් ප්‍රකූණය නොකළද, ප්‍රකූණ කිරීමට අවස්ථාවක් නොලැබුණු නමුදු පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි එම සංඛාර ධර්මයේ ලක්ෂණය, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන, ක්‍රමයෙන් ක්‍රමයෙන් නැවත - නැවත, අභ්‍යන්තරව නිමකරන ලද්දේම වන්නේය. ප්‍රකූණ කරන ලද්දේම වන්නේය. මෙලෙස ක්‍රමයෙන් අභ්‍යන්තර කරන ලද බව, ප්‍රකූණ කරන ලද බව, සහතික සහතික විනිවිද දැකීම කටයුත්තෙහිලා බලවත් පිරිවිදාධාරය, උපතිලය හේතු ධර්මය වූයේය.

එලෙස සම්පූර්ණ වූ ප්‍රමාණවත් වූ ප්‍රබන්ධයෙහි අන්තරා වූ උතුමන් හා පිත්චන් මඛ පරන් පර හටා සමාන කළ නොහැක්කේය. ඉදින් උරුණුරු ගැටීමේදී සමානව නම් එම උතුමන් මෙන් (මේ භවයෙහිම ලක්ෂණය, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන වශයෙන් රූප - නාම ධර්මයන්, පරිලභ නොකොට මාභී-එල නිවනට පත්වන්නේය. මට්ටු ලක්ෂණය, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන වශයෙන් රූප-නාම ධර්ම පරිලභ නොකරම මහත- එල- නිවනට පත්විය හැක්කේ යැයි සිතන්නේ නම් එම උතුමන් වහන්සේලා අභ්‍යන්තර යෙදුණු සේනාපති වූ ධර්ම දේශනා, රහත් බවට පත්වූ ධර්ම දේශනාවන් අසා බලන්න. නැතිනම් කියවා බලන්න. මෙලෙස ඇසීම මගින් කියවා බැලීම මගින් සේනාපති මාභී - එල ක්‍රමයන්ට පත්නොවී නම්, අරභයා මාභී - එල ක්‍රමයන්ට පත්නොවී නම් එම උතුමන් වහන්සේලා හා සම සම ලෙස, උරුණුරු ගැටෙන ලෙස ගැලපිණ නොහැක්කේය.

දැකීම වශයෙන්, දැකීම වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන ලද ධර්මයද, එම ධර්මයේ අර්ථ සාරයද පහසුවෙන් අවබෝධවනු පිණිසද හරිපාර, හරි මාභීය පිළිපැදීම සඳහාද පැහැදිලි කරදීම කරදෙන අවස්ථාව අනුව නියම සහතික ධර්මය ලබා ගැනීමට කැමැති සියළු සත්පුරුෂ ස්ත්‍රී, පුරුෂයන් විසින් පිළිගැනීමෙන් සරණ සාමන්ගේ යුතුව අවංකව, පිරිසිදුව මනසිකාරය පැවැත්විය යුතුය.

ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන, අර්ථයන්

1. ලක්ෂණාදිසු හි තෙසං තෙසං ධම්මානං සභාවො වා සාමඤ්ඤංවා ලක්ෂණං නාම
2. කිච්චං වා සමපතතිවා රසො නාම
3. උපට්ඨානාකාරො වා ඵලං වා පච්චුපට්ඨානං නාම
4. ආසනන කාරණං පද්ධතානං නාම

[බ. අ. 81]

1. ලක්‍ෂණ

ස්වභාව ලක්‍ෂණය, සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය යැයි දෙයාකාරයි. අතිවච, දුකඩ, අනන්ත, ශත ලක්‍ෂණයන් තුන සංඛාර ධර්මී සීගල්ල හා සම්බන්ධ නිසා පොදු නිසා; සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය යැයි කියනු ලැබේ. මේ පොදු සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය විපස්සනාවට සම්බන්ධ නිසා විපස්සනා අවස්ථාවට පත්වීමත් සමගම යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා සම්මා දිට්ඨි කථායායෙන් තමාම වන්මානවම විනිවිද දැකිනු පිණිස භාවනා කළ යුතුව ඇත.

රූපපනකොච්ච, සිතාදි විරොධි පච්චය සන්තිපාතෙ විසදිතසත්ති

[මහා වී. (සී.) 2/441]

රූප ධර්මී සීගල්ල සිත-උණක = සිසිල-උණුසුම ආදී විරෝධ හේතු ධර්මී නිසා පෙර සිදුවූ රූප සත්තති හා අසමාන වූ පසු, පසු රූප සත්තති පහළ වීම, පහළ වන ස්වභාවය, සමතොචී විවිධාකාර මාරුවීම් සහිත පහළවන ස්වභාවය =, රූපපන ලක්‍ෂණය රූප ධර්මී සීගල්ල හා සම්බන්ධ වූ පොදු වූ සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය වන්නේය. නාම ධර්මී සීගල්ලද තමාගේ අරමුණු වන අදාල අරමුණ දෙසටම නැමෙන නතු වන ස්වභාවය = නමන ලක්‍ෂණය නාම ධර්මී සීගල්ල හා සම්බන්ධ පොදු සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය වන්නේය. මේ රූප ධර්මී-නාම ධර්මීයන්හි රූපපන ලක්‍ෂණය, නමන ලක්‍ෂණය ශත සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය මේ නාම-රූප පරිවිච්ඡේද කථායා අවස්ථාව හා සම්බන්ධය. යෝගාවචරයා එම නාම - රූප පරිවිච්ඡේද කොටසේදීම සමමා දිට්ඨි කථා ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂව වන්මාන වශයෙන් විනිවිද දැක හනු පිණිස භාවනා කළයුතු වන්නේය.

එ එ රූප - නාම ධර්මීයන්හි පොදු නොවූ තමාට ආවේණික ලක්‍ෂණ ස්වභාවයට ස්වභාව ලක්‍ෂණය යැයි කියනු ලැබේ. යෝගාවචර පුද්ගලයා මේ නාම-රූප පරිවිච්ඡේද කථා අවස්ථාවෙහිදී මේ පරමාර්ථ ධර්මී එක, එකකට ආවේණික ස්වභාව ලක්‍ෂණ එක, එකකද සමමා දිට්ඨි කථා ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂව වන්මානව විනිවිද දැකිනු පිණිස පරිත්‍රග කළයුතු වේ

2. රස

කිවචං වා සමපනති වා රසො නාම [ධ. අ. 80]

රසො තසෙසව අත්තනො ඵලං පති පච්චය භාවො [දී. වී. 325]

එ එ රූප ධර්මී-නාම ධර්මීයන්හි සාධකිත එලයන් පිළිබඳව උදව් උපකාර කළ හැකි බව රසය යැයි කියනු ලැබේ. මේ රසයද පරමතථ ධාතු ධර්මීයන්හි කලයුත්ත නම් වූ කෘත්‍යන රසය (= කිවච රසය) හේතු සම්පූර්ණ වීම නම්වූ සම්පතති රස, වෙනත්

ආකාරයකින් කිවහොත් ප්‍රකටව ඇත්තාවූ සම්පූර්ණ ලග්‍ය නම් වූ සම්පතති රසය ශැරී රස දෙවර්ගයකි. ඒ තුළ සමහර ධර්මයන්හි කිවම රසය ප්‍රකට වන අතර සමහර ධර්මයන්හි සම්පතති රසය ප්‍රකට වීම වේ. තවත් සමහරක කිවම රස, සම්පතති රසය යන දෙකම ප්‍රකටමය. මේ රසයන් අදාල ධර්මයන්හි මා ඉදිරියේදී දක්වනු ඇත.

3. පච්චුපට්ඨානය

උපට්ඨානාකාරො වා ඵලං වා පච්චුපට්ඨානං නාම [ධ. අ. 80]

උපට්ඨානාකාරොති ගනෙනඛබ්බතාවෙන ඤාණසස උපට්ඨනනකාරො. ඵලං පන අත්තනො කාරණං පටිච්ච තපපටිඛිමෙඛතාවෙන, පටිමුඛං වා උපට්ඨානිති පච්චුපට්ඨානං [මුල. ටී. 1. 64]

පච්චුපට්ඨානං තසය පරමතට්ඨො විජජමානතතා යාවාවතො ඤාණසස ගොචර කාවො [දී. ටී. 325]

ඒ ඒ රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන් පරමාථී වශයෙන් ප්‍රකටව තිබෙන බැවින් තච්චාකාර ලෙස ඤාණයට හෝචරවන අරමුණු වන සවභාවය පච්චුපට්ඨාන යැයි කියනු ලැබේ. මේ පච්චුපට්ඨානයද උපට්ඨානාකාර පච්චුපට්ඨානය, ඵල පච්චුපට්ඨානය යැයි දෙසාකාරය. ඒ අතරින් උපට්ඨානාකාර පච්චුපට්ඨානය යන්න ඒ ඒ පරමාථී බාහු ධර්මයක් සලකා බලන අවස්ථාවේදී ඤාණයෙන් ගත හැකි බව අනුව යෝග්‍යාවචර පුද්ගලයාගේ දැනුමෙහි ප්‍රකටවන, පැහැන ස්වභාවයයි. ඵල පච්චුපට්ඨාන යන්න තම හේතු ධර්මයන් පිළිබඳව, එම හේතු ධර්මයන් හා සමාන ස්වභාව වශයෙන් එම හේතු ධර්මයන් අභිමුඛවීම හැකි ස්වභාවයයි, කිවම=රසය තිසා ලැබිය හැකි ඵල ධර්ම වන්නෙය.

4. පදට්ඨාන

ආසනන කාරණං පදට්ඨානං නාම [ධ. අ. 80]

පදට්ඨානං ආසනන කාරණං තෙනසස පච්චයායතනමුත්තිකා දසසිතා [දී. ටී. 326]

ඒ ඒ පරමාථී බාහුන් පහළ කරවීම හැකි දුර කාරණය. ආසන්න කාරණය යන දෙකින් ආසන්න කාරණය පදට්ඨානය නම් වේ. එම පදට්ඨානය යන වචනයෙන් එම පරමාථී ධර්මයන්හි හේතු ධර්ම හා සම්බන්ධතාවය ඇතිබව දැක්වීමක් කරවයි.

පෙරාතුව දහයුතු දෑ

විවිධ රූප බිම්-නාම බිම් වර්ගයන් ඉතිරි නොකොට සම්පූර්ණයෙන් ලෙඩබය, රස, පවුපටිකාන පද්ධතාන වශයෙන් කදානුයෙන් පරිවිච්චකොට ගතයුතු, පරිශ්‍රය කළ යුතු, භාවනාකොට බැලිය යුතු බැවින්, රූප බිම් නාම බිම් කිසිවක් එකක් වශයෙන් පිහිටිය හැකි ශක්තියක් නැතිව රූප කලාප, නාම කලාප, යන සමූහ-රාශි වශයෙන් පමණක් පවතින බව බිම්තාවයක් නිසා රූප කලාප, නාම කලාපයන්, එකක් එකක් කදානුයෙන් බෙදා පරිවිච්චකොට භාවනා කළ හැකි වීමට, පරමාථී තෙක් බෙදා වෙන්කොට ගතහැකි විටකදීම මේ ලෙඩබය, රස, පවුපටිකාන පද්ධතාන භාවනා අවස්ථාව සම්පූර්ණ ලෙස ක්‍රමානුකූලව වටහාගත හැකිවනු ඇත. හරිහරි භාවනා කළ හැකි වනු ඇත.

මේ ලෙඩබයාදී වතුක්ක කොටස පාලියෙන් කටපාඩම් කරන්නන් සඳහා පාලිය පමණකද දක්වා ඇත. පාලී තොදන්න ඇත්තන් සඳහා සිංහල භාෂාවෙන් සංකීර්ණ ලෙසද දක්වා ඇත. මේ ලෙඩබය, රස, පවුපටිකාන, පද්ධතානයන් අනුපිළිවලින් පහත සඳහන් ලෙසට මතක තබා ගන්න.

1. ලෙඩබය
2. රස
3. පවුපටිකාන
4. පද්ධතාන

මෙලෙස එක එකක් අනුපිළි වෙලින් මතක තබා ගන්න. බුරුම බසට පෙරලීමේදී පී සකාවෝ ස්වාමීන් වහන්සේගේ විසුද්ධි මග්ග සන්න ග්‍රන්ථ හා ඒ ඒ ග්‍රන්ථාවාරයන් වහන්සේලාගේ විවිධ පරිවර්තන උපුටා දක්වමින් කෙටි මෙන්ම පහසුවෙන් කටපාඩම් කළ හැකිවනු පිණිසද පෙළ ගස්වන ලදී. පාලිය වරක් හා අථය වරක් ලෙස පරිවර්තන ක්‍රමය (ගන්න ක්‍රමය) පාලී ප්‍රශ්න ඇත්තන් සඳහා ඉතාමත් හොඳ වඩාත් නිරවද්‍ය පරිවර්තන ක්‍රමයක් වුවද පාලී තොදන්නා ඇත්තන් සඳහා එය කටපාඩම් කිරීම පහසු නොවන නිසා මවු භාෂාවෙන් (සිංහලෙන්) පමණක් ලියා දක්වා ඇත.



**අටවිසි රූප
රූපකඛිණධ කට්ඨ කොටස**

පධිවි ධාතු

1. කකඛලතත ලසඛණා පධිවි ධාතු
 2. පභිට්ඨාන රසා
 3. සමපට්ඨපන පච්චුපට්ඨානා
 4. අචසෙස ධාතුතතය පදට්ඨානා [ධ. අ. 285; චි. ම. 272-331]
1. තද ධව, කරකය ධව ස්වභාවය ලක්ෂණය කොට ඇත්තේය.
 2. තමා හැර ඉතිරි කලාපීය රූප ධර්මයන්ට පිහිට වන රසය (=කෘතෘය) ඇත්තේය.
 3. තමා හැර ඉතිරි කලාපීය රූප ධර්මයන් පිළිගැනීම ස්වභාවය යෝග්‍යතාවේ ක්‍රමානුකූලව වැටහීම, පච්චුපට්ඨානය කොට ඇත්තේය.
 4. තමා හැර ඉතිරි කලාපීය ධාතු වග්‍යී තුන ආසන්න කාරණය, පදට්ඨානය වන්නේය.

සැලකිය යුත්තක්

ඉහත සඳහන් පරිච්ඡේදය ඉතා කෙටි පරිච්ඡේදයක් වන්නේය. මේ පරිච්ඡේදය තේරුම් ගැනීමට තව දුරටත් විස්තර අවශ්‍ය කරන නමුදු ඉන්පසු විශාලවීම වලක්වනු සඳහා ඉදිරියේදීත් ලක්ඛණ, රස, ආදිය මෙලෙසටම ඉතාමත් කෙටි ලෙස දැක්වන්නෙමු. සංකීර්ණයෙන් ලියන ලද්දේ නමුදු ඉහත සඳහන් පරිච්ඡේදය ලෙස වාච්ච්චුක කිරීමට, කරන්නට කැමතිනම් එසේ කරන්න. ස්වභාව අර්ථය ඉහත සඳහන් පරිච්ඡේදයට අනුව හදුනා ගන්න. ඉතිරි ලක්ෂණ රසාදියද මෙලෙසටම වටහා ගන්න.

1. පධිවි බාහුව

- 1. තද බව (= කර්කශ බව) ලක්ෂණයයි
- 2. තමා හැර අනෙකුත් කලාපීය රූප බිඳීයත්ව පිහිට වන බව කෘත්‍යය-රසයයි
- 3. තමා හැර යෙඳු කලාපීය රූප බිඳීයත්ව පිළියැනීම පව්වුපටිඛානයයි
- 4. තමා හැර යෙඳු කලාපීය බාහුව තුන පද්ධතියයි

2. අපො බාහුව

- 1. අපො බාහුව පහරණලක්ෂණ
- 2. මූලක රස
- 3. සංගත පව්වුපටිඛාන
- 4. අවසෙස බාහුවතය පද්ධතිය [බ. අ. 286; පි. ම. 272; පි. ම. 331/32]

ආපෝ බාහුව

- 1. වැගිරෙන බව ලක්ෂණයයි
- 2. සමග පහළ වූ රූප බිඳීයත්ව වර්තය කරන බව (කිවව) රසයයි
- 3. කලාපීය රූප බිඳීයත්ව සම්පීණ්ඩනය කරන බව පව්වුපටිඛානයයි
- 4. තමා හැර කලාපීය බාහුව තුන පද්ධතියයි

3. තෙජෝ බාහුව

- 1. තෙජෝ බාහුව උණකතන ලක්ෂණ
- 2. පටිපාචන රස
- 3. මඤ්චානුපාදන පව්වුපටිඛාන
- 4. අවසෙස බාහුවතය පද්ධතිය [බ. අ. 285; පි. ම. 272/331-332]

තෙජෝ බාහුව

- 1. උණුසුම් බව (සිසිල් බව) ලක්ෂණයයි
- 2. කලාපීය රූප බිඳීයත්ව පැසවන බව (කිවව) රසයයි
- 3. කලාපීය රූප බිඳීයත්ව මඤ් මොළොක් බවට පත්වනු සඳහා සුදුසුයේ කරදෙන බව පව්වුපටිඛානයයි
- 4. තමා හැර ඉතිරි කලාපීය බාහුව තුන පද්ධතියයි

4. වායෝ බාහුව

- 1. වායෝ බාහුව විභවමතන ලක්ෂණ
- 2. සමුදිරණ රස
- 3. අනිනිකාර පව්වුපටිඛාන
- 4. අවසෙස බාහුවතය පද්ධතිය [බ. අ. 285; පි. ම. 272/33 1-332]

වායෝ ධාතුව

1. දරණ බව තෙරපන බව ලක්ෂණයයි
2. තල්ලුකරන බව සොලවන බව කෘතෘය-රඟයයි
3. එකට පහළවූ රූප බිඳීගත් තැනකින් තැනකට ඉදිරිගට
ගැවිඳී ස්භාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. තමාගේ කලාපීය ඉතිරි ධාතු තුන පද්ධිකරණයයි

5. වක්ඛු ප්‍රසාද

1. (අ) රූපානිකාතාරක භූතපපසාද ලක්ඛණං
(ආ) දට්ඨකාමනා නිදානකමමසමුට්ඨාන භූතපපසාද ලක්ඛණං වා වක්ඛු
2. රූපෙසු අවිඤ්ජන රසං
3. වක්ඛු විඤ්ජාණසං ආධාරතාව පව්වුපට්ඨානං
4. දට්ඨකාමනා නිදාන කමමජභූත පද්ධිකරණං [ධ. අ. 270; වි. ම. 332]

වක්ඛු ප්‍රසාද

1. (අ) රූපාරම්මණයාගේ ආපාතගත වීම ලැබීමට සුදුසු
(ආ) ආපාතගත වීමකට ගැලපෙන මහාභූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
(ඇ) රූපාරම්මණය දැකීමේ ආකාර ඇති රූප තණ්හා නිදාන
කොට ඇති මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි.
2. රූප අරමුණු කෙරෙහි(රූප අරමුණු පැත්තට) පුද්ගලයා හෝ
වේවා වීචිතිත් සන්තතිග වශයෙන් හෝ වේවා ආකෂේණය කිරීම
(කෘතෘයයි) රඟයයි
3. වක්ඛු විඤ්ජාණයට ආධාර කරන බව පව්වුපට්ඨානයයි
4. රූපාරම්මණ දැකීමේ ආකාර ඇති රූප තණ්හාව නිදානකොට
ඇති කමමජ (වක්ඛුප්‍රසාදයේ නිලය) කලාපීය මහා භූතයෝ පද්ධිකරණයයි

6. කොත පසාද

1. (අ) සඤ්ඤානිකාතාරක භූතපපසාද ලක්ඛණං
(ආ) කොතු කාමනා නිදාන කමම සමුට්ඨාන භූතපපසාද ලක්ඛණං වා කොතං
2. සඤ්ඤ අවිඤ්ජන රසං
3. කොත විඤ්ජාණසං ආධාර තාව පව්වුපට්ඨානං
4. කොතු කාමනා නිදාන කමමජ භූත පද්ධිකරණං [ධ. අ. 270; වි. ම. 332]

සෝභන ප්‍රසාදය

1. (අ) ශබ්දාරම්භයාගේ ආපාතගතවීමට සුදුසු (ආපාත ගතවීමට
ලැබීමට ගැලපෙන) මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
(ආ) ශබ්දාරම්භයාගේ ඇසීමට කැමැති සද්ද තණ්හා නිදානකොට
ඇති කම්මර මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
2. ශබ්දාරම්භයා පැත්තට වීථි සිත් සන්තතිග වශයෙන්
එල්ල ගැනීම (කෘතෘත්‍යය) රසයයි
3. සොභන විඤ්ඤාණයට ආධාර වන බව පවුළුපටිභානගයයි
4. ශබ්ද ඇසීමට කැමැති ශබ්ද තණ්හා නිදාන කොට ඇති
කම්මර (සොභන ප්‍රසාදයේ නිලය) වූ මහාභූත පද්ධතියයි

7. ඝාන පසාද

1. (අ) ගජධානිකාකාරණ භූතපසාද ලක්ෂණං
(ආ) ඝායිතුකාමනා නිදාන කම්මසමුට්ඨාන භූතපසාද ලක්ෂණංවා ඝානං,
2. ගජධානිකා අවිඤ්ඤන රසං
3. ඝාන විඤ්ඤාණසං ආධාර භාව පවුළුපටිභානං
4. ඝායිතුකාමනා නිදාන කම්මර භූත පද්ධතියං [බ. අ. 270; වී. ම. 332]

ඝාන ප්‍රසාදය

1. (අ) ගජධාරම්භයාගේ ආපාතගත වීමට ගොභූත වූ
(ගජධාරම්භයා ආපාත ගතවීමට ගැලපෙන)
මහාභූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
(ආ) ගජධාරම්භයාගේ විදගැනීමට කැමැති ගජධි තණ්හා
නිදානකොට ඇති කම්මර මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
2. ගජධාරම්භයාගේ දිසාවට වීථි සිත් සන්තතිග
ආකෂේතය කරවීම (කෘතෘත්‍යය) රසයයි
3. ඝාන විඤ්ඤාණයට ආධාර වන බව පවුළුපටිභානගයයි
4. අභ්‍රාණය කිරීමේ ආභාව ඇති ගජධි තණ්හා නිදානකොට
ඇති කම්මර (ඝාන ප්‍රසාදයේ නිලය) වූ මහාභූත පද්ධතියයි

8. පිටත පසාද

1. (අ) රකානිකාතාරණ භූතපසසාද ලක්ඛණා,
(ආ) කායිකුකාමතා නිදාන කමමෙලුට්ඨාන භූතපසසාද ලක්ඛණාවා පිටත,
2. රකෙසු අච්ඤාපන රකා,
3. පිටතා විඤ්ඤාණසස ආධාර භාව පවුපට්ඨානා
4. කායිකුකාමතා නිදාන කමමෙ භූත පදට්ඨානා [බ. අ. 270; පී. ම. 332]

පිටත ප්‍රසාදය

1. (අ) රකාරම්මණයේ ආපාතගතපීඨට ගොග්‍රහවු(රකාරම්මණ ආපාතගතපීඨට ගැලපෙන) මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
(ආ) රකාරම්මණයක් ලෙපීඨට කැමති, කැමට, බීඨට කැමති රස තණ්හා නිදානකොට ඇති කමමෙ භූත භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
2. රකාරම්මණයක් දිසාවට පීඨ සිත් සන්තතිස ආකඡිතය කිරීම (කෘතන්‍යයි) රසයයි
3. පීඨිහා විඤ්ඤාණයට ආධාර වන බව පවුපට්ඨානසයි
4. රකාරම්මණය ලෙපීඨට, කැමට, බීඨට කැමතිබව තමී වූ රස තණ්හා නිදාන කොට ඇති කමමෙ(පීඨිහා ප්‍රසාදයන්හී නිශ්‍රය) මහාභූත පදට්ඨානසයි

9. කාය පසාද

1. (අ) ඵොට්ඨබ්බනිකාතාරණ භූතපසසාද ලක්ඛණො
(ආ) ඵුසිකුකාමතා නිදාන කමමෙලුට්ඨාන භූතපසසාද ලක්ඛණො චා කායො,
2. ඵොට්ඨබ්බෙසු ආච්ඤාපන රකො,
3. කාය විඤ්ඤාණසස ආධාර භාව පවුපට්ඨානො,
4. ඵුසිකු කාමතා නිදාන කමමෙ භූත පදට්ඨානො, [බ. අ. 271; පී. ම. 332]

කාය ප්‍රසාද

1. (අ) ඵොට්ඨබ්බාරම්මණයක වැදගැහීමට සුදුසු (ආපාතගතපීඨ ලැබීමට සුදුසු) මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
(ආ) ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ කැමතිවන පොට්ඨබ්බතණ්හා නිදානකොට ඇති කමමෙ මහා භූතයන්ගේ පැහැදිලි බව ලක්ෂණයයි
2. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ පැත්තට පීඨ සිත් සන්තතිස ආකඡිතය කිරීම (කෘතන්‍ය) රසයයි
3. කාය විඤ්ඤාණයට පාදක වන සචභාවය පවුපට්ඨානසයි
4. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණයක් හා ගැපීඨට කැමැතිවන ඵොට්ඨබ්බ තණ්හා නිදාන කොට ඇති කමමෙ (කාය ප්‍රසාදයෙහී නිශ්‍රය) මහාභූත පදට්ඨානසයි

10. රූපාරම්මණ

1. වක්කු පටිපනන ලක්ඛණං රූපං,
2. වක්කු විඤ්ඤාණසක විසයභාව රසං
3. තසෙසව ගොචර පච්චුපට්ඨානං
4. චතු මනා භුත පදට්ඨානං [ධ. අ. 275; වි. ම. 334]

රූප ආරම්මණ

1. වක්කු ප්‍රසාදයෙහි භෛපන බව ලක්ෂණයයි
2. (අ) වක්කු විඤ්ඤාණයට අරමුණු වීම = වක්කු විඤ්ඤාණයම
 ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය වශයෙන් උදව් කිරීම (කිවව) = රසයයි
 (ආ) වක්කු විඤ්ඤාණයට උපකාර කළ හැකි ආරම්මණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය අතින් සම්පුර්ණ වීම = ආරම්මණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය යන ගුණය (සම්පත්ති) රසයයි
3. වක්කු විඤ්ඤාණයේ ගොචර වීම බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. තමා (=රූපාරම්මණයන්) ට නිශ්‍රය වන කලාපීය මහා භුත සතර පදට්ඨානයයි

11. සද්දාරම්මණ

1. සොත පටිපනන ලක්ඛණො සද්දො
2. සොත විඤ්ඤාණසක විසයභාව රසො,
3. තසෙසව ගොචර පච්චුපට්ඨානො,
4. චතු මනා භුත පදට්ඨානො [ධ. අ. 276; වි. ම. 334]

සබ්දාරම්මණය

1. සොත ප්‍රසාදයෙහි භෛපන සවිභාව ලක්ෂණයයි
2. (අ) සොත විඤ්ඤාණයට අරමුණු වීම = සොත විඤ්ඤාණයට
 ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් උදව් කිරීම (කිවව) රසයයි
 (ආ) සොත විඤ්ඤාණයට උදව්කළ හැකි ආරම්මණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් පරිපුර්ණවීම = ආරම්මණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය නම් වූ ගුණය (සම්පත්ති) රසයයි
3. සොත විඤ්ඤාණයෙහි ගොචරය වීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. තමාට (=සබ්දාරම්මණයන්ට) නිශ්‍රය වන කලාපීය මහා භුත සතර පදට්ඨානයයි

12. ගණධාරමමණා

1. භාන පටිභනන ලක්ඛණො ගජොධා
2. භාන විඤ්ඤාණාසස විසයභාව රංකො
3. තසෙසව ගොචර පච්චුපට්ඨානො
4. චතු මහා භුත පදුට්ඨානො [ධ. අ. 276; චි. ම. 334]

ගන්ධාරමමණාය

1. භාන ප්‍රකාදගෙහි භැරපන සචභාව ලක්ඛණයයි
2. (අ) භාන විඤ්ඤාණායට අරමුණ වීම = භාන විඤ්ඤාණායට
 ආරමමණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් උදව් කිරීම. (කිවල) රඝයයි
 (ආ) භාන විඤ්ඤාණායට උදව් කලහැකි ආරමමණ ප්‍රත්‍යය
 ශක්තිය මගින් පටිපුඤ්ඤා වීම = ආරමමණ ප්‍රත්‍යය
 ශක්තිය නම් වූ භුණය (සමපත්ති) රඝයයි
3. භාන විඤ්ඤාණායට ගොචර වීම බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. තමාට (=ගණධාරමමණායට) පිහිට වන කලාපීය
 මහා භුත භතර පදුට්ඨානයයි

13. රසාරමමණාය

1. පීචනා පටිභනන රංකො
2. පීචනා විඤ්ඤාණාසස විසයභාව රංකො
3. තසෙසව ගොචර පච්චුපට්ඨානො,
4. චතු මහා භුත පදුට්ඨානො [ධ. අ. 276; චි. ම. 334]

රසාරමමණාය

1. පීචනා ප්‍රකාදයට භැරපන වදින සචභාවය ලක්ඛණයයි
2. (අ) පීචනා විඤ්ඤාණායෙහි අරමුණ වීම = පීචනා විඤ්ඤාණායට
 ආරමමණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් උදව් කිරීම. (කිවල) රඝයයි
 (ආ) පීචනා විඤ්ඤාණායට උදව් කළ හැකි ආරමමණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය අතින් සමීපුඤ්ඤා වීම = රසාරමමණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය නම් භුණය (සමපත්ති) රඝයයි.
3. පීචනා විඤ්ඤාණායෙහි ගොචර වීමේ සචභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. තමාට (රසාරමමණායට) පිහිට වන කලාපීය මහා භුත භතර පදුට්ඨානයයි

14. ඉරට්ටිය=ඉරට්ටි භාව රූප

1. ඉරට්ටිව ලක්කණං ඉරට්ටියං
2. ඉරට්ටි 'ති පකාසන රසං.
3. ඉරට්ටි ලිංග නිමිතත කුභතාකපපානං කාරණභාව පව්වුපට්ඨානං
4. චතු මහා භත පද්ධතං [අඟ්. අ. 278; ච. ම. 334]

ඉරට්ටිය

1. ඉරට්ටි = සත්‍රියක් වීමේ ස්වභාව ලක්ෂණයයි
2. මග සත්‍රියකී යයි ප්‍රකාශ කරන බව (කෘතන්‍ය) රසයයි
3. (අ) ඉරට්ටිලිංග = සත්‍රි හඟ පාදාදී සටහන්
- (ආ) ඉරට්ටිනිමිතත = සත්‍රියක් යයි හඳුනාගැනීමේ ලකුණ
- (ඇ) ඉරට්ටි කුභත = සත්‍රි හැසිරීම්
- (ඈ) ඉරට්ටි ආකප්ප = සත්‍රි ආකල්ප යන
- මේවාට හේතු වීමේ ස්වභාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. ඉරට්ටියෙහි පිහිටි ලබාදෙන කලාපීය කම්මප මහාභත පද්ධතයයි

15. පුරිකිය=පුරික භාව රූප

1. පුරික භාව ලක්කණං පුරිකියං,
2. පුරිකොති පකාසන රසං.
3. පුරික ලිංග නිමිතතං කුභතාකපපානං කරණ භාව පව්වුපට්ඨානං,
4. චතු මහා භත පද්ධතං, [අඟ්. අ. 278; ච. ම. 334]

පුරිකිය

1. පුරුෂයකු වීමේ ස්වභාව ලක්ෂණයයි
2. මොහු පුරුෂයකු යයි ප්‍රකාශ කරන බව (කෘතන්‍ය) රසයයි
- (අ) පුරික ලිංග - පුරුෂ සටහන් - හස්ත පාදාදී සටහන්
- (ආ) පුරික නිමිතත - පුරුෂයකු යයි හඳුනාගැනීමේ ලකුණ-සිතාසීමාදී ක්‍රියා
- (ඇ) පුරික කුභත - පුරුෂ ඉරියව්
- (ඈ) පුරික ආකප්ප - පුරුෂ ගමන ආදී ආකල්පයේ යයි.
- මේවායේ හේතුවීමේ ස්වභාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. පුරිකියෙහි පිහිටි වන කලාපීය කම්මප මහාභත පද්ධතයයි

16. පීචිතිඡදිය=රූප පීචිත

1. සහජාත රූපානුපාලන ලක්ඛණං පීචිතිඡදියං
 2. තෙසං පචතතන රසං,
 3. තෙසංඥාදාය ධපන පච්චුපට්ඨානං
 4. යාපයිතඛඛ භූත පදට්ඨානං, [ධ. අ. 279; චි. ම. 334]
1. එකට උපදින කලාපීය කමමජ රූපයන් අනුපාලනය කරන බව ලක්ෂණයයි
 2. එ සහජාත කමමජ රූපයන් උප්පාදයේ සිට හවංගය දක්වා පැවැත්වීමට හේතු වීම සමච පැවැත්වීම පීචිතය දිගට පැවැත්වීම (කිවච) රසයයි
 3. කලාපීය කමමජ රූපයන් හංගයට පත්වීමගෙක් පීචිතය පැවැත්වීම සදහා පිහිටුවීම පච්චුපට්ඨාතයයි
 4. තමා විසින් පැවැත්විය යුතු සමච පැවැත්විය යුතු පීචිත කරවිය යුතු කලාපීය කමමජ මහා භූතයන් පදට්ඨාතයයි

17. කදය චතට්ඨ

1. මනො ධාතු මනො වික්ඤාණාධාතුතං තිසසය ලක්ඛණං කදය චතට්ඨ,
 2. තායඥාදාය ධාතුතං ආධාරණ රසං,
 3. උඛඛතන පච්චුපට්ඨානං
 4. චතු මනා භූත පදට්ඨානං, [චි. ම. 334]
1. මනොධාතු හා මනෝ වික්ඤාණා ධාතුන්ට තිලුය වීම සචතාච ලක්ෂණයයි
 2. මේ ධාතු දෙකටම ආධාර වන (කෘතෘය) රසයයි
 3. එම ධාතු දෙක දුරා සිටින බව පච්චුපට්ඨාතයයි
 4. තමා (හදය චතට්ඨවෙහි) පිහිට ලබන කලාපීය කමමජ මහා භූත පදට්ඨාතයයි

18. කඛලිකාරාභාර

1. ඕජා ලක්ඛණො කඛලිකාරො ආභාරො
 2. රූපාතරණ රසො,
 3. උපරච්චතන පච්චුපට්ඨානො
 4. කඛලං කපවා ආභට්ඨඛඛ චතට්ඨ පදට්ඨානො [ධ. අ. 285; චි.ම. 336]
1. සැපියගුතු හිලිය ගුතු ආභාරයෙහි ඕජාව ලක්ෂණයයි
 2. ආභාර රූප එලවීම (කිවච) රසයයි
 3. ආභාරජ රූප ඇතිවීම වගෙයන් රූප කසට ආධාර රුකුලේම පච්චුපට්ඨාතයයි
 4. සැපිය ගුතු හිලිය ගුතු ආභාර පදට්ඨාතයයි

19. ආකාශ ධාතු

1. රූප පරිවේපද ලක්ඛණා ආකාශ ධාතු
2. රූප පරියන්තපසකාසනා රසා
3. (අ) රූප මරියාදා පව්වුපට්ඨානා
(ආ) අභමුච්චධි කාච පිඤ්ඤ විචර කාච පව්වුපට්ඨානා ච
4. පරිච්ඡින්න රූප පදට්ඨානා [බ. අ. 1281; චි. ම. 335]
1. රූප කලාපයන් පරිවේපද වශයෙන් වෙන්කළ හැකි බව ලක්ෂණයයි
2. රූපකලාපයන්හි පරියන්තය, ඉම ප්‍රකටච දක්වන බව (කිවච) රසයයි
3. (අ) රූප කලාපයන්ගේ සීමා දක්වන ස්වභාවය
(ආ) මහා භූතයන් නොගැටෙන, අසමීච්ඡු ස්වභාවය,
රූපකලාපයන්හි සිදුරු බව විචර බව පව්වුපට්ඨානයයි
4. පිරිසිදු ලද රූප කලාප පදට්ඨානයයි

20. කාය විඤ්ඤාදන්ති

1. අභික්කමමාදි පචතක විතත සමුට්ඨාන වායො ධාතුයා සසජ රූපකාය චමනන සඤ්ඤානා වලනසක පච්චයො (වායො ධාතු අධිකානං විතතජ මනා භූතානං) ආකාර විකාරො කාය විඤ්ඤාදන්ති.
2. අධිපායපසකාසනා රසා
3. කාය විපච්ඤන හෙතුභාව පව්වුපට්ඨානා
4. විතත සමුට්ඨාන වායොධාතු පදට්ඨානා. [චි. ම. 335]
1. ඉදිරියට ශැමී-ර්මී ආදිය පවත්වන විතත සමුට්ඨාන වායො ධාතුව සමග උපදින්නා වූ ද, කය ප්‍රමිබවන දරණ, වලනාදියට ප්‍රත්‍යවන්නා වූ ද (වායො ධාතුවේ ස්වභාවික ශක්තිය අධික වූ විතතජ මනා භූතයන්හි) ආකාර විකාර බව ලක්ෂණයයි
2. ක්‍රියා කරන්නාගේ අදහස් ඇඟවීම් අනුතට ප්‍රකට කොට දැක්වීම (කිවච) රසයයි
3. ශරීරය වලනයට හේතු වන බව පව්වුපට්ඨානයයි
4. විතත සමුට්ඨාන වායොධාතුව පදට්ඨානයයි

21. චචී විඤ්ඤාදන්ති

1. චචී කෙද පචතක විතත සමුට්ඨානා පධචී ධාතුයා උපාදිණානාසට්ඨනසක පච්චයො (පධචී ධාතු අධිකානං විතතජ මනා භූතානං) ආකාර විකාරො චචී විඤ්ඤාදන්ති

2. අධිපතය පකාසන රසා
 3. වීචී කොස කෙනු භාව පව්වුපට්ඨානා
 4. චිත්ත සමුට්ඨාන පඨවී ධාතු පද්ධතානා [චී. ම. 335]
1. චාන්දේදය පවත්වන චිත්ත සමුට්ඨාන පඨවී ධාතුව, කමීජ පඨවී ධාතුවෙහි (අඝෛර උපපතති ස්ථානශෙහි) ගැටීමට ඝහකාරී වූ (පඨවී ධාතු අධික චිත්තජ මහා භූතයන්ගේ) ආකාර විශේෂය ලක්ෂණයයි
 2. කථා කරන්නාගේ හැරීම අදහස් අනුනට ප්‍රකට කරවන බව (කීවච) රසයයි
 3. කථා ශබ්දය පහළවීමේ හේතුවන ස්වභාව පව්වුපට්ඨානයයි
 4. චිත්ත සමුට්ඨාන පඨවී ධාතු පද්ධතානයයි

22. රූපසක ලක්‍රතා

1. අදුෂධිතා ලක්ඛණා රූපසක ලක්‍රතා
 2. රූපානං ගරුභාව විකොදන රසා
 3. ලක්‍ර පටිච්චතිතා පව්වුපට්ඨානා
 4. ලක්‍ර රූප පද්ධතානා [ධ. අ. 281; චී. ම. 335]
1. (අ) චිත්තජ නිෂ්පන්න රූප = චිත්තජ රූපයන්හි බර නැති බව,
ශුභුසුඵ් බව = සැහැල්ලු බව
 (ආ) උතුජ නිෂ්පන්න රූප = උතුජ රූපයන්හි බරනැති, ශුභුසුඵ් බව,
= සැහැල්ලු බව
 (ඇ) ආභාරජ නිෂ්පන්න රූප = ආභාරජ රූපයන්හි බර නැති බව,
ශුභුසුඵ් බව - සැහැල්ලු බව ලක්ෂණයයි
 2. එම රූපයන්හි බර බව ගරුබව, දුර්ථය, දුරුකිරීම (කීවච) රසයයි
 3. එම රූපයන්හි ශුභුසුඵ් බව සැහැල්ලු බව පව්වුපට්ඨානයයි
 4. සැහැල්ලු රූප පද්ධතානයයි

23. රූපසක මුද්‍රතා

1. අට්ඨධිතා ලක්ඛණා රූපසක මුද්‍රතා
 2. රූපානං ටද්ධිභාව විකොදන රසා
 3. සබ්බකිරියාසු අවිච්චිතා පව්වුපට්ඨානා
 4. මුද්‍රරූප පද්ධතානා [ධ. අ. 281; චී. ම. 335]
1. (අ) චිත්තජ නිෂ්පන්න රූප = චිත්තජ රූපයන්හි තද නැති බව .
= ගොරොසුනැති බව = මොළොක් බව
 (ආ) උතුජ නිෂ්පන්න රූප = උතුජ රූපයන්හි තද නැති-ගොරොසු
නැති බව = මොළොක් බව

- (අ) ආහාර භිෂ්පන රූපයන්හි = ආහාර රූපයන්හි තද නැති -
 ගොරොසු නැති බව = මොළොක් බව
 ලක්ෂණයයි
2. එම රූපයන්හි තද බව ගොරොසු බව දරාකිරීම (කිව) රසයයි
3. සියලු ශාරීරික ක්‍රියාවන්ට අවිරෝධී බව , පව්වුපටිභාතයයි
4. මොළොක් වූ රූප පද්ධතියයි

24. රූපසස කමමඤ්ඤානා

1. ශරීර කිරියානුකූල කමමඤ්ඤානාව ලක්ෂණ රූපසස කමමඤ්ඤානා
2. අකමමඤ්ඤානා විනෝදන රසා,
3. අද්ධබල නාව පව්වුපට්ඨානා
4. කමමඤ්ඤාරූප පද්ධතියා [අභි: අ. 281; වි. ම. 335]
1. (අ) චිත්තජ භිෂ්පන රූපයන්හි = චිත්තජ රූපයන්හි
 (ආ) උතුජ භිෂ්පන රූපයන්හි = උතුජ රූපයන්හි
 (ඇ) ආහාර භිෂ්පන රූපයන්හි = ආහාර රූපයන්හි ශාරීරික
 ක්‍රියාවන්ට අනුව කර්මභ්‍යාස බව
 ලක්ෂණයයි
2. (වාත අමාරාවකදීමෙන්) ශරීරයේ අකර්මභ්‍යාස බව දරා කිරීම (කිව) රසයයි
3. රූපයන්හි නොමදවීම බව පව්වුපට්ඨාතයයි
4. කෘතන්තයේ කර්මභ්‍යාස රූප පද්ධතියයි

25. රූපසස උපචය

1. ආචය ලක්ෂණෝ රූපසස උපචයෝ,
2. ප්‍රබන්ධනතෝ රූපානං උමුජ්ජාපන රසෝ
3. (අ) නියන්තන පව්වුපට්ඨානෝ,
 (ආ) පටිපුණ්ණා නාව පව්වුපට්ඨානෝ චා
4. උපචිත රූප පද්ධතියා [ධ. අ. 282; වි. ම. 335]
1. (අ) භවයක භිෂ්පන රූපයාගේ පලමු භට්ඨානීම් සවිභාවය
 (ආ) ඉදුරන් සම්පුණ්ණ චිතතෙක් ඉහලට-ඉහලට දියුණු වීමේ සවිභාව
 ලක්ෂණයයි
2. ප්‍රචිත්තයෙන් (නැති නැති) මතුකොට රූපයක උපදවනනක් මෙන් වන බව (කිව) රසයයි

3. (අ) මේවා රූප බිම් යැයි එම රූප බිම් ගෙන හැර දැක්වන සවභාවය
(ආ) රූප බිම්ගත්ති පරිපූර්ණ බව පවුලපටිකාතයයි
4. පහළවන රූප පද්ධතියයි

26. රූපයක සනාතනි

1. පවතති ලක්ඛණා රූපයක සනාතනි
2. අනුප්පඛ්‍යයන රූපය
3. අනුප්පඛ්‍යයන පවුලපටිකාත
4. අනුප්පඛ්‍යයන රූප පද්ධතිය [බ. අ. 281; මි. ම. 335]
1. ඉදුරන් සම්පූර්ණ වූ පසු නිෂ්පන්න රූපයන්හි පෙර හා පසු ගැලපීම නොසිදු නැවත නැවතත් සම්බන්ධ වෙමින් පවතින බව ලක්ෂණයයි
2. පෙර පසු සම්බන්ධය නොසිදු ගැලපීම (කිවම) රූපයයි
3. රූප පරම්පරාව නොසිදු පැවැත්ම පවුලපටිකාතයයි
4. පෙර පසු සම්බන්ධවී අඩනැවිලි පහළ වන රූප පද්ධතියයි

27. රූපයක ජරණ

1. රූප පරිපාක ලක්ඛණා රූපයක ජරණ
2. උපනගන රූපය
3. සනාචානපගමෙපි නව නාචාපගම පවුලපටිකාත, විනි පුරාණ භාවෝ විය.
4. පරිපවුලපටිකාත රූප පද්ධතිය [බ. අ. 283; මි. ම. 336]
1. නිෂ්පන්න රූපයන්ගේ මේරීමේ දීරීමේ සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. විනාශය නම් වූ මරණය වෙත පමුණුවන බව (කිවම) රූපයයි
3. ඒ වල පරණවීම මෙන් රූපයන්ගේ අදාල ලක්ෂණයන් වෙනස් නොවුනද අලුත් බව වෙනස්වී පරණ වීම පවුලපටිකාතයයි
4. මේරීමට පැමිණෙන රූප පද්ධතියයි

28. රූපයක අනිච්චත

1. පරිභෙද ලක්ඛණා රූපයක අනිච්චත
2. සංසිද්ධ රූපය
3. ඔය-වය පවුලපටිකාත
4. පරිභිජජමාන රූප පද්ධතිය [බ. අ. 283; මි. ම. 336]
1. නිෂ්පන්න රූපයන්හි භාත්පසින් බිඳීම ලක්ෂණයයි
2. (කිවි කාලයට පත් රූපයන් බිඳීම මෙන්) නිෂ්පන්න රූපයන් සංසිද්ධමෙන් නොපෙනෙන බවට පත්කිරීම (කිවම) රූපයයි.
3. නිෂ්පන්න රූපයන් ගෙවී යෑම, බිඳී-බිඳී යෑම පවුලපටිකාතයයි.
4. භාත්පසින් බිඳී-බිඳී යන රූපයන් පද්ධතියයි

පරිග්‍රහකොට භාවනා කරන ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් යෝජනා

පින්වත් ඔබ ප්‍රථමයෙන් මෙම රූප 28 හි ලක්ඛණ, රස, පව්‍රපටිඛාන, පද්ධිතයන් වගකීමෙන් යුතුව කටපාඩම් කරන්න. රූප සිගල්ලෙහි ලක්ඛණ, රස ආදිය ඕනෑකමකින් යුක්තව කඩපාඩමින් කිව හැකි වූ විට වක්‍රද්වාරයෙහි පිහිටා ඇති පතස් හතරක් වර්ෂ වූ රූපයන්ගෙන් පටන්ගෙන ලක්ඛණ, රස ආදී ක්‍රමයට භාවනා කර බලන්න. මේ භාවනා ක්‍රමයෙහි සත්තති ඝණ, සමූහ ඝණ, කිච්ච ඝණ යන රූප සමූහ රාසීන් ක්‍රමයෙන් බෙදා වෙන්කර ගනිමින් නියම පරමාථී ධාතු සාරය වන්නාවූ රූප ධර්මයන් පිරා බැලිය යුතු , පරමාථීයත්ම පමණක් දැක ගත හැකි වනු සඳහා බැලිය යුතු කටයුත්තක් වන්නේය. එම නිසා වක්‍ර දසක කලාප ආදී ඒ ඒ රූප කලාපයන් අනුව එම රූපකලාපයන්හි පිහිටා ඇති පද්ම, අපෝ, තේජෝ, වායෝ ආදී පරමාථී ධාතු එක එකක් වෙන් වෙන්ව බලන්න.

උපමාවක්:-

වක්‍ර දසක කලාපයෙහි රූප පරමාථී ධර්මයෝ දස වර්ගයක් ඇතිවේ. එම පරමාථී ධර්මයන්හි පද්මධාතුව තෝරාගෙන මෙම පද්මයෙහි ලක්ඛණ- රස- පව්‍රපටිඛාන - පද්ධිතයන් බලන්න. අනතුරුව එම වක්‍ර දසක කලාපයෙහි ඇත්තා වූ ආපෝ ධාතුවෙහි ලක්ඛණ- රස- පව්‍රපටිඛාන - පද්ධිතයන් දීගට බලන්න. මෙලෙසට මෙම වක්‍ර දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති තේජෝ ආදී ඉතිරි රූප ධර්ම එක එකක් පිරා බලමින් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙහිලා මේ වක්‍ර දසක කලාප යන්න, වක්‍ර දසක කලාප වශයෙන් අතිකුත් එවන් කලාප හා සමාන වන බැවින් එකත්ත නය ක්‍රමයට අනුව දැක්වීමක් පමණකි. එක වක්‍ර දසක කලාපයක පිහිටා ඇති දසආකාර රූප ධර්මයන් අතුරින් රූප ධර්මයක් පාසා ලක්ඛණ, රස, පව්‍රපටිඛාන, පද්ධිත ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන තෙක් එම වක්‍ර දසක කලාපය පිවන් වන්නේ යැයි යන්න අදහස් නොකෙරේ. වක්‍ර දසක කලාප වශයෙන් සමාන වීම අනුව එකත්ත නය ක්‍රමයට අනුව දැක්වීමක් වන්නේය. එලෙසටම පද්ම ධාතුව, අපෝ ධාතුව ආදියද එකත්ත නය ක්‍රමයට පද්ම ධාතුව වශයෙන් සමාන වී, ආපෝ ධාතුව වශයෙන් සමාන වී පවතින බව වටහා ගන්න. නාම කොටස් සම්බන්ධයෙන්ද මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න.

වක්‍ර ද්වාරයෙහි මේ වක්‍ර දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති දසආකාර රූප ධර්මයන්හි එක එක වර්ගයක් ලක්ඛණ- රස-පව්‍රපටිඛාන-පද්ධිත ක්‍රමයට පරිග්‍රහකොට නිමවූ කළු වක්‍ර ද්වාරයෙහිම පිහිටා ඇති කාය දසක කලාප හා භාව දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දසආකාර රූප ධර්මයන් චිත්තජ අවධිමක උතුරු අවධිමක, ආභාරජ අවධිමක, කලාපයන්හි පිහිටා ඇති අවආකාර රූප ධර්ම, එම රූප ධර්ම හා එක එකක් ලක්ඛණ රස පව්‍රපටිඛාන පද්ධිත භාවනා ක්‍රමයට දීගට පරිග්‍රහකොට භාවනා කරන්න.

වක්කු ද්වාරයෙහි පනස්හතර ආකාර රූප බිඳියන් ලක්ඛණ-රස-පව්වුපට්ඨාන-පද්ධතාන ක්‍රමයට අපකඩත්ත වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ විට බිහිද්ධා වෙහිද, මේ ක්‍රමයට දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව සෝත ද්වාර ආදියෙහිද දෙසාමිස් කොට්ඨාසයන්හිද විත්තප, උතුර, ආහාර, රූපයන්හිද රූප කම්ප්පාන කොටසෙහි ලියා දැක්වූ ක්‍රමයට නිෂ්පන්න, අනිෂ්පන්න රූප සියල්ල අත නොහැර පරිග්‍රහකොට බලන්න.

වක්කු ප්‍රසාද ආදි කමමප රූපයන්හි ලක්ඛණ -රස - පව්වුපට්ඨාන - පද්ධතාන භාවනා කිරීමෙන් අතීත භවයන්හි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදානයන්ගෙන් පිරිවරණ ලදුව සිදුකරන ලද සංඛාර-කමම හා හේතු-එල සම්බන්ධතාව අනුව පරිග්‍රහකොට භාවනා කළයුතු සමහරක් ක්‍රමයන්ද අඩංගු වන්නේය. මේ භාවනා ක්‍රමය වනාහී පටිච්ච සමුප්පාද හේතු - එල සම්බන්ධතා බිඳියන් පරිග්‍රහකළ යෝගී පින්වතුන්ටම පරිග්‍රහකොට ලබාගත හැකි භාවනා ක්‍රමයක් වන්නේය. මෙලෙස වූ සමහර භාවනා ක්‍රමයන්ද බලාගෙන මේ ලක්ෂණාදී වතුෂ්ක ක්‍රමය පටිච්චසමුප්පාදී කොටස අනතුරුව මේ පොතෙහි ලියා දැක්වන්නේමු.

යැලකිලිමත් වී සිය යුතු අනිකුත් කාරණයන් මේවාය. වක්කු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති පස්වී ධාතුව භාවනා කළ හැකි කෙනෙකුත් සඳහා වක්කුද්වාරයෙහිම පිහිටා ඇති කාය දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති පස්වීධාතුව පරිග්‍රහ නොකර නොහරිනු මැනවි. රූප සමුහ, රාශි යන රූප ගණයන් කඳාණයෙන් බෙදා බලමින් සිටින කටයුත්ත වන නිසා මෙහිදී රූප කලාපයන්හි ඝන ය හිදී යන තෙක්ම විභාගකොට බලන්න. වක්කුද්වාරයෙහි 54, සෝත ද්වාරයෙහි 54 ආදී වශයෙන් රූප කමට්ඨාන කොට්ඨාසයන්හි රූප සියළු වශී අත නොහැර ඉතිරි නොකොට පරිග්‍රහ කර භාවනා කරන්න.

රූප ස්කන්ධදෙය කොටස නිමි.



විඤ්ඤාණසංඛ්‍යා කථා කොටස

1. විඤ්ඤාණසංඛ්‍යා

ආරම්භණං විනේතනිති විතතං විජානාතිති අපෙට්ඨා [බ. අ. 81]

1. විජානන ලක්ඛණං විනේතං
2. ප්‍රබ්බංගම රසං
3. සන්දහන පච්චුපට්ඨානං
4. නාම - රූප පදට්ඨානං
නාම පදට්ඨානං, (අරූප භවය සඳහා) [බ. අ.119]

1. අරමුණ දැන ගැනීම = අරමුණ ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. අරමුණ දැන ගැනීමේ පෙරමුණ ගන්නා බව, පුළුංග බව (කිවම) රසයයි
3. සිත් සන්තතිට නොසිඳි පවතින ලෙසට පසු සිත් හා ගලපන බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. නාම-රූප(අරූප භවය සඳහා -නාම) පදට්ඨානයයි

විජානනං ආරම්භණසං උපලඝ්ඤා [මුල. ච. (ඉ.) 1.87]

2. පටිසන්ධි විත්තය

1. ඛමම ඛමම නිමිත්ත ගතිනිමිත්තානං අඤ්ඤාතරාරම්භණං විජානන ලක්ඛණං
පටිසන්ධි විනේතං
2. පටිසන්ධාන රසං
3. සන්දහන පච්චුපට්ඨානං
4. නාම - රූප පදට්ඨානං

1. අතීත හව මරණාසන්න ජවනය ගන්නා වූ කමම, කමම නිමිත, ගති නිමිතය යන අරමුණු තුනෙන් එක අරමුණක් ගැනීම, දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. හව දෙකක් = පෙර හවයෙහි චිතය සන්නතිය, හා පසු හවයේ චිතය සන්නතිය, අතර සන්ධි කිරීම (කිවව) රසයයි
3. හව දෙකක් = පෙර හවයෙහි චිතය සන්නතිය, හා පසු හවයේ චිතය සන්නතියෙහි නොසිදී ගැලපීමෙහි ස්වභාවය පවුප්පටිකානගයි
4. සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික නාම+නිශ්‍රය ලබන වචනු රූප පද්ධතියයි

3. හවංග සිත

1. කමම කමම නිමිතය ගතිනිමිතතානං අඤ්ඤාතරාමමණ විජානනලක්ඛණං හවංග චිතතං
2. හවංග රසං,
3. සඤ්ඤන පවුප්පටිකානං
4. නාම - රූප පද්ධතානං
1. අතීත හවයෙහි මරණාසන්න ජවනය ගන්නා ලද කමම, කමම නිමිත, ගති නිමිතය යන අරමුණු තුන තුළින් එක අරමුණක් දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. පෙර පසු සිත් සම්බන්ධතාවය නොවිඳී පවතිනු පිණිස හවයෙහි හේතු ධර්ම නිසා පැවතීම, (හවංග කිවව) (කිවව) රසයයි
3. පෙර පසු සිත් සම්බන්ධතාවය නොවිඳී පැවැත්ම සඳහා චිත්ත සන්නතිය=ගැලපීම ස්වභාවය පවුප්පටිකානගයි
4. සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික නාම+නිශ්‍රය ලබන වචනු රූප පද්ධතියයි

4. පඤ්චාචාර්ජන = කිරියා මනෝධාතු

1. චක්ඛු විඤ්ඤාණාදි පුරෙවර රූපාදි විජානන ලක්ඛණා මනෝධාතු,
2. ආචර්ජන රසා,
3. රූපාදි අභිමුක්ඛ භාව පවුප්පටිකානා
4. හවංගවිවේජද පද්ධතානා (සහ උපෙක්ඛායුක්තාව භෝගි) [වි. ම. 341]
1. චක්ඛු විඤ්ඤාණාදියෙහි පෙරමුණට ගොස් රූපාරම්මණ ආදී අරමුණු දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. (රූපාදි පඤ්චාරම්මණයන්) ආචර්ජනය කිරීම (කිවව) රසයයි නැතිනම්, චිතය සන්නතියෙහි පෙර පහළ වූ සංසිද්ධිය වෙතත් සංසිද්ධියක පහළවීමට ඉඩදීම සඳහා ඉවත් කිරීම (කිවව) රසයයි
3. රූපාරම්මණය වැනි අරමුණු දිසාවට අභිමුඛ බව පවුප්පටිකානගයි
4. හවංග සිත් සන්නතිය සිදීම පද්ධතියයි

ආවජ්ජන = රසාරමමණ අරමුණු කිරීම

1. ජීවිතා විඤ්ඤාණපුරෙච්චර රස විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු
2. ආවජ්ජන රසා
3. රසානිමුඛ භාව පච්චුපට්ඨානා
4. භවංග විචේජ්ජ පදට්ඨානා

ආවජ්ජන = ඓධධිබ්බාරමමණ අරමුණු කිරීම

1. කාය විඤ්ඤාණ පුරෙච්චර පොට්ඨබ්බ විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු
2. ආවජ්ජන රසා
3. පොට්ඨබ්බානිමුඛ භාව පච්චුපට්ඨානා
4. භවංග විචේජ්ජ පදට්ඨානා

(පොට්ඨබ්බාරමමණය යන්න පඨවී තේජෝ වායෝ යන ලෙසට තුන් ආකාරයකට එන නිසා පඨවී ධාතුව අරමුණුකොට වතාවක්, තේජෝ ධාතු අරමුණු කොට වරක්, වායෝ ධාතු අරමුණු කොට වතාවක් යන ලෙසට තුන් ආකාරයට බෙදා බලන්න. අර්ථය සිංහලෙන් දැනගැනීම සඳහා නාම කොටසෙහි වස්තුව ද්වාරයෙහි පඤ්ඤාචාරා වජ්ජන යි සතර කළ ක්‍රමයට වටහා ගන්න.)

5. වකඛු විඤ්ඤාණ

1. වකඛුසනතිසසිත රූපවිජානන ලක්ඛණං වකඛු විඤ්ඤාණං
2. රූප මතතාරමමණ රසං
3. රූපානිමුඛ භාව පච්චුපට්ඨානං
4. රූපාරමමණාය කිරියාමනො ධාතුයා අපගමපදට්ඨානං

[බ. අ. 233; ච. ම. 340]

1. වකඛු ව්‍යථුව මත පිහිටා රූපාරමමණය දැන ගැනීමේ සවිභාව ලක්ෂණයයි
2. රූපාරමමණයේ වර්ග පමණක් ගන්නා දැනගන්නා බව (කිවිච්ච) රසයයි
3. රූපාරමමණ දිසාවට අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. රූපාරමමණය අරමුණු කොට ගත් කිරියා මනෝ ධාතුව = ආවජ්ජන විතත (=පඤ්ඤාචාරා වජ්ජන සිත) නිරුද්ධවීම පදට්ඨානයයි

6. සොත විඤ්ඤාණ

1. සොතසනතිසසිත සද්දවිජානන ලක්ඛණං සොත විඤ්ඤාණං
2. සද්ද මතතාරමමණ රසං
3. සද්දානිමුඛභාව පච්චුපට්ඨානං
4. සද්දාරමමණාය කිරියා මනොධාතුයා අපගම පදට්ඨානං

[බ. අ. 233; ච. ම. 340]

1. කොට වස්තුව ඇසුරු කොට ගබ්ද අරමුණු දැන ගැනීම
ගැනීමේ කවිතාව ලක්ෂණයයි
2. ගබ්දාරම්මණ-ගබ්දය පමණක් දැනගැනීම අරමුණු ගැනීම (කිව්ව) රසයයි
3. ගබ්දාරම්මණය පැත්තට අභිමුඛ බව පව්වුපටිඝාතයයි
4. ගබ්දය අරමුණු කොට පහළුවන කිරියා මනෝ ධාතු =
ආචර්ෂන සීත (=පකද්වද්වරාවචර්ෂන සීත) නිරෝධය වීම පද්ධතියයි

7. භාන විඤ්ඤාණ

1. භාන සනතිසසිත ගෙඩ විජානන ලක්ෂණං භාන විඤ්ඤාණං
2. ගෙඩමතතාරම්මණ රසං
3. ගෙඩාභිමුඛතාව පව්වුපට්ඨානං
4. ගෙඩාරම්මණාය කිරියා මනෝධාතුයා අපගම පද්ධතානං

[ධ. අ. 233; වි. ම. 340]

1. භාන වස්තුව ඇසුරුකොට ගෙඩාරම්මණය ගන්නා බව, දැන ගන්නා බව
ලක්ෂණයයි
2. ගෙඩාරම්මණය නම් වූ ගෙඩය පමණක් දන්නා ගන්නා බව (කිව්ව) රසයයි
3. ගෙඩාරම්මණය පැත්තට අභිමුඛ බව පව්වුපටිඝාතයයි
4. ගෙඩාරම්මණය අරමුණු කොට කිරියා මනෝ ධාතු සිත්භි=
ආචර්ෂන සීත (= පකද්වද්වරාවචර්ෂන සීත) නිරෝධ වීම පද්ධතියයි

8. පීචනා විඤ්ඤාණ

1. පීචනා සනතිසසිත රස විජානන ලක්ෂණං පීචනා විඤ්ඤාණං
2. රස මතතාරම්මණ රසං,
3. රසාභිමුඛතාව පව්වුපට්ඨානං
4. රසාරම්මණාය කිරියා මනෝධාතුයා අපගම පද්ධතානං

[ධ. අ. 233; වි. ම. 340]

1. පීචනා වස්තුව ඇසුරු කොට රසාරම්මණය දැනීම, ගැනීමේ කවිතාව ලක්ෂණයයි
2. රසාරම්මණය, රස පමණක් ගැනීම, දැන ගැනීම (කිව්ව) රසයයි
3. රසාරම්මණය පැත්තට අභිමුඛ බව පව්වුපටිඝාතයයි
4. රසාරම්මණය අරමුණු කරන කිරියා මනෝධාතු =
ආචර්ෂන සීත (=පකද්වද්වරාවචර්ෂන සීත) නිරෝධ වීම පද්ධතියයි

9. කාය විඤ්ඤාණ

1. කාය සනතිසහිත ඵොටධර්ම විජානන ලක්ඛණං කාය විඤ්ඤාණං
2. ඵොටධර්ම මහතාරමෙණ රසං
3. ඵොටධර්මාභිමුඛ භාව පච්චුපට්ඨානං
4. ඵොටධර්මකාරමමණාය කීටියා මනොධාතුයා අපගම පදට්ඨානං

[ධ. අ. 233; වි. ම. 340]

1. කාය වස්තුව ඇසුරු කොට ඵොට්ඨාධාරමමණයක් දැකීම ලක්ෂණයයි
2. ඵොට්ඨාධාරමමණයම = ගැපීම, දැකීම = ගැනීම (කිවීම) රසයයි
3. ඵොට්ඨාධාරමමණය පැහැට අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. ඵොට්ඨාධාරමමණය අරමුණු කරන සිත ක්‍රියා මනො ධාතු = ආචර්ජන සිතයි (=පඤ්චද්වාරචර්ජන සිතයි) නිරෝධය පදට්ඨානයයි

10. සමපට්චජන = පිළිගැනීම (විපාක මනො ධාතු.)

1. චක්ඛු විඤ්ඤාණාදිතං අනන්තරං රූපාදිවිජානන ලක්ඛණං මනොධාතු,
2. රූපාදිතං සමපට්චජන රසා = (රූපාදි සමපට්චජන රසා)
3. නවාභාව පච්චුපට්ඨානං = (රූපාදි සමපට්චජන භාව පච්චුපට්ඨානං)
4. චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදි අපගම පදට්ඨානං [ධ. අ. 234; වි. ම. 340]

1. චක්ඛු විඤ්ඤාණාදිත්ව අනතුරුව රූපාදි අරමුණු දැක ගැනීම, ගැනීම සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. රූපාරමමණ ආදී අරමුණු පිළිගැනීම (කිවීම) රසයයි
3. රූපාරමමණ ආදිය පිළිගත ගැනීම බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. චක්ඛු විඤ්ඤාණය ආදීන්හි නිරෝධය අතුරුදහන්වීම පදට්ඨානයයි

සැ.යු. මේ ඉහත සදහන් ලක්ඛණ, රසාදිය අරමුණු පහ සදහා සංකීර්ජන ලෙස ලියා දක්වන ලදී. මේ සමපට්චජන සිත විත්තකඛණයක් තුළ අරමුණු පහම එකවැර දැකගන්නවා නොවේ. එමනිසා ලක්ඛණ රසාදිය භාවනා කරන යෝගාවචර පුද්ගලයා අරමුණු අනුව බෙදා වෙන් කොට බැලිය යුතුය. රූපාරමමණය පිළිගන්නා වූ සමපට්චජන සිත, ශබ්දාරමමණය පිළිගන්නා වූ සමපට්චජන සිත ආදී ලෙසට පස් ආකාරයක් බෙදා භාවනා කරන්න.

රූපාරම්මණ පිළිගන්නා වූ සමපටිච්ඡන සිත (චක්ඛු දුවාර වීටි)

1. චක්ඛු විඤ්ඤාණසංඝ අනන්තරං රූපාරම්මණ විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු
 2. රූපාරම්මණ සමපටිච්ඡන රසා
 3. රූපාරම්මණ සමපටිච්ඡන භාව පච්චුපට්ඨානා
 4. චක්ඛු විඤ්ඤාණාපගම පදට්ඨානා
-
1. චක්ඛු විඤ්ඤාණං අනතුරුව ඇති වී රූපාරම්මණය දැක
ගන්නා-ගන්නා සචිභාවය ලක්ඛණයයි
 2. රූපාරම්මණය පිළිගැනීම (කිවිච්ච) රසයයි
 3. රූපාරම්මණයක් පිළිගැනීමට හැකි බව පච්චුපට්ඨානයයි
 4. චක්ඛු විඤ්ඤාණයේ නිරෝධය පදට්ඨානයයි

සද්දාරම්මණ පිළිගන්නා වූ සමපටිච්ඡන සිත (සොත දුවාර වීටි)

1. සොත විඤ්ඤාණසංඝ අනන්තරං සද්දාරම්මණ විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු,
2. සද්දාරම්මණ සමපටිච්ඡන රසා
3. සද්දාරම්මණ සමපටිච්ඡන භාව පච්චුපට්ඨානා
4. සොත විඤ්ඤාණාපගම පදට්ඨානා

ගන්ධාරම්මණ පිළිගන්නා වූ සමපටිච්ඡන සිත (කාන දුවාර වීටි)

1. කාන විඤ්ඤාණසංඝ අනන්තරං ගන්ධාරම්මණ විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු,
2. ගන්ධාරම්මණ සමපටිච්ඡන රසා
3. ගන්ධාරම්මණ සමපටිච්ඡන භාව පච්චුපට්ඨානා
4. කාන විඤ්ඤාණාපගම පදට්ඨානා

රසාරම්මණ පිළිගන්නා වූ සමපටිච්ඡන සිත (පීචකා දුවාර වීටි)

1. පීචකා විඤ්ඤාණසංඝ අනන්තරං රසාරම්මණ විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු,
2. රසාරම්මණ සමපටිච්ඡන රසා
3. රසාරම්මණ සමපටිච්ඡන භාව පච්චුපට්ඨානා
4. පීචකා විඤ්ඤාණාපගම පදට්ඨානා

**පොට්ඨබඩාරමණ පිළිගන්නා වූ සම්පට්චජන සිත
(කාය ද්වාර වීථි)**

1. කාය විඤ්ඤාණසස අනන්තරං චොට්ඨබඩාරමණ විජානන ලක්ඛණා ඵහො ධාතු
2. චොට්ඨබඩාරමණ සම්පට්චජන රසා
3. චොට්ඨබඩාරමණ සම්පට්චජන භාව පච්චුපට්ඨානා
4. කාය විඤ්ඤාණාපගම පදට්ඨානා

(සැ. යු.: මෙහිදී ද පඨවි ධාතුව අරමුණු කොට වරක් සේපේ ධාතුව වරක්, වාගේ ධාතුව වරක් යන ලෙස තුනට බෙදා බලන්න.)

සන්තීරණ = අභේතුක විපාක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු

1. අභේතුකවිපාක සද්ධාරමණ විජානන ලක්ඛණා දුච්ඛපි සන්තීරණාදි සිච්ච මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු
2. සන්තීරණාදි රසා
3. තථාභාව පච්චුපට්ඨානා
4. භද්දය වච්චු පදට්ඨානා [බ. අ. 235; වී. ම. 340]

සොමනසස උපෙක්ඛා වශයෙන් දෙශාකාරයන්ම පෙන්වන සන්තීරණ ආදී කෘත්‍ය කරන්නා වූ අභේතුක විපාක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව

- | | |
|--------------------------------|----------------|
| 1. අරමුණු භය දැකීම හැකිම සචභාව | ලක්ෂණයයි |
| 2. අරමුණු විමසීම ආදී | (කිවම) රසයයි |
| 3. අරමුණු විමසිය හැකි බව ආදී | පච්චුපට්ඨානයයි |
| 4. ඇසුරු කරන භද්දය වච්චු රූපය | පදට්ඨානයයි |

සැ. යු. මේ සිත සොමනසස උපෙක්ඛා වශයෙන් දෙශාකාරයකට දැක්වේ. උපෙක්ඛාව වනාහි අභේතුක කුසල විපාක, අකුසල විපාක යැයි දෙකක් දැක්වේ. අභේතුක කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ සිතද, කාම සුගතී භූමියෙහිද අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ සිත, අපාය භූමියෙහිද පච්ඤ්ඤා කෘත්‍යය, භවංග කෘත්‍යය, චුඛි කෘත්‍යය ආදිය ගෙනදෙයි. මේ සන්තීරණ සිත් තුනම සන්තීරණ කෘත්‍යය වශයෙන් තද්දරමණ කෘත්‍ය සමඟ විවේක ඉටු කරයි. අරමුණු භය සුදුසු ලෙස අරමුණු කරයි. ප්‍රායෝගික ලෙස භාවනා කරන විට අරමුණු භයම එකැවර අරමුණු කල නොහැකි නිසා බෙදා බැලිය යුතුය. එලෙසටම එක සිතක, චිත්තක්ඛණයක් තුළ සන්තීරණ කෘත්‍යය, තද්දරමණ කෘත්‍යය ඉටු කළ නොහැකි නිසා සන්තීරණ කෘත්‍යය ආදිය බෙදා භාවනා කළ යුතු වන්නේය. මේ නිසා සන්තීරණ කෘත්‍යය ඉටුකරන විට අරමුණු භයට බෙදා මතුවට විස්තර කෙරේ.)

අගනුවර විපාක සහතිරණ කිව්වා මනෝ විකල්පයන් බාහු

1. රූපාරම්මණ විජානන ලක්ෂණ
2. සහතිරණ රසා
3. සහතිරණ භාව පවුළුපට්ඨාන
4. හදය ව්‍යුහ පද්ධතිය

සහතිරණය කෘතයන් ඉටුකරන අගනුවර විපාක මනෝ විකල්පයන් බාහු

- | | |
|---------------------------------------|----------------|
| 1. රූපාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම සවිභාව | ලක්ෂණයකි |
| 2. රූපාරම්මණය විමසීම කිරීම. | (කිව්ව) රසයකි |
| 3. රූපාරම්මණය විමසීම කළහැකි සවිභාවය | පවුළුපට්ඨානයකි |
| 4. තමා ඇසුරු කරන හදයව්‍යුහ | පද්ධතියකි |

අගනුවර විපාක සහතිරණ කිව්වා මනෝ විකල්පයන් බාහු

1. සද්දාරම්මණ විජානන ලක්ෂණ
2. සහතිරණ රසා
3. සහතිරණ භාව පවුළුපට්ඨාන
4. හදය ව්‍යුහ පද්ධතිය

අගනුවර විපාක සහතිරණ කිව්වා මනෝ විකල්පයන් බාහු

1. ගුණාරම්මණ විජානන ලක්ෂණ
2. සහතිරණ රසා
3. සහතිරණ භාව පවුළුපට්ඨාන
4. හදය ව්‍යුහ පද්ධතිය

අගනුවර විපාක සහතිරණ කිව්වා මනෝ විකල්පයන් බාහු

1. රසාරම්මණ විජානන ලක්ෂණ
2. සහතිරණ රසා
3. සහතිරණ භාව පවුළුපට්ඨාන
4. හදය ව්‍යුහ පද්ධතිය

අගනුවර විපාක සහතිරණ කිව්වා මනෝ විකල්පයන් බාහු

1. චේතනාවාරම්මණ විජානන ලක්ෂණ
2. සහතිරණ රසා
3. සහතිරණ භාව පවුළුපට්ඨාන
4. හදය ව්‍යුහ පද්ධතිය

අගෙනුක විපාක සන්නිරණ කිවවා මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු

1. ධම්මාරම්මණ විජානන ලක්ඛණ
2. සහතිරණ රසා
3. සහතිරණ භාව පව්වුපට්ඨානා
4. හදය වහ්නු පදට්ඨානා

සන්නිරණ කෘතන්ය කරදෙන අගෙනුක විපාක

මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුච

1. ධම්මාරම්මණය දැන ගන්නා බව, ගන්නා බව ලක්ෂණයයි
2. ධම්මාරම්මණය විමසීම (කිව්ව) රසයයි
3. ධම්මාරම්මණය විමසීම කල හැකි බව පව්වුපට්ඨානයයි
4. තමා ඇසුරු කරන හදය වහ්නු පදට්ඨානයයි
(ධම්මාරම්මණ ලැයිස්තුවේ ගැනෙන රූප-නාමයන්ද බොහෝ සේ වන නිසා ඒ ඒ රූප බිඵී, ඒ ඒ නාම බිඵී අරමුණු බෙදා වෙන්කොට ගෙන භාවනා කොට බලන්න.)

12. වෛතට්පන = සාධාරණා කිරියා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු

1. උපෙකඛා සහගතා හෙතුක කිරියා මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු සළාරම්මණ විජානන ලක්ඛණ
2. කිව්වසෙක පඤ්චද්වාරා මනෝද්වාරේඝු වෛතට්පනාවජ්ජන රසා
3. තට්ඨානාවපව්වුපට්ඨානා
4. අගෙනුක විපාක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු භවාංගනං අඤ්ඤාතරාපගම පදට්ඨානා [වි. ම. 341]

උපෙකඛා සහගත අගෙනුක කිරියා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු

1. අරමුණු හග දැන ගැනීම - ගැනීම සවිභාව ලක්ෂණයයි
2. පඤ්චද්වාරයන්හි අරමුණු තීරණය කිරීම (කිව්ව)රසයයි
මනෝද්වාරයෙහි අරමුණු තීරණය කිරීම
3. පඤ්චද්වාරයෙහි අරමුණු තීරණය කරන සවිභාවය, පව්වුපට්ඨානයයි
මනෝද්වාරයෙහි අරමුණු ආවර්ජනය කිරීම සවිභාවය
4. පඤ්චද්වාරයන්හි අගෙනුක විපාක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු පදට්ඨානයයි
= සන්නිරණ සිතේ නිරෝධය, මනෝද්වාරයෙහි භවාංගයේ නිරෝධය

සැ.යු. උපෙකඩා සහගත අනෙකුක කිරියා මනෝචිකුකුණා ධාතු යන මනෝ චාරිච්ඡන සිත පඤ්චාචාරයෙහි වෛතථිපන කතෙසය, මනෝචාරයෙහි ආචර්පන කතෙසය ඉටු කරයි. මේ කතෙසයන් දෙක එකතු කොට අධිකවාහි පැහැදිලිකර දෙයි. ප්‍රායෝගිකව, භාවනා කොට වැලද්දී බෙදා වෙන්කොට ගෙන භාවනා කරවනු, එ නිසා මෙහිලා වෛතථිපන කතෙසයම තවදුරටත් විස්තර කරන්නෙමු. පඤ්චාචාරයෙහිද අරමුණු පහක් ඇති නමුදු අරමුණු එකක්ම එකවරකට මෙම සිතට අරමුණු කළ හැකි නිසා රසාරම්භය අරමුණු කරන වෛතථිපන කතෙස දිගට විස්තර කරන්නෙමු.

වකඩු දුවාර විටී වෛතථිපන

1. උපෙකඩා සහගත හෙතුක කිරියා මනෝ චිකුකුණා ධාතු රූපාරම්භ විජානන ලකඩණා
 2. වෛතථිපන රසා
 3. තටා භාව පච්චුපට්ඨානා (= වෛතථිපන භාව පච්චුපට්ඨානා)
 4. අනෙකුක විජාක මනෝචිකුකුණා ධාතුනං අඤ්ඤාතරාපගම පදට්ඨානා
- [වි. ම. 341]

උපෙකඩා සහගත අනෙකුක කිරියා මනෝ චිකුකුණා ධාතු=වෛතථිපන

1. රූපාරම්භයා දැනගැනීම - ගැනීම සවභාවය ලකණයෙහි
2. රූපාරම්භයා (ඉෂ්ඨි, අනිෂ්ඨි, වශයෙන් තීරනය කිරීම (කිවල) රසයෙහි
3. සන්තීරණය හත්තා ලද අරමුණම (ඉෂ්ඨි-අනිෂ්ඨි වශයෙන්) තීරණය කරන්නාගේ සවභාවය පච්චුපට්ඨානයෙහි
4. අනෙකුක විජාක මනෝ චිකුකුණා ධාතු = සන්තීරණ සිත් තුන තුළින් එක එකක් සිතක නිරුඤ්චීම පදට්ඨානයෙහි

සොත දුවාර විටී වෛතථිපන

1. උපෙකඩා සහගතහෙතුක කිරියා මනෝ චිකුකුණා ධාතු සද්දාරම්භ විජානන ලකඩණා,
2. වෛතථිපන රසා
3. තටා භාව පච්චුපට්ඨානා
4. අනෙකුක විජාක මනෝ චිකුකුණා ධාතුනං අඤ්ඤාතරාපගම පදට්ඨානා

ඝාන දුවාර විටී වෛතථිපන

1. උපෙකඩා සහගතහෙතුක කිරියා මනෝ චිකුකුණා ධාතු ගුණධාරම්භ විජානන ලකඩණා
2. වෛතථිපන රසා
3. තටා භාව පච්චුපට්ඨානා.
4. අනෙකුක විජාක මනෝචිකුකුණා ධාතුනං අඤ්ඤාතරාපගම පදට්ඨානා

පිළිකා ද්‍රව්‍ය වීථි වෛරටපන

1. උපෙකඩා සහගතානෙතුක කිරියා මනෝ විකෘත්‍යාන ධාතු රසාංමමණ විජානන ලක්ඛණා
2. වෛතටපන රසා
3. තට්ඨාච පච්චුපට්ඨානා
4. අනෙතුකවිජාක මනෝ විකෘත්‍යාන ධාතුණං අක්‍රත්‍යතරාපගම පදට්ඨානා

කාය ද්‍රව්‍ය වීථි වෛරටපන

1. උපෙකඩාසහගතා නෙතුක කිරියා මනෝ විකෘත්‍යාන ධාතු වෛට්ඨිකධාරමමණ විජානන ලක්ඛණා,
2. වෛතටපන රසා
3. තට්ඨා භාව පච්චුපට්ඨානා
4. අනෙතුක විජාක මනෝ විකෘත්‍යාන ධාතුණං අක්‍රත්‍යතරාපගම පදට්ඨානා

මනෝද්‍රව්‍ය වීථි = මනෝද්‍රව්‍යාවජජන

මේ මනෝද්‍රව්‍යාවජජනයෙහි ලක්ඛණ, රස ආදී භාවනා ක්‍රමය මනෝද්‍රව්‍යාවජජනීඤ්ඤි දක්වන්නෙමු.

13. ජවන = කුසල ජවන

- | | |
|---|----------------|
| 1. අනවජජකුඛ විජාක ලක්ඛණං කුසලං | |
| 2. අකුසල විදුධංසන රසං | |
| 3. වෛදාන පච්චුපට්ඨානං | |
| 4. යොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානං | [ධ. අ. 81] |
| 1. වැරදි නැති හොඳ විපාකදීම සචභාවය | ලක්ෂණයයි |
| 2. අකුසල වනඝන බව | (කිවච) රසයයි |
| 3. පිරිසිදු බව සචභාවය (උපට්ඨානාකාර) | පච්චුපට්ඨානයයි |
| 4. යොනිසොමනසිකාරය | පදට්ඨානයයි |
| 1. අවජජ පටිපක්ඛිතතා වා අනවජජ ලක්ඛණමෙව කුසලං | |
| 2. වෛදානභාව රසං | |
| 3. ඉට්ඨි විජාක පච්චුපට්ඨානං | |
| 4. යොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානං | [ධ. අ. 81] |

වෙනත් ආකාරයකට

වැරදි සහිත වූ අකුසලයෙහි ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තෙහි වන බැවින්

- | | |
|---------------------------------|----------------|
| 1. වැරදි නැති බව සචභාව | ලක්ෂණයයි |
| 2. පිරිසිදු බව | (සමපතනී) රසයයි |
| 3. හොඳ ගුණි විපාක ඵල තිබීම (ඵල) | පච්චුපට්ඨානයයි |
| 4. යොනිසොමනසිකාර | පදට්ඨානයයි |

13. ජවන = අකුසල ජවන

1. සාවජ්ජ දුක්ඛ විපාක ලක්ඛණං අකුසලං
 2. අනතට්ඨ ජනන රසං
 3. සංඛිලෙස පච්චුපට්ඨානං
 4. අයොනිසොමනසිකාරං පදට්ඨානං [අනු වී. (ඔ.) 1/126]
1. වරදු සහිත වීම, තරක ඵල ඇති බව සවභාවය ලක්ෂණයයි
 2. තරක, ඵල දීම (කිවිච්) රසයයි
 3. චිත්ත සන්තතිය කිඵටු කරවිය හැකි සවභාවය (උපට්ඨානකාර) පච්චුපට්ඨානයයි
 4. අයොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානයයි
1. ගාරයක භාවනෝ වා සාවජ්ජ ලක්ඛණං
 2. සංඛිලෙස භාව රසං
 3. අනිට්ඨ විපාක පච්චුපට්ඨානං
 4. අයොනිසොමනසිකාරං පදට්ඨානං [අනු වී. (ඔ.) 1/126]

වෙනත් ආකාරයකට වනාහී අකුසල ධර්මයන් නියම ලෙස ගැරහිය යුතු බැවින්

1. වැරදු සහිත බව සවභාව ලක්ඛණයයි
2. චිත්ත සන්තතිය කිඵටු කරන අතින් සම්පූර්ණ බව (සම්පතති) රසයයි
3. තරක අතිෂ්ඨ විපාක ඵල ඇති බව (ඵල) පච්චුපට්ඨානයයි
4. අයොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානයයි

සැ.යු. :- අරමුණ නිවිච්-සුඛ-අතත-සුභ ආදී වශයෙන් ගැනීම අයොනිසොමනසිකාර නම් වේ. අරමුණ අනිවච්, දුක්ඛ, අතතත, අසුභ ආදී ලෙස තීරණය කිරීම යොනිසොමනසිකාරය නම් වේ. අයොනිසොමනසිකාරය වනාහී අකුසල ධර්මයන්හි ආසන්න කාරණය= පදට්ඨානය වන්නේය. යොනිසොමනසිකාරය කුසල ධර්මයන් හි ආසන්න කාරණය= පදට්ඨානය වන්නේය. මෙහිලා ප්‍රධාන වශයෙන් පඤ්චාද්ධාරා විචිත්ති වොඝඵපන නාම ධර්ම ද්‍රෝසෙදු මනොද්ධාර විචිත්ති මනොද්ධාරවජ්ජන නාම ධර්ම 12 ද අවධාරණය කරේ.

14. තදාරමමණ

1. සදාරමමණ විජානන ලක්ඛණං තදාරමමණං
2. තදාරමමණ රසං
3. තට්ඨානව පච්චුපට්ඨානං
4. ජවනපයම පදට්ඨානං

සැ.යු. මෙය අරමුණු හය අරමුණු ගත්තා තදාරමමණ හය වර්ගයේ එකතු කොට ලියා දැක්වීමකි. ප්‍රායෝගිකව භාවනා කරද්දී අරමුණු එකක් පාසා වෙදාගෙන භාවනා කළ යුතු නිසා එලෙස කිරීමට තදාරමමණ හය වෙත වෙතම දක්වන්නෙමු.

වසඩු ද්වාර විටී තදාරමමණ

1. රූපාරමමණ විජානන ලක්ඛණං නදාරමමණං
 2. තදාරමමණ රසං
 3. තවාකාවපච්චුපට්ඨානං (=තදාරමමණ කාව පච්චුපට්ඨානං)
 4. ජවනාපගම පද්ධතං
-
1. රූපාරමමණය දැන ගැනීම-ගැනීම සවභාවය ලක්ෂණයයි
 2. ජවනය ගත් අරමුණට අනුව අරමුණු ගැනීම (කිවිච්) රසයයි
 3. ජවනයම ගත් අරමුණ අනුව අරමුණු ගැනීමට හැකි සවභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
 4. ජවන සිත්ති තිරෝධය පද්ධතනයයි

සොත ද්වාර විටී තදාරමමණාදිය

1. සද්දාරමමණ විජානන ලක්ඛණං තදාරමමණං -පෙ- ග්‍රහාරමමණ විජානන ලක්ඛණං තදාරමමණං -පෙ- රසාරමමණ විජානන ලක්ඛණං තදාරමමණං -පෙ- ඵොට්ඨකාරමමණ විජානන ලක්ඛණං තදාරමමණං -පෙ- ධමොරමමණ විජානනලක්ඛණං නදාරමමණං
2. තදාරමමණ රසං
3. තවාකාව පච්චුපට්ඨානං (=තදාරමමණකාව පච්චුපට්ඨානං)
4. ජවනාපගම පද්ධතං

15. මනො ද්වාරාවජජන = මනොද්වාර විටී

1. උපෙකඛා සහගතා නෙඟ්ඛ කිරියා මනො වික්ඛද්දාණ ධාතු සළාරමමණ විජානන ලක්ඛණා
2. මනොද්වාරෙ ආවජජන රසා
3. තවාකාව පච්චුපට්ඨානා (=ආවජජන කාව පච්චුපට්ඨානං)
4. භවාංගාපගම පද්ධතා [වී. ම. 341]

උපෙකඛාසහගත අනෙඟ්ඛ කිරියා මනො වික්ඛද්දාණ ධාතු, = මනොද්වාරාවජජනය

1. අරමුණු හය දැන ගැනීම, ගැනීම සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. මනොද්වාරයෙහි ප්‍රකටවූ අරමුණ ආවර්ජනය කිරීම (කිවිච්) රසයයි
3. මනොද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ අරමුණ ආවර්ජනය කළ හැකි ඔව් පච්චුපට්ඨානයයි
4. භවාංග ප්‍රවාහය තිරෝධය පද්ධතනයයි

සැ.යු. එක මනෝ ද්වාරවිජ්ජනයක් විනාහි අරමුණු හයම එකවර අරමුණු කල නොහැකි නිසා අරමුණු හයකට හේදා භාවනා කොට බැලිය හැක. එම නිසා අරමුණු හයට අනුව හේදා හැවින දක්වන්නෙමු.

රුපාරමමණය අරමුණු කරන මනෝද්වාරවිජ්ජනය

1. උපෙකඛා සහගතා හෙතුක කිරියා මනෝවිකල්පාණාණ ධාතු රුපාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා
2. මනෝද්වාරෙ ආවජ්ජන රසා
3. තට්ඨාච පච්චුපට්ඨාන (=ආවජ්ජනනාච පච්චුපට්ඨානා)
4. භවාංගාපගම පදට්ඨානා [වි. ම. 341]

උපෙකඛා සහගත අහෙතුක කිරියා මනෝ විකල්පාණාණ ධාතු = මනෝ ද්වාරවිජ්ජනය

1. රුපාරමමණය දැන ගැනීම - ගැනීම සවිභාව ලක්ෂණයයි
2. මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටවූ රුපාරමමණය ආවර්ජනන කිරීම (කිව) රසයයි
3. මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටව ආ රුපාරමමණය ආවජ්ජන කල හැකි සවිභාවන පච්චුපට්ඨානයයි
4. භවාංග ප්‍රවාහය නිරෝධය = භවාංග උපවේපද පදට්ඨානයයි

සැ.යු. මේ මනෝද්වාරයෙහි ඇතුලත් ජවන තදාලම්භනයන් පසුද්වාරයෙහි පැහැදිලි කල ජවන තදාලම්භන ලෙසටම සමානව භාවනා කරන්න.

සඤ්ජාරමමණ ආදිය අරමුණු කරන මනෝ ද්වාරවිජ්ජනය

1. උපෙකඛා සහගතාහෙතුක කිරියා මනෝවිකල්පාණාණධාතු සඤ්ජාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා -පෙ-
ගපධාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා -පෙ-
රසාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා -පෙ-
චොට්ඨකධාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා -පෙ-
ධමමාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා
2. මනෝ ද්වාරෙ ආවජ්ජන රසා,
3. තට්ඨාච පච්චුපට්ඨානා (= ආවජ්ජනනා චාච පච්චුපට්ඨානා)
4. භවාංගාපගම පදට්ඨානා [වි. ම. 341]

සැ.යු. අදහස තේරුම් ගත් බැවින් එම ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න.

16. හසිතූපාද විතතය

1. කෝමනසස සහගතානෙතුක කීරියා සළාරමමණ විජයන ලක්ඛණා
2. කීව වයෙන අරහතං අනුප්‍රාපේසු වජ්‍රසු හසිතූපාදක රසා
3. තවානාව පච්චුපට්ඨානා
4. එකනතතො හදය වජ්‍ර පදට්ඨානා [පි. ම. 341]

කෝමනසස සහගත අනෙතුක කීරියා සීත = හසිතූපාද සීත

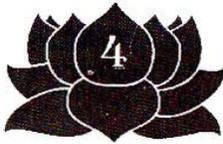
1. අරමුණු හය ගැනීම, දැන ගැනීම සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. කෘතන්‍ය වශයෙන් රහතත්වහත්සේලාගේ සත්තානසන්භී
පමණක් අධික ප්‍රේත, දුර්ගතාදී අරමුණු කෙරෙහි
හසීතය වශයෙන් පහළ වීම (කීවච) රසයයි
3. මෙලෙස හසීතය පහළ වීය හැකි සවභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. එකාත්තයෙන්ම ඇසුරු කරන හදය වජ්‍ර පදට්ඨානයයි

සැ.සු. මේ හසිතූපාද සීත රහතත් වහත්සේලාගේ සත්තානසන්භීම පහළ වන සීතක් වන නිසා රහතත් වහත්සේලා පමණක් භාවනා කොට බැලිය යුතු සීතක් වන්නේය.

17. චූති සීත

1. කමම, කමම නිමිත්ත, ගති නිමිත්තානං අඤ්ඤාතරාරමමණ විජයන ලක්ඛණං චූති විතතං
2. චචන රසං
3. තවානාව පච්චුපට්ඨානං
4. ජචන තදාලමඛන භවාංගානං අඤ්ඤාතරාපගම පදට්ඨානං
1. අභීත භවයේ මරණාසන්න ජචනය හත් කමම, කමම නිමිත්ත, ගතිනිමිත්ත යන අරමුණු තුන තුළින් එක අරමුණක් දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. භවයෙන් චූතචීම (කීවච-) රසයයි
3. භවයෙන් චූතචීමේ හැකිතාව සවභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. (අ) ජචනයෙන් පසු චූතවන්නේ නම් ජචනය නිරෝධ වීම
(ආ) තදාලමිඛනයෙන් පසු චූතිය වන්නේ නම් තදාලමිඛනයේ නිරෝධ වීම
(ඇ) භවංගයෙන් පසු චූතිය වන්නේ නම් භවාංගයේ නිරෝධ වීම පදට්ඨානයයි

විඤ්ඤාණකතියය නිමි



වේදනාකර්මය කථා කොටස

1. සුඛ වේදනා

- 1. ඉට්ඨ චොට්ඨබ්බානුභවන ලක්ඛණං සුඛං
 - 2. සමපයුතතානං උප මුදාකන රසං
 - 3. කායික අසාද පච්චුපට්ඨානං
 - 4. කායිජේය පදට්ඨානං [වී. ම. 345]
- 1. ඉෂ්ඨ චොට්ඨබ්බානුභවන රස විදිත ස්වභාව ලක්ෂණයයි
 - 2. සමපයුතතාන ධර්මයන් බොහෝපේ වර්ගය කරන බව (කිවච) රසයයි
 - 3. කයෙහි පහළුවන ආස්වාදය පච්චුපට්ඨානයයි
 - 4. කායිජේය = කාය ප්‍රසාදය පදට්ඨානයයි

2. දුකඛ වේදනා

- 1. අනිට්ඨ පොට්ඨබ්බානුභවන ලක්ඛණං දුකඛං
 - 2. සමපයුතතානං මිලාපන රසං
 - 3. කායිකාබාධ පච්චුපට්ඨානං
 - 4. කායිජේය පදට්ඨානං [වී. ම. 345]
- 1. අනිෂ්ඨ පහසත් රස විදිම ස්වභාවය ලක්ෂණයයි
 - 2. සමපයුතතාන ධර්මයන් මිලාන (හැකිලෙනු) බවට පැමිණ වීම (කිවච) රසයයි
 - 3. කායිකාබාධ පැමිණ වීමේ ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
 - 4. කායිජේය = කාය ප්‍රසාදය පදට්ඨානයයි

3. සෞමනසස වේදනා

1. ඉට්ඨාරම්මනානුකචන ලක්ඛණං සෞමනසසං
2. යථාතථාචා ඉට්ඨාකාරං සමීභොගෙ රසං
3. වෙතසික අසකාදා පච්චුපට්ඨානං
4. පසසද්ධි පදට්ඨානං

[වි. ම. 345]

1. සචභාව හෝ පරිකල්පිත (=පිළියෙල කරන ලද) හෝ ඉට්ඨාරම්මනානුකර රස විද ගන්නා සචභාව ලක්ෂණයයි
2. සචභාවික වශයෙන් හෝ වේවා, පරිකල්පිත (පිළියෙලකරන ලද) වශයෙන් හෝ වේවා අරමුණු ඉෂ්ඨලෙස ඉෂ්ඨාකාරයෙන් රස විදීම (කිවිම) රසයයි
3. සිත ඇසුරු කරන (වෙතසික) ආස්වාදය පච්චුපට්ඨානයයි
4. පසසද්ධි = චිතය වෙතසිකයන්ගේ සංසිද්ධි පදට්ඨානයයි

සචභාව ඉෂ්ඨාරම්මනානුකර ගනු මුල සචභාවය අනුව කැමතිවන ඉෂ්ඨාරම්මනානුකර පරිකල්පිත ඉෂ්ඨාරම්මනානුකර ගනු ඉෂ්ඨාකාර වනු පිණිස පිළියෙල කරනු ලබන අරමුණයි. බුරුම ජාතිකයන් අතර ප්‍රසිද්ධ *කපි(=කපි)* නම් වූ පලු කරනලද මාලු වලින් තනන ආහාරය මෙකි. ප්‍රකෘතියෙන් අතිශයය. ඉෂ්ඨවනු පිණිස සකස් කරනු ලැබේ.

වෙනත් ආකාරයකට, සෞමනසස වේදනා විස්තර කිරීමක්

1. සාත ලක්ඛණං සුඛං = සෞමනසසං
2. සම්පයුතතානං උපමුඤ්ජනෙ රසං
3. අනුගතනණ පච්චුපට්ඨානං
4. පසසද්ධි පදට්ඨානං

[ධ. අ. 1/ 123]

1. ප්‍රිය සත්වයන් හා සම්ප්‍රයුක්ත බිම්යන් අරමුණුවන කල්හි ඇති සැප එලවන සචභාවය ලක්ෂණයයි
2. සම්ප්‍රයුක්ත බිම්යන් පැතිරවීම කරවන (කිවිම) රසයයි
3. සම්ප්‍රයුක්ත බිම්යන්ට අනුග්‍රහ කිරීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. පසසද්ධි =චිතය වෙතසික බිම් සන්සිදුවන බව පදට්ඨානයයි

සැ.යු.මේ දෙවන ක්‍රමයට අනුව පැහැදිලි කිරීම වනාහී අඵණා බ්‍යානස පොක් ලභානොවුණු බනික සමාධි, පරිකම්ම සමාධි, උපචාර සමාධි හා යෙදෙන සුඛ-කෝමනස්ස වේදනා, අරපණා බ්‍යානසයේ යෙදෙන සුඛ-කෝමනස්ස වේදනා, විපස්සනා ක්‍රමයන්හි යෙදෙන සුඛ-කෝමනස්ස වේදනාවක් ගත සියල්ල විශේෂයෙන් සලකා කරන දැක්වීමකි. ප්‍රථම ක්‍රමයට කරන පැහැදිලි කිරීම වනාහී සුඛ-කෝමනස්ස වේදනා, සියල්ලම සඳහා කරන දැක්වීමකි. නමුත් ලොග මුල කෝමනස්ස වේදනා වන්නේ නම් පස්සද්ධිය පදට්ඨානස විය නොහැකි නිසා වස්තුව, අරමුණ, සම්ප්‍රයුක්ත බිම්යන් ගත හේතු තුන් වර්ග තුළින් එකක් පදට්ඨානස විය හැක්කේය.

4. දෝමනස්ස වේදනා

1. අනිට්ඨාරම්මණානුකවන ලක්ඛණං දෝමනස්සං
2. යවාතවාචා, අනිට්ඨාකාර සමෙතාය රසං
3. වෛතසිකාබාධ පච්චුපට්ඨානං
4. ඵකතෙතනෙව හද්දයච්චු පදට්ඨානං [ධ. අ. 229; චි. ම. 345]

1. ස්වභාව, පරිකප්පිත වන්නා වූ අනිට්ඨාරම්මණ වීදින ස්වභාවය ලක්ඛණයයි
2. ස්වභාවික වශයෙන් වේවා, පරිකප්පිත වශයෙන් වේවා අරමුණ අනිට්ඨාකාරයෙන් රස විද්‍යාත්මකයි (කිව්ව) රසයයි
3. වෛතසික ආබාධ, පීඩා පච්චුපට්ඨානයයි
4. ඵකාත්තයෙන්ම භෞම වස්තුව පදට්ඨානයයි

සැ.සු. ස්වභාවයෙන් අනිෂ්ඨවන අරමුණු අනිෂ්ඨ වශයෙන් රසවිද්‍යා ගැනීමද දෝමනස්ස වේදනාවම වේ. තීර්ථකයන්වනාහි ස්වභාවයෙන් අති ඉෂ්ඨ අරමුණ වන්නා වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ අරමුණු අනිෂ්ඨ යැයි පිළිගනී. පරිකප්ප අනිෂ්ඨාරම්මණයයි. මේ තීර්ථකයන්ගේ අදහස්-කල්පනා නිසා, පිළිගැනීම වැරදි නිසා ඔවුන් සඳහා ඉෂ්ඨයම අනිෂ්ඨ විය. මෙම අනිෂ්ඨාරම්මණය පරිකප්ප වශයෙන් අනිෂ්ඨ ලෙස විද්‍යා ගනු ලැබුවත් දෝමනස්ස වේදනාවම වේ.

5. උපෙකඛා වේදනා

1. මජ්ඣිමනික වෙදගිත ලක්ඛණා උපෙකඛා
2. සමපයුතතානං නාති උපඛුජනනා මිලාපන රසා
3. සනතතාව පච්චුපට්ඨානා
4. නිපපිතික විතත පදට්ඨානා [චි. ම. 345]

1. ස්වභාව හෝ පරිකප්ප වන්නා වූ මධ්‍යස්ථ, මැදහත් අරමුණු මැදිහත්ඛව-සමඛව විදීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි
2. සමප්‍රයුත්ත ධර්මයන් අධිකලෙස සැපවත් නොකිරීම හා නොවිභිදවීම නොපැතිලීම මලාතික නොකිරීම (කිව්ව) රසයයි
3. ශාන්ත භව පච්චුපට්ඨානයයි
4. ප්‍රීතියෙන් තොර සිත = ප්‍රීතිය නොයෙදෙන සිත පදට්ඨානයයි

සධානුපෙකඛා=තනීය ධ්‍යානය හා යෙදෙන නත්‍රමජ්ඣධ්‍යානතා

1. මජ්ඣිමනික ලක්ඛණා සධානුපෙකඛා
2. අනානොය රසා
3. අඛ්‍යපාර පච්චුපට්ඨානා
4. පිති වීරාය පදට්ඨානා [ධ. අ. 167]

- | | |
|--|-----------------------------------|
| 1. මැදිහත්ව පිහිටන බව | ලක්ඛණයයි |
| 2. ප්‍රතීත සුබයෙහිද සිත නොයෙදෙන බව | (කිවච) රසයයි |
| 3. ප්‍රතීත සුබයෙහි ව්‍යාපාර නොකර සිටිය හැකි බව (උපටිඛානාකාර) නැවතුණු සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ප්‍රතීත සුබයෙහි ව්‍යාපාර නොකර වීමේ. එලෙස දිය හැකිබව (එල) | පව්‍යුපටිඛානයි
පව්‍යුපටිඛානයයි |
| 4. පීති විරාගය | පද්ධතියයි |

අද්‍රක්ඛම සුඛ = උපෙක්ඛා වේදනා = චතුරටි සධානුපෙක්ඛා

- | | |
|--|----------------|
| 1. ඉට්ඨානිට්ඨ විපටිතානුභවන ලක්ඛණා | |
| 2. මජ්ඣනික රසා | |
| 3. අවිභූත පටිච්චසට්ඨානා | |
| 4. සුඛ නිරෝධ පද්ධතා | [බ. අ. 170] |
| 1. දුෂ්ඨ අනිෂ්ඨයන්ට ප්‍රතිපක්‍ෂ වන්නාවූ දුට්ඨ මජ්ඣනිකාරම්මණය විදීමේ ස්වභාවය | ලක්‍ෂණයයි |
| 2. මධ්‍යස්ථ, (දුට්ඨමජ්ඣනිකාරම්මණයේ රසය විදීම) මැදිහත් ස්වභාවයේ පිහිටීම = සම බව | (කිවච) රසයයි |
| 3. අප්‍රකට වේදනා ස්වභාවය | පව්‍යුපටිඛානයි |
| 4. සුඛයේ නිරෝධ බව = සුඛ නිරෝධය දෙන වතුරී ධ්‍යානයේ උපචාරය | පද්ධතියයි |

වේදනා ස්කන්ධය නිමියෙයා.



සත්‍යඥාකඩ්දම් කථා කොටස

සත්‍යඥා චෛතසික

1. සත්‍යානන් ලක්ඛණා සත්‍යඥා
2. (අ) පච්චාතිත්‍යඥාණ රසා
(ආ) පුන සත්‍යානන් පච්චය නිමිත්තකරණ රසා,
දාරු ආදිසු තච්ඡකාදයො විය
3. (අ) යථා ගතිත නිමිත්ත වසෙහ අභිනිවේසකරණ
පච්චුපට්ඨානා හරචී දසකක අනධා විය.
(ආ) ආරම්භණ අනොගාපුන චුට්ඨිතාය අචිර්ධාන පච්චුපට්ඨානා
වා විජ්ජු විය.
4. යථා උපට්ඨිත වීසය පදට්ඨානා,තිණ පුරිසකෙසු මීග පොතකානං
"පුරිසා" ති උපපන්න සත්‍යඥා විය. [ධ. අ. 118]
1. සත්‍යානන් ලක්ඛණා සත්‍යඥා,
2. තදෙචෙතනති පුන සත්‍යානන් පච්චය නිමිත්තකරණ රසා, දාරු ආදිසු
තච්ඡකාදයො විය.
3. යථා ගතිත නිමිත්ත වසෙහ අභිනිවේස කරණ පච්චුපට්ඨානා, හරචී
දසකක අනධා විය.
4. යථා උපට්ඨිත වීසය පදට්ඨානා, තිණ පුරිසකෙසු මීග පොතකානං
පුරිසාති උපපන්න සත්‍යඥා විය. [චි. ම. 345]

1. දඹුල්ල රත්වත් යන ලෙස වෙත්ව දැක්වූ අරමුණු හැඳිනීම, දැනීම, ලක්ෂණයන්
2. පැරණි නිමිති ලකුණු අනුව නැවත දැන ගැනීම (කිවව) රසයයි
එසේම, මෙය නම් එයාම යැයි නැවතත් දැනගැනීමට
හේතුවන නිමිති ලකුණු දැනීම (කිවව) රසයයි
(දැව ආදියෙහි වඩුවත් විසින් ලකුණු තබන්නාසේය.)
3. (අ) සිතීන් ගන්නා ලද නිමිත්ත ලකුණ අනුව අරමුණ පිළිබඳව ස්ථිරව බැසගැනීම.
(ඇතකු දක්වනු ලැබූ අන්ධයෙකු මෙන් යැයි දත යුතු.)
(ආ)අරමුණට බැසගැනීම නොමැති බැවින් අරමුණ විනිවිද
ගැනීමට නොහැකි බැවින් දිග වේලාවක් නොපවතින
සවභාවය පවුළුපරිච්ඡාතයයි
(පිදුලිය, විජ්ජනෝ, අකුණු විදුලිවාපය ලෙස යැයි දතයුතු)
4. ප්‍රකටව ආ අරමුණ පදවිච්ඡාතයයි
තෘණ පඬුගත් කෙරෙහි පුරුෂයෙකු යි මුව පොවුවේකුට උපන් ගසඝුදුව
මෙහි.)

සසඝුදාකවණධ කොටස නිමිතේය.



සංඛාරකඩනය කොටස

වේදනාස්වර්ණය, සන්ද්‍රව්‍යාසකර්මය නම් වූ වේදනා-සන්ද්‍රව්‍යාස සමග සීගළ වෛතසීකයන් 52ක් පහත දැක්වෙන සේ වෙයි.

1. අන්‍යසමාන වෛතසීක	13 සී
2. අකුසල වෛතසීක	14 සී
3. සෝඛන වෛතසීක	25 සී
සීගලල	<u>52 සී</u>

මේ 52 ආකාර වෛතසීකයන් තුළ වේදනා-සන්ද්‍රව්‍යාස වෛතසීක දෙක ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන ලිඛා දැක්වීය. දැන් වනාහී සංඛාරකඩනය ලැයිස්තුවේ වෛතසීක 50ක් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන භාවනා ක්‍රමය ලිඛා දැක්වන්නෙමු.

සබ්බචිත්ත සාධාරණ වෛතසීක

1. ඵසස

1. චූසතිති ඵසසා සවායං චූසන ලක්ඛණො
2. සංඝට්ඨන රසො
3. තනතිපාන පච්චුපට්ඨානො, වෙදනා පච්චුපට්ඨානොවා
4. ආපාට්ඨන විසය පදට්ඨානො (ආපාන ගත විසය පදට්ඨානො)

[ධ. අ. 116; ච. ම. 346]

1. අරමුණ ස්පර්ෂ කිරීම සචභාව ලක්ඛණයයි
2. අරමුණ හා විසද්‍රව්‍යාසය හැරීම, හැරීම (කිවච) රසයයි
 වෙනත් ආකාරයකට- අරමුණ හා විසද්‍රව්‍යාස (කිවච) රසයයි
 හමුකරවීම, සමීඛරකරවීම.

වෙනත් ආකාරයකට වස්තු අරමුණුවල

සත්තනිය සම්ප්‍රයේ කරන බව

(සම්පතේ) රහසයි

3. (අ) වත්පු, අරමුණ, විකල්පයන්ගේ යන තුන එකට යෙදීම
අනුව පහළුවන ස්වභාව බිම්ය (උපරිකානාකාර) පවුලපරිකානගයි
(ආ)වේදනා යන එලය, පහළකරවිය හැකි බව (එල) පවුලපරිකානගයි
4. ආපාත ගත (ගුදිරිපත් වූ) අරමුණ පද්ධතියයි

2. වේතනා

වෙනගතිනි වෙනනා සද්ධිං අත්තනා සමපයුතත ධමෙම ආරමමණො අභිසසධනතිනි අරොටා

1. සා වෙනගිත ලක්ඛණා, වෙනනාභාව ලක්ඛණානි අරොටා
2. ආයුහන රසා
3. සංවිධානන පවුලපරිකානා, සකිවච, පරකිවච සාධිකා ජෙටධගිසස මහා වඩ්ඛි ආදයො වීය. අච්චායික කමමානුසාරණදිසු ව පනායං සමපයුතනා නං උසසනන හාවේන පචතත්මානා පාකටා හොති

[ධ. අ. 118/119; වි. ම. 346]

ගොදවන සභාවග යච්චනා තම් වේ. තමා සමග සම්ප්‍රයුක්ත බිම්ගත් අරමුණ හා නොසිදු පවත්වන ලෙස සකස් කෙරෙනුයි කියනු ලැබේ.

1. තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත බිම්ගත් අරමුණෙහි ගෙදෙන පරිදි ගොදවන සභාවග ලක්ණෙයි
2. සම්ප්‍රයුක්ත බිම්ගත් තම කෘත්‍යයගෙහි විසිරියා නොදීම පිණිස රැස්කිරීම නැත්නම් ව්‍යාපාර කිරීම (කිවච) රහසයි
3. සංවිධාන කරන බව පවුලපරිකානගයි (සිය කටයුත්තත්, අනුත්ගේ කටයුතුත් සිදුකරන ජ්‍යෙෂ්ඨ සිහො මහ වඩු ආදීන් මෙහි)
4. (අ) වස්තුව (ආ) අරමුණ (ඇ) එසස, මතසීකාර ප්‍රධාන සම්ප්‍රයුක්ත බිම් එකක් පද්ධතියයි

3. ඵකගගතා=සමාධි

ආරමමණො විතතං සමං ආධිගති සමමා වා ආධිගති සමාධාන මතතමෙව වා ඵතං විතතසසාති සමාධි.

1. (අ) පාමොකඩ ලක්ඛණො සමාධි
(ආ) අවිසාර ලක්ඛණො
(ඇ) අවිකෙඛප ලක්ඛණො වා

2. සහජාතානං සමපිණ්ඩන රංසො නනානිඨය චුණ්ණානං උදකංවිඨ.
3. (අ) උපසම පව්වුපට්ඨානො
(ආ) ඤාණ පව්වුපට්ඨානොවා
"සමානිතො යටාතුතං ජානාති පසසතිති"ති චුත්තං
4. විසෙසතො සුඛ පදට්ඨානො, නිවාතෙ දිපව්විත්තං ධීති වීඨ වෙතකොධීතිති දට්ඨකොඛො [ධ. අ. 124; චි. ම. 346]

- (අ) අරමුණෙහි සිත සමච පැවැත්විය හැකි බවේ සවභාවය සමාධිය නම් වේ.
- (ආ) අරමුණෙහි සිත මනාලෙස පැවැත්විය හැකි බවේ සවභාවය සමාධිය නම් වේ.
- (ඇ) අරමුණෙහි සිත සමච මනාලෙස එක්තැන් කිරීම, නිශ්චල කිරීම සමාධිය නම් වේ.

1. (අ) අරමුණෙහි සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයන් අතර ප්‍රධානියා වීම සවභාව ලක්ෂණයයි
(ආ) සවභාව ලක්ෂණය වශයෙන් අරමුණෙහි නොවිසිරී යෑම ඇත්තේය.
(ඇ) අරමුණෙහි සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයන් අවික්ෂේප බව සවභාව ලක්ෂණයයි
2. (නභන සුඤ්ච පිඩු කෙරෙන ජලය මෙන්) සමඨ ගෙදෙන
සභජන ධර්මයන් සම්පිණ්ඩනය කිරීම (කිවච) රසයයි
3. (අ) සංසිද්ධිමේ සවභාවය (උපට්ඨානාකාර) පව්වුපට්ඨානයයි
(ආ) ඤාණය නම් වූ එල ධර්මය පහළ කළ හැකි සවභාවය (එල) පව්වුපට්ඨානයයි
සමාධිමත් තැනැත්තා යථා භූතය තත්වාකාරයෙන් දුකි- දුකි යැයි මුදුරණයන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇත. [සං. නි. 1. 1. 1.5.22.]
4. විශේෂයෙන් සුඛ වේදනා පදට්ඨානයයි

4. පීචිත

1. අත්තනා අවිනිකුත්තානං ධමමානං අනුපාලන ලක්ඛණං පීචිතිද්දිධං
2. තෙසං පචත්තන රසං
3. තෙසං යෙව ධපන පව්වුපට්ඨානං
4. යාපයිතඛඛ ධමම පදට්ඨානං (ධ. අ. 128) රූපාරූප පීචිතිද්දිධානං
සමාන ලක්ඛණාදිං වරටුං අත්තනා අවිනිකුත්ත ධමමානනති ආන
[මුල පි. (ඔ.) 1.90]
1. සභජන ධර්මයන් අනුපාලනය කිරීම ලක්ෂණයයි
2. ඒ සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයන් උත්පාදයේ සිට භංගය දක්වා පැවැත්වීම සමබර කිරීම පීචිතය දිගට පැවැත්වීම (කිවච) රසයයි
3. ඒ සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයන්ව පැවැත්වීම සඳහා පිහිටුවීම පව්වුපට්ඨානයයි
4. තමා විසින් පැවැත්විය යුතු සමච පැවැත්විය යුතු පීචිතකරවිය යුතු පත්විය යුතු ධර්ම පදට්ඨානයයි.

සමපයුතතානං යැයි කියවෙන බැවින් සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය නම් වූ නාම ධර්ම හා පමණක් සම්බන්ධ වේ. මෙහිලා රූප ජීවිතීන්ද්‍රිය නාම ජීවිතීන්ද්‍රිය යැයි දෙවර්ගයකි. සවිභාවය ලක්ෂණාදියේ සමාන බව පැහැදිලි කළහොත්, අතහා අවිනිසුතතානං ධර්මානං=තමන්ගෙන් වෙන්නොවූ, වෙනස් නොවූ එකට යෙදෙන සහජාත ධර්මයන් අනුපාලනය කරන සවිභාවය ලක්ෂණය වේ. මෙලෙසට විග්‍රහ කෙරේ. (මූල ටී.) එම නිසා රූප ජීවිතීන්ද්‍රිය රූප කොටසෙහිලා දැක්වූ නිසා නාම ජීවිතීන්ද්‍රිය පමණක් ගෙන දැක්විය යුතු ලක්ඛණ රස ආදිය පහත සඳහන් ලෙසට දැක්වේ.

1. සම්පයුතත ධර්මානං අනුපාලන ලක්ඛණං ජීවිතීන්ද්‍රියං
 2. තෙසං පවත්තන රසං
 3. තෙසංයෙව ධපන පච්චුපට්ඨානං
 4. යාපයිතඛඛ ධර්ම පද්ධතානං [ධ. අ. 128]
1. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අනුපාලනය කිරීම ලක්ෂණයයි
 2. එම සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේ උත්පාදයේ සිට භංගය තෙක්
පැවැත්වීම, සමකිරීම, ජීවත් කරවීම (කීවච) රසයයි
 3. එම සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ම භංගය තෙක්
පැවැත්විය හැකි සවිභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
 4. තමා විසින් පැවැත් වූ, සමකල, ජීවත් කල,
රැකබලාගත් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම පද්ධතානයයි

මනසිකාරය

තෙතං ආරම්මණපටිපාදකො මනසමිං කරොති මනසිකාරො

1. සො සාරණ ලක්ඛණො
2. සමපයුතතානං ආරම්මණෙ සමපයොජන රසො (සංයොජන රසො)
3. ආරම්මණානිලුඛතාව පච්චුපට්ඨානො
4. ආරම්මණ පද්ධතානො,

සංඛාරකන්ධය පරියාපන්නො, ආරම්මණ පටිපාදකතෙතන සමපයුතතානං සාරටී විය දුට්ඨකො [ධ. අ. 135; වී. ම. 348]

අරමුණ විෂයෙහි පිළියල කිරීම සකස්කිරීම කළ හැකි ආරම්මණ පටිපාදන මනසිකාරය සිත අරමුණට යොමු කරවන යවන නිසා (සිතෙහි අරමුණ ප්‍රකට වන ලෙසට යොමුකරවන නිසා) මනසිකාර නම් වේ. මනසිකාර වෛතසිකයෙහි ලක්ඛණාදිය මෙලෙසය.

1. සම්ප්‍රදායක බමිසන් අරමුණට දක්කන්තායේ දුවවන්තායේ වන සවිභාවය = සම්ප්‍රදායක බමිසන් අරමුණට කෙළින්ම යවන ඵලවන සවිභාවය. ලක්ෂණයයි
2. සම්ප්‍රදායක බමිසන් අරමුණෙහි සංයෝජනය කිරීම (කීටව) රසයයි
3. අරමුණ දෙසට අභිමුඛ බව පව්විපටිභාවයයි
4. අරමුණ පද්ධතියයි

මේ මනසිකාර වෛතසිකය සංඛාරක්ඛණධරයෙහි ඇතුළත්වේ. අරමුණ විෂයෙහි පිළියල කිරීම, සකස් කිරීම නිසා ආපාතීය අභවයා හඳුරුවන රථාවයඝීක්ෂණ ලෙස සම්ප්‍රදායක බමිසන් ඉදිරියට දුවවන්තව හැකි බමිසයි, සම්ප්‍රදායක බමිසන් ඔරුවක අවරපත්ත යේ සිත අරමුණට ගොමුකරවිය හැකි බමිස යැයි දැන ගුතු.

මනසිකාර තුන් ආකාරයන්

1. අරමුණ විෂයෙහි පිළියල කිරීම, සකස් කිරීම කළ හැකි ආරම්භය පටිපාදක මනසිකාරය
2. විටි සිත් විෂයෙහි පිළියල කිරීම, සකස් කිරීම කළ හැකි විටි පටිපාදක මනසිකාරය
3. ජවන සිත් විෂයෙහි පිළියල කිරීම, සකස් කිරීම පහළ කිරීම කළ හැකි ජවන පටිපාදක මනසිකාරය. යන ලෙසට ආකාර තුනකි. ඒ තුළින්,

1. ආරම්භය පටිපාදක මනසිකාරය, මනසිකාර වෛතසිකයයි. සංඛාර ස්කන්ධයෙහි ඇතුළත්ය.
2. විටි පටිපාදක මනසිකාරය වනාහි පඤ්චද්වාරාවඡ්ජන සීතයි. මේ සිත තමාට අනතුරුව වක්ඛු විඤ්ඤාණය, සම්පට්ච්ජන, සංකීරණ ආදී විටි සිත් සන්තතිග දිගට පහළ කළ හැක්කේය. විඤ්ඤාණක්ඛණධරයෙහි ඇතුළත්වේ.
3. ජවන පටිපාදක මනසිකාරය, මනෝද්වාරාවඡ්ජනයයි. මේ මනෝද්වාරාවඡ්ජනය තමාට අනතුරුව වූ ජවන සිත් සන්තතිග පහළ කරවිය හැක්කේය. විඤ්ඤාණ ස්කන්ධයෙහිම ඇතුළත්වේ. [ධ. අ. 135; වි. ම. 348]

මේ තුළින් විටි සම්පාදක මනසිකාරය, ජවන පටිපාදක මනසිකාරය යන මේ මනසිකාර දෙක පමණක් ගොනිසොමනසිකාර, අගොනිසොමනසිකාර යැයි පොත්වල බොහෝසේ ව්‍යවහාර වේ. මුඛ්‍යය ලෙස වනාහි ජවන නාම බමිසන්ට ගොනිසොමනසිකාරය/ අගොනිසොමනසිකාරය යන නම ලබයි.

ආවඡ්ජනයන්හි ජවනය හා සම ලෙස ඇති නිසාම ගොනිසොමනසිකාර/ අගොනිසොමනසිකාර යන නම ලබත්. මේ ආවඡ්ජන දෙවර්ග මනසිකාර නම ලබන ආකාරය සම්ඛණධරයන් අධිස්ථානි මෙලෙස පැහැදිලි කරයි.

ප්‍රථම මහතො විසදිසමභං කරොතිතිච්චි මනසිකාරො,

[බ. අ. 135; චි. ම. 248]

පෙර භවාංග සිත් සන්තතිංගට අසමාන විචි සිත්, ජවන සිත් සන්තතිංගක් පහළ කරනුයේ මනසිකාර නම්වේ. මේ ද්‍රව්‍යත සදහන් ලක්ඛණ රසාදිය මේ මනසිකාර දෙවර්ගී සම්බන්ධයෙන් ලක්ඛණ රසාදිය නොවන්නේය. ආරම්භය පටිපාදක මනසිකාර නම් වූ මනසිකාර වෛතසිකයෙහි ලක්ඛණ රසාදිය වන්නේය.

පි. සයාඛො ස්වාමීන් වහන්සේගේ සටහන

මනසිකාර වෛතසිකය මගින් සිත යෙදුන විට අරමුණ ප්‍රකටවේ, විසද වේ. පසුද්වද්වාරාවජ්ජනස මගින් පෙර සිත පසු සිත හා සමකල විට (පසුද්වද්වාරාවජ්ජනසට පෙර භවාංග සිත සමාන විචි සිත් සන්තතිංගක් ඇතිකල විට) පසුද්වද්වාර විචි පහළ වේ. එලෙසටම මනෝද්වාරාවජ්ජනස වශයෙන් පෙර සිත පසු සිත සමකල විට (= මනෝද්වාරාවජ්ජනසට පෙර භවාංග සිත් සන්තතිංගට. සමාන ජවන සිත් සන්තතිංගක් ඇතිකල විට) මනෝද්වාර විචි ජවන ඇති වේයයි කියනු ලැබේ. විනක්කම මගින් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට නැංවිය හැක්කේය. වචනනාව යොදවයි. මනසිකාරය අරමුණට ගෙන යයි. මෙලෙස වන මේ ධර්ම තුන අසමාන ලෙස යෙදේ. කෙලෙස වෙනස් වේද යත් විනක්කය සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට නංවන්නායේ වේ. වේනනාව වනාහි අරමුණෙහි විනක්කය විසින් නැංවූ ධර්මයන් සමග එකට යෙදේ. යුද්ධධර්මේ හමුදාව සමග එකට යෙදෙන මේජර් වරයෙකු අණදෙන නිලධාරියකු යේය. මනසිකාරය විනක්කය නංවන ලද අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් එලවන, දුවවන ධවයි. අජාතිය අශ්වයකු අශ්ව රථයෙහිලා දුවවන රථාචාර්ය වරයා මෙහි. මෙලෙස විනක්ක, වෙනනා, මනසිකාර යන ධර්ම තුන බෙදා වෙන්කොට දක්වයි.

[පි. සයාඛොගේ විගුණි මග්ග සන්නය (බු.) 3-285]

ප්‍රකීර්ණ වෛතසික භය

1. විතකකය

විතකෙකතිච්චි විතකෙකා, විතකකනං වා විතකෙකා, උභනනනති චුත්තං හොති

- 1. සවායං අරමමණේ විතතසස අභිතිරොපන ලක්ඛණො
- 2. ආනනන පට්ඨානනන රකො,
- 3. ආරමමණේ විතතසස ආනනන පට්ඨපට්ඨානො
- 4. ආරමමණ පදට්ඨානො

[බ. අ. 121; චි. ම. 105]

අරමුණ විතර්කනය කිරීම විතක්කය නම් වේ. සිත අරමුණට පුන පුනා නැංවීම විතර්කය යැයි කියනු ලැබේ. විතක්කයේ ලක්ඛණාදිය මෙසේය.

- | | |
|--|----------------|
| 1. අරමුණට සිත නැංවීමේ සවභාවය | ලක්ෂණයයි |
| 2. අරමුණට නැවත නැවතත් නැංවීම, භාත්පසින් නැංවීම | (කිවච) රසයයි |
| 3. සිත අරමුණට ගෙන යෑම, යොමු කරවීම | පව්වුපට්ඨානයයි |
| 4. ආරමභ (චරප්ඵ + අරමුණ + එසා) | පද්ධතියයි |

2. විචාර

ආරමභේ තෙක විභං විචරතිති විචාරො විචාරංවා විචාරො අනු සංචරණතති වුභං තොති.

1. සවායං ආරමභානුමජ්ජන ලක්ඛණො
2. තථ සනජානානුයොජන රසො
3. විභංසක අනුපපබ්භෙධන පව්වුපට්ඨානො (අනුපපබ්භෙධ පව්වුපට්ඨානො)
4. ආරමභා පද්ධතො [බ. අ. 121]

සිත මේ සවභාවය නිසා අරමුණ නිරතුරුව හැසිරීම කරයි. එමනිසා අරමුණෙහි සිත නැවත නැවත හැසිරීම විචාර නම් වේ.

- | | |
|--|----------------|
| 1. අරමුණ නැවත නැවතත් සම්භාගනය කරන්නායේ පිරිමැදීමේ සවභාවය | ලක්ෂණයයි |
| 2. එම අරමුණ සමග යෙදෙන සත්ත්ව ධර්මයන් නැවත නැවත යෙදවීම | (කිවච) රසයයි |
| 3. ගන්නා ලද අරමුණෙහි සිත අතරක් නොතබා පැවැත්වීම | පව්වුපට්ඨානයයි |
| 4. ආරමභ (චරප්ඵ + අරමුණ + එසා) | පද්ධතියයි |

3. අධිමොක්ඛ

අධිමුච්චනං අධිමොක්ඛො කො

1. සනතිට්ඨාන ලක්ඛණො
2. අසංසප්පන රසො
3. නිවජය පව්වුපට්ඨානො
4. සනතිධෙය්‍ය ධම්ම පද්ධතො (සනතිධ) තඛඛ ධම්ම පද්ධතො)

ආරමභේ නිච්චල භාවෙන ඉප්ඤ්චො වීය දුට්ඨබ්බො

[බ. අ. 135; වී. ම. 348]

අරමුණෙහි ඇතුළුවීම, අරමුණ නිර්ණය කරන සවිභාවය අධිමොක්ෂයයි. එම අධිමොක්ෂයෙහි ලක්ෂණාදිය මෙසේය.

1. අරමුණෙහි ස්ඵරව පිහිටා සිටීම නිසිද කිරීම සවිභාවය ලක්ෂණයයි
2. සැක නොකිරීම විවිකිවනාහි ප්‍රතිපක්ෂ භාවය (කිවච) රහසයි
3. අරමුණෙහි නිර්ණාත්මක බව පවුප්‍රධානතාවයයි
4. නිශ්චිත අරමුණු බව පද්ධතාවයයි

4. විරිය

1. උසස්ගත ලක්ෂණං (උත්සහ ලක්ෂණං) විරියං
2. සහජාතානං උපථමසන රසං
3. අසංසිද්ධ භාව පවුප්‍රධානං
4. (අ) සංවිග්‍රහො යොනිසො පදනිතිති වචනතො සංවේග පද්ධතං
(ආ) විරියාරම්භ වරපු පද්ධතං වා, සමමා ආරද්ධං සබ්බ සමිපතතිනං
මුලං නොතිති ද්වධබ්බං [ධ. අ. 126; වි. මා. 346]
1. ඒ ඒ කෘත්‍යයන් කෙරෙහි උත්සාහවත් වන බව, වෙනත් ආකාරයක එලකී දුක් විද දුරාගෙන බොහෝ ඉවසන බව ලක්ෂණයයි
2. සහජාත බවින්ට රැකුල් දීම (කිවච) රහසයි
3. පසුබට වීමට ගිලා නොබැසීමට ඉඩ නොතබන බව පවුප්‍රධානතාවයයි
4. (අ) සංවේග ක්‍රමයන් ඇත්තන් විසින් නියම ක්‍රමයට අනුව උත්සාහ කිරීම, කරයි යන බුදු වදන අනුව [අං. නි.(4.3.2.3) 222/224]
සංවේග ක්‍රමය පද්ධතාවයයි
(ආ) නැතහොත් විරියාරම්භ වරපු පද්ධතාවයයි

සංවේග පද්ධතං = සංවේග ක්‍රමය

1. ජාති සය = ප්‍රතිසන්ධි පිළිබද සය
2. ජරා සය = ජරාවට පත්වීම පිළිබද සය
3. ව්‍යාධි සය = ව්‍යාධි රෝග පිළිබද බිය
4. මරණ සය = මරණය, විනාශය පිළිබද බිය
5. අපාය සංසාර වටට දුක පිළිබද බිය
6. අතීත සංසාර වටට දුක හේතුවෙන් වන බිය
7. අනාගත සංසාර වටට දුක හේතුවෙන් වන බිය
8. ආහාර පරිභෝජන දුක, ප්‍රත්‍යක්ෂන්යයේ කැම, ආහාර (සංභාග්‍යය) සෙවීම සම්බන්ධ දුක

මේ අවකාශ අරමුණු කොට කල්පනා කොට බලන කළ ඔත්තප්පය හා යෙදෙන ක්‍රමාණය පහළ වේ. සංභාගතප්ප ක්‍රමාණය ශැයීද කියනු ලැබේ. මෙයටම සංවේගය ශැයී කියනු ලැබේ. මේ සංවේග ක්‍රමාණයන් ඇත්තා, දාන, සීල, භාවනා ආදී කුසල කම් හොඳ වැඩ වල නැවත නැවතත් උනන්දුව යෙදීම ඇති විට එම සංවේග ක්‍රමාණය විරිය පහළ කර විමට ආශන්න කාරණය වන්නේය.

වීරියාරමක වරටු පද්ධතීන්

1. ගම්නකට පෙරාතුව
2. ගම්නකට පසුව
3. කටයුත්තකට පෙර
4. කටයුත්තකට පසු
5. අසනීපයකට, කලින්
6. සනීපවීමට, සුව විමට පසු
7. ඇතිතරම් පිණිට්පාතය නොලැබීම
8. වැඩී තරමට ලැබීම

වීරිය පහළ විමට ගැලපෙන ශෝකිකොමනසිකාරය-පව්වෙක්ඛණ ක්‍රමාණ හා සමග යෙදෙන මේ කරුණු අට **වීරියාරමකවරටු** නම් වේ. වෙනත් ආකාරයකින් දක්වතොත් මේ කරුණු අට පදනම් වූ ශෝකිකොමනසිකාර, පව්වෙක්ඛණ ක්‍රමාණ ප්‍රධාන විත්ත වෙතසිකයෝ වීරියාරමක වරටුන් නම් වේ. නමුදු අශෝකිකොමනසිකාරය ඇත්තවුවට මේ අට කරුණු කම්මැලි විම, කුසිත විමට හේතු කරුණු වන්නාය.

[අං. නි. 4/332-338]

5. පිති

පිණයතිති පිති සා

1. සමපියායන ලක්ඛණ
2. කාය විතත පිණන රසා, වීරණ රසා වා
3. ඔදයස පව්වුපට්ඨානා
4. ආරම්මණ පද්ධතීන් [බ. අ. 122; වි. ම. 105]

කය සිත පිනවන බව පිතිය නම් වේ. එම පිතිය.

- | | |
|---|----------------|
| 1. අරමුණ ප්‍රිය වශයෙන් ගන්නා බව | ලක්ෂණයයි |
| 2. (අ.) කය සිත පිනවීම බහුල කරවන බව | (කිවච) රසයයි |
| (ආ.) නැතහොත් ප්‍රණීත විත්තප රූප මුළුකය පුරා පැතිරයම | (කිවච) රසයයි |
| 3. කය සිත ඔද වැඩුන බව | පව්වුපට්ඨානයයි |
| 4. ආරම්මණ (නැතහොත් වරටු + අරමුණ + එසස) | පද්ධතියයි |

6. ජ්‍යෙද

ජ්‍යෙදාති කතතුකාමතායෙතං අධිචචනං. තසමා සො,

1. කතතුකාමතා ලක්ඛණො ජ්‍යෙදා (කතතුකමන්තා ලක්ඛණො ජ්‍යෙදා)
2. ආරම්මණ පටියෙසන රසො
3. ආරම්මණෙන අභිචකතා පච්චුපට්ඨානො
4. තදෙචසස පදට්ඨානං

මේ ජ්‍යෙද අරමුණු සාක්ෂාත් කිරීමට කැමති බව ඇත්තහුගේ සවිභාවයට තමකි. එම කතතුකාමතා සවිභාවය ඇති ජ්‍යෙද

1. කතතුකමන්තාවය (අරමුණු සාක්ෂාත් කරගැනීමේ කැමැත්ත) ලක්ෂණයකි
2. අරමුණු සෙවීම (කිවිච) රසයකි
3. අරමුණු කැමති වන බව පච්චුපට්ඨානයකි
4. එම අරමුණු පදට්ඨානයකි

අකුසල චෛතසික 14

1. මොහ

1. මොහො විතතසක අනධිභාව ලක්ඛණො අක්ඛ්‍යාණ ලක්ඛණො වා
2. අසමපට්චෙද රසො, ආරම්මණ සභාවචපාදන රසො වා
3. අසමමා පටිපත්ති පච්චුපට්ඨානො අනධිකාර පච්චුපට්ඨානො වා
4. අයොනිසොමහසිකාර පදට්ඨානො සබ්බාකුසලානං මුලභිති දට්ඨබ්බො

[ධ. අ. 224; මී. ම. 350]

1. (අ) සීතෙති නියම පරමාර්ථ බව තරවාකාරයෙන් නොදැනීම,
නොදැකීම යන ප්‍රඥා චක්ෂුෂයේ අනධිභාව සවිභාවය.....
නැත්තම්, ප්‍රඥා චක්ෂුෂය අනධි වූ සීතක වීමේ හේතු සවිභාවය
ලක්ෂණයකි
(අ)කුණායට ප්‍රතිපක්ෂ බව ලක්ෂණයකි
2. (අ) නියම පරමාර්ථ බවින් = අරමුණු නියම සවිභාවය හොඳින්
විනිවිද දැන ගැනීමට නොහැකිබව අතින් සම්පුර්ණ බව (සම්පත්ති) රසා
(අ)නැතිනම් පරමාර්ථ බවේ අරමුණෙහි තරවාකාරය වසාලන බව
(කෘතන්ය) රසයකි
3. (අ) අසමමත ප්‍රතිපත්ති පිළිපැදීමට යෙදෙන බව. නැතිනම්, සමන්ත
ප්‍රතිපත්ති අනුගමනය නොකිරීම යන එලෙස ලැබීම (එල) පච්චුපට්ඨානයකි
නැතිනම්, සමමා ප්‍රතිපත්තිට විරුද්ධ බව (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයකි
(අ)නැතිනම්, ප්‍රඥා චක්ෂුච අනධි කරලීම් බව
(උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානා

4. අයෝගීකොමන්සිකාර = අරමුණ (පරමාර්ථ අරමුණ)
 නිවච, සුඛ, අත්ත, සුභ ලෙසට වරදවා වචනා ගැනීම පද්ධිතයයි

ධම්ම සභාවයස යටාවනො අදසසනං චිත්තසස අපධනාවො
 [මහා ටී. (සී.) 2/492]

පරමාර්ථ ධර්ම සචභාවය තත්වාකාරයෙන් පරමාර්ථ දුක්ඛාම දැන ගැනීම ප්‍රඥාවයි. එම ප්‍රඥා වසන්තය නැති බව එහි අත්ති භාවය සිතෙහි පහළ වීමට හේතුව මෝහයයි.

1. පරමාර්ථ ධර්ම සචභාව අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් විසිරිය ගැනි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි විසිරී යෑමට, කලකුණු බවට හේතු වන ධර්ම සචභාවය.
2. වෙනත් ආකාරයකට - පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණෙහි තමාම අතිස්ථිරභාවයට පත්විය ගැනි ධර්මයයි.
3. නැතිනම්, පරමාර්ථ අරමුණෙහි අතිස්ථිර භාවය පහළ කරන සචභාවය මොහ නම් වේ.

මෙහිලා සලකුණු බව, විසිරී යන බව යන්න අරමුණෙහි තත්වාකාරය = පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණෙහි පරමාර්ථ ධර්ම නියම සචභාව නොදැනීමයි. නැත්නම් ඤාණය පරමාර්ථ ධර්ම සචභාවය දන්නේ වී නමුදු මෝහය එම යථාභූතය නොදැන එම නියම පරමාර්ථ සචභාව වැරදි ලෙස ගෙන නිවච, සුඛ, අත්ත, සුභ, යනාදී ලෙසට වැරදි ලෙස තේරුම් ගනී. පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය, පුද්ගලයා, සත්ත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා, ආත්මය, විඤ්ඤාණය, යන ලෙසට වරදවා ගනී. එම නිසා ඤාණයෙහි ප්‍රතිපක්ෂ පැත්තේ ධර්මයක් වීමම මෝහයේ සචභාව ලක්ෂණය වන්නේය.

2. අතිරික

1. කාය දුච්චරිතාදිහි අපිඤ්චපන ලක්ෂණං අතිරිකං. අලප්ඵි ලක්ෂණංවා
2. අලප්ඵනාකාරෙන පාපානං කරන රසං
3. අලප්ඵනාකාරෙන පාපනො අසංකොචන පච්චුපට්ඨානං
4. අත්තනි අශාරච පද්ධතානං

[ධ. අ. 223; ටී. ම 349; මහා ටී. 2/492]

1. නරක අකුසල ධර්ම දුෂ්චරිත ධර්ම කෙරෙහි හිරිහිත නැති බව ලක්ෂණයයි
 නැත්නම් නරක අකුසල දුෂ්චරිතයන් කෙරෙහි නිර්ලප්ඵි බව ලක්ෂණයයි
2. නිර්ලප්ඵි සචරූපයෙන් නරක දෙය පාපයන් කිරීම (කිවච) රසයයි
3. නිර්ලප්ඵි සචරූපයේ පාපයට පසු නොබන
 නොහැකිලෙන සචභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. ආත්ම ගෞරවය නොමැති බව පද්ධතානයයි

හ නිර්වචනි අභිරුක්ෂා

[වි.ම.349]

1. නිර්ලප්ඵී පුද්ගලයා අභිරුක්ෂායයි.
2. නිර්ලප්ඵී සිත අභිරුක්ෂාය.
3. අභිරුක්ෂා වෛතසික යෙදෙන සම්ප්‍රදායක බව සමූහයෙහි අභිරුක්ෂායයි.

අභිරුක්ෂා භාවේ අභිරුක්ෂා (අභිරුක්ෂා)

[වි. ම. 349]

1. නිර්ලප්ඵී පුද්ගලයෙකු විමට හේතු වන සවභාවය
2. නිර්ලප්ඵී සිත පහළ වීමට හේතුවන සවභාවය
3. නිර්ලප්ඵී සම්ප්‍රදායක බව සමූහය පහළ වීමට හේතු සවභාවය යන මේ සවභාවයෝ අභිරුක්ෂා වෛතසිකයයි.

3. අනොත්තපප

1. කාය දුච්චරිතාදිනි අකාරජ්ඣ ලක්ෂණං අනොත්තපපං, අනුත්තා සා ලක්ෂණංචා
2. අනුත්තාසාකාරෙන පාපානං කරුණං රසං
3. අනුත්තාසාකාරෙන පාපානො අසංකොචන පච්චුපට්ඨානං
4. පරෙසු අගාරච පදුට්ඨානං,

[ධ. අ. 223; වි. ම. 349; මහා ටී.සී.) 2/492]

1. නරක අකුසල දුශ්චරිත බවින් කෙරෙහි හැකි නොගන්නා බව ලක්ෂණයයි නැතිනම්, නරක අකුසල දුශ්චරිත බවින් අනුත්තා විම ලක්ෂණයයි
2. හැකි නොගන්නා සවභාවය වශයෙන් කරන පාපක, කටයුතු කිරීම (කිවම) රසයයි
3. හැකි නොගන්නා සවභාව වශයෙන් නරක පාප ක්‍රියා වලින් පසු නොබැසීම නොවැළකීම, නොහැකිවීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. අනුත්ත කෙරෙහි අගෞරවය පදුට්ඨානයයි

න ඔත්තපපං අනොත්තපපං

[ධ. අ. 223]

න ඔත්තපපනිති අනොත්තපපං

[වි. ම. 349]

නරක අකුසල දුශ්චරිත බවින් ගෙන් උතුස නොවීම අනොත්තපප වෛතසිකයයි.

1. ගම් උග්‍රකු අනුච්චිට පිළිකුල් නොකරන්නාගේ අභිරුක්ෂා - ලෙප්ඵා නැති පුද්ගලයා නරක දේට පිළිකුල් නොකරයි.
2. පළඟැටියක් ගිනිදැල්ලට බිය නොවන්නා සේ ඔත්තපප නැත්තාද නරක දේට බිය නොවේ. (මහා ටීකා පටිච්චිකයයි)

4. උදාහරණ

උදාහරණ භාවේ (උදාහරණ භාවේ) උදාහරණ, තං

1. වෙතසො අවුපසම ලක්ඛණං වාතානිඝාත චලජලං වීය.
2. අනවට්ඨාන රසං වාතානිඝාත චලධජ පටාකා වීය.
3. හනතතන පච්චුපට්ඨානං පායානානිඝාත සමුදාහිත සසමං වීය.
4. වෙතසො අවුපසමෙ අයොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානං විතත වීකෙඛපොති දුට්ඨබ්බං [බ. අ. 225; වි. ම. 350]

යසං ධමමසං වසෙන උදාහරණං හොති විතතං, තං සමපගුතං ධමමාවා, සො ධමමා උදාහරණං. [මහා වී. (සී.) 492]

ඉහලට ඉහලට කම්පනයවන සිතේ, විසිරී යන සිතෙහි, නොසන්සුන් සිත් පහළ කරවන හේතු ධර්මය උදාහරණය නම් වේ. නැත්නම් ඉහලට ඉහලට කම්පනය වන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම, විසිරීයන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම, නොසන්සුන් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් පහළ කරවීමේ හේතු ධර්මය උදාහරණ නම් වේ. උදාහරණය නිසා සිත අරමුණෙහි නොසන්සුන්ව විසිරීයන සුළුව පවතී. මෙම වෛතසිකයන් අරමුණෙහි විසිරීයන ධර්ම උදාහරණ නම් යැයි කියනු ලැබේ.

1. සුළුගට වලනය වන ජලය මෙන් සිතෙහි නොසන්සුන් බව ලක්ෂණයයි
2. සුළුගට වැදීම නිසා වැනෙන කොඩියක් සේ සිත ශාන්තව නොපිහිටන බව (කිවුව) රසයයි
3. ගලකින් ගසන ලද අළු ගොඩකින් ඉහලට විසිරීගිය අළු මෙන් සිත නොසන්සුන්ව කැරකැවෙන කම්පනය වෙත සභිභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. සිත විසුරුවන සුළු අරමුණ කෙරෙහි අයොනිසොමනසිකාරය වීම නැත්නම් සිත නොසන්සුන් බව නම් හේතුව නිසා අයොනිසොමනසිකාරය වීම පදට්ඨානයයි අවුපසමොති අසනතිසිනන සබ්භාව මාහ. [මුල වී. (ඉ.) 1/120] අවුපසමොති අසනතිසිනන අපසසන භාව මාහ [මහා වී. (සී.) 2/492]

නොසන්සුන් බව වනාහි අවුපසම බව යන්නද සිතෙහි නැත්නම් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම යන්හි අරමුණක් මත එක් රැස්වී පිහිටීම ප්‍රකට නැති වීමම, පිරිසිදු පැහැදිලි නොමැති බවම, කියනු ලැබේ. වාත වේගය වැදීම නිසා ජලය නොසන්සුන් වන්නායේ අරමුණක ශාන්තව සමාහිත නොවීම උදාහරණය වෛතසිකයෙහි සභිභාව ලක්ෂණයයි.

5. ලෝභ

ඉඩකනිතෙක සයංවා ඉඩකති, ඉඩකන මතකමෙව චා තනති ලෝභො

1. ලෝභො අරමමනාගගනනා ලක්ඛණො මක්ඛටාලෙසො වීය.
2. අභිසංගරසො තතත කපාලෙ ඛිතත මංස පෙ සි වීය.
3. අපට්ඨවාග පච්චුපට්ඨානො තෙලසදුජන රාගොචීය.
4. සංයෝජනිය ධමමෙඤ අසකාද දුස්සන පදට්ඨානො

සො තණනා නදි භාවෙන චඩ්ඛිමානො සිසකොතා නදි වීය මහා සමුදද අපාය මෙව ගඟෙඝවා ගච්ජනිති දුට්ඨධෙඛා, [ධ. අ. 224; ච. ම. 349]

සම්ප්‍රග්‍රක්ත ධර්මයන්හි අරමුණෙහි ඇඳිගැනීමේ හේතු ධර්ම ලෝභය නම් වේ. නැත්නම් තමාම අරමුණෙහි ඇඳී ගැනීම ලෝභය නම් වේ. නැත්නම් අරමුණෙහි ඇඳිගැනීමම ලෝභය නම් වේ.

1. චදුරන් අල්ලන ලාටුවක් මෙන් අරමුණෙහි මගේයයි ඇඳී ගැනීමේ සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. රත්වූ කබලෙහි දැමූ මස් පිඬුවක් මෙන් අරමුණෙහි තදින් ඇඳීම (කිව්ව) රසයයි
3. වස්ත්‍රයක තැවරැණු තෙල් අදුනක් මෙන් අරමුණ අතනොහැරීම් සවභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. සංයෝජනිය අරමුණු ධර්මයෙහි ආශවාද කිරීම යුග යැයි දැකගත හැකි වන දිට්ඨිය පදට්ඨානයයි

ආරමමනා ගනණං "මම ඉදංභි" තණභාහිතිවෙස වසෙන අභිතිවෙසා ආරමමනායා අවිසුසජජනං, න ආරමමනා කරණා මතං [මහා ටී. (සී.) 492]

ආරමමනාගගනා-ලෝභය අරමුණ ගැනීමේ කැමැත්ත යැයි දක්වන තැන හුදු අරමුණු ගැනීමේ මාත්‍රය පමණක් නොවේ. ලෝභය විශාල හා කුඩා වීම අනුව සුදුසු ලෙස අරමුණ "මෙය මගේ යැයි" තණභාහිතිවෙස = තණභාවෙන් දැකීම ලෙස ගැනීමේ ශක්තිය දැඩිලෙස ගැනීම අනුව අරමුණු අත නොහැරිය හැකි බව, ඉතා දැඩි ලෙස තදින් කැමති වීම, තදින් ගැනීමේ සවභාවයයි. එම නිසා ලෝභයෙහි අරමුණු ගැනීම චදුරන් අල්ලන ලාටුවක් මගින් චදුරන් අල්ලන්නා සේ යැයි උපමාවක් දක්වා ඇත.

6. දිට්ඨි = මිච්ජාදිට්ඨි

මිච්ජාදිට්ඨිහි ආයාචාව දිට්ඨි විරජකධිරවා ගහණතොවා විතවා දිට්ඨි මිච්ජා දිට්ඨි, අතඝට්ඨානතතා පණභිතෙති පිගුවපිතා දිට්ඨිහිපි මිච්ජා දිට්ඨි. මිච්ජාසංකපපාදිසුපි. එකොව නයො, අපිච මිච්ජා පසකනිතාය, සයංවා මිච්ජා පසකති මිච්ජා දුස්සන මතත මෙව චා එකාති මිච්ජාදිට්ඨි

1. අයෝනියො අභිනිවේස ලක්ඛණා මිව්‍යාදිධා
2. පරාමාස රසා
3. මිව්‍යාභිනිවේස පව්‍යුපට්ඨානා
4. අරියා නං අදුස්සන කාමනාදි පද්ධතානා පරමං වජ්ජනි දුට්ඨකා

[ධ. අ. 223; ච. ම. 350]

1. මිව්‍යා දිට්ඨිය යන්න වැරදි ලෙස අසත්‍ය ලෙසට දැක දැන ගත් මතයයි. (මේ ක්‍රමයට මිව්‍යා ශබ්දය ආශාවාච අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී.)
2. වෙනත් ආකාරයකට - නිවරද්‍යය ක්‍රමයෙන් බැහැරව අඥානව ගැනීම නිසා වන වැරදි විෂම පිළිගැනීම මිව්‍යා දිට්ඨියයි. (මේ ක්‍රමයට මිව්‍යා ශබ්දය විෂ්ට අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී.)
3. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් අභිව්‍යාද්ධිය ප්‍රගතිය වහාලන බැවින් ප්‍රඥාවන්තයන් විසින් පිළිකුල කරන මතවාද ඇතිනිසා මිව්‍යා දිට්ඨි නම් වේ. (මේ ක්‍රමයට මිව්‍යා ශබ්දය ප්‍රශස්ත අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී.)
4. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි පරමාර්ථ ධර්ම සවිභාවය අරමුණ වරදවා දැක, දැන ගැනීම සඳහා හේතුව වන බැවින් මිව්‍යා දිට්ඨිය නම් වේ. සවිභාව වශයෙන් පරමාර්ථ ධර්ම සවිභාව අරමුණ වරදවා දැක ගැනීමට හැකි බැවින් මිව්‍යා දිට්ඨි නම් වේ. තවත් ආකාරයකට - පරමාර්ථ ධර්ම සවිභාව අරමුණ වරදවා දැකීම සවිභාවය මිව්‍යා දිට්ඨි නම් වේ. [ධ. අ. පරිවර්තනයයි]

මිව්‍යාභි ධර්ම සභාවස්ස විපරිතං නිව්‍යාදිතොති අපෙට්ඨා

[මහා වී. (සී.)2/492]

නියම ධර්ම සවිභාව අරමුණ වරදවා දැකීම යනු දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය හා මි වූ රූප-නාම පරමාර්ථ ධර්ම සංඛාර ධර්මයන් මත දැනීම වැරදි බවයි. රූප-නාම පරමාර්ථ සංඛාර ධර්මයෝ අතිවච, දුක්ඛ, අතත අසුභ ධර්මයන්ම වන්නාහ. මිව්‍යා දිට්ඨිය එම රූප-නාම සංඛාර පරමාර්ථ ධර්මයන් නිවච, සුඛ, අතත, සුභ යැයි වැරදි ලෙස දැකීමයි. [මහා වී. පරිවර්තනයයි]

1. පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණ නිවච, සුඛ, අතත, සුඛ යැයි වරදවා මතභිකාරයේ පැවැත්වීමේ සවිභාව ලක්ෂණයයි
2. පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණ නිවච, සුඛ, අතත සුභ යැයි වැරදිලෙස ඇල්ලීම (ධිවච) රසයයි
3. පරමාර්ථ ධර්මාරම්භණය නිවච, සුඛ, අතත, සුභ යැයි වැරදිලෙස නුවණින් බැස ගැනීම පව්‍යුපට්ඨානයයි
4. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ වූ ආර්යන් වහන්සේලා දැකීමට, ගරුකිරීමට අකමැත්ත පද්ධතියයි

7. මාන

මහාසූචිති මානෝ

1. මානෝ උනනති ලක්ඛණෝ
2. සමීපගතනරකෝ
3. කෙතු කමසනා පච්චුපටධානෝ
4. දිට්ඨි විපපයුතන ලොක පදටධානෝ

උමමාදො විය දුට්ඨබ්බො [ධ. අ. 228; වී. ම. 350]

මම ම යැයි උතුම්කොට සිතන සචභාවය මාන නම් වේ.

1. තමන් උසස් කොට මැන ගැනීම, උසස් ලෙස සිතටගෙන
කටයුතු කරන බව ලක්ෂණයයි
2. සමීපයුක්ත ධර්මයන් අභිගඤ්ඤ උසස් කොට ගැනීම (කීවළ) රසයයි
3. කේතුමත් මෙන් උස් බව කැමති වීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. දිට්ඨිය නොගෙදෙන ලෝභය පදට්ඨානයයි

8. දොස

දුසස්සති තෙන, සයංවා දුසස්සති, දුසස්සන මග්ගමෙව වා තනති දොසෝ

1. දොසෝ වණ්ඨිකක ලක්ඛණෝ පනටාසිවිසෝ විය.
2. (අ) විසපපන රකෝ විසතිපානෝ විය.
(අ)අතතනෝ නිසස්ස දහනරකෝ වා දාවගගිවිය
3. දුසස්සන පච්චුපටධානෝ = (දුසන පච්චුපටධානෝ) ලද්දෝකාසෝ විය.
සපනෙනා.
4. ආසාන චරට්ඨි පදටධානෝ, විසසංසට්ඨි පුත්ති මුත්තං විය දුට්ඨබ්බො

[ධ. අ. 229; වී. ම. 351]

1. දොසය-සමීපයුක්ත ධර්මයන්ගේ විනාශය පිණිස හේතු වන සචභාවය ධර්ම දොසයයි. වෙනත් ආකාරයකට, සමීපයුක්ත ධර්මයන් විනාශ කරන හේතු ධර්ම දොසය නම් වේ. සිත-කය දෙක හෝ තමා අනුන් යන දෙපාර්ශවයම සමීපයුක්ත ධර්මයන්ගෙන් විනාශ වේ. දොසයක්ද විනාශවේ. සමීපයුක්ත ධර්මයන්හි විනාශය, දොසය නිසා වන බව වනාහී දොස සමීපයුක්ත ධර්මයන් විනාශ කිරීමද දොසය නිසාම වන බව වන්නේය.
2. තවත් ආකාරයකට දොසය සචසන්නානසද විනාශ කරන සචභාවය ඇති නිසා දොස නම්වේ. එනම් දොසය සචකීය ලෙස කය-සිත දෙක නැත්නම් තමා අනුන් යන දෙපාර්ශවයම විනාශ කළහැකි සචභාවය ඇති බැවින්ද දොස නම් වේ.

3. තවත් ආකාරයකට: කය-සිත දෙක විනාශ කරන සවභාවය, නැත්නම් තමා-අනුත් විනාශ කරන සවභාවය දෝසයයි. එම දෝෂයෙහි ලක්ෂණ රකාදිය පහත සදහන් ලෙස වේ.
 1. (අ) සිත (කය -සිත) වණ්ඩ නපුරු බව ලක්ෂණයයි
 (ආ) වණ්ඩ පරුෂ බව කය-සිත දෙකේ පහළ වීමට හේතු
 කාරණය සවභාවය ලක්ෂණයයි
 (දුණුවක් පහරලත් නයෙකු මෙහි.)
 2. (අ) විෂ සහිත බව, සර්ප විෂ නගින විට තමා විකෘත වී
 සැලෙන බව (කිවව) රසයයි
 (ආ) නැතිනම් සර්ප විෂ නගින විටක ශරීරය මෙන්
 වෙවීලන-දුගලන-සැලෙන බව (සමපත්ති) රසයයි
 (ඇ) මැවීගින්නක් සේ තමාගේ (දොසයේ) නිලය සථානය වන
 හදය වපුටු ව හෝ කය -සිත දැඩිලෙස දුටන බව (කිවව) රසයයි
3. කය සිත දෙකේ, තමා අනුත් දෙදෙනාගේ අභිවෘද්ධි විනාශ කළ හැකි සවභාවය පවිත්‍රපටිඛානයයි
 (අවස්ථාව ලත් සතුරෙකුගේ යැයි සලකාගන්න)
4. ආඝාත වපුටු පද්‍රවිඛානයයි
 (ආඝාත වපුටු 9 හෝ 10) විෂ මිශ්‍ර ප්‍රති මුත්තය මෙන් යැයි දන ගුතු.

ආඝාත වපුටු නවය/දහය

1. මාගේ අනර්ථය පෙරකරන ලද්දේ යැයි තරහ ගනියි. වෙවර කරයි.
2. මගේ අනර්ථය දැනට කරමින් සිටී යැයි තරහ ගනී. වෙවර කරයි.
3. මගේ අනර්ථය පසුව කරාළී යැයි තරහ ගනී. වෙවර කරයි.
4. තමාගේ ප්‍රියයාගේ අනර්ථය පෙරකරන ලද්දේ යැයි තරහ ගනියි. වෙවර කරයි.
5. තමාගේ ප්‍රියයාගේ අනර්ථය දැන් කරමින් සිටින්නේ යැයි තරහා ගනියි. වෙවර කරයි.
6. තමාගේ ප්‍රියයාගේ අනර්ථය පසුව කරාළී යැයි තරහ ගනියි, වෙවර කරයි.
7. තම හතුරාගේ අභිවෘද්ධිය පෙර සැලකිය යුතු තරහ ගනියි. වෙවර කරයි.
8. තම සතුරාගේ අභිවෘද්ධිය දැන් සලසන්නේ යැයි තරහ ගනියි. වෙවර කරයි.
9. තම හතුරාගේ අභිවෘද්ධිය පසුව සලසාළී යැයි තරහ ගනියි. වෙවර කරයි.
10. අධික කෝප = අස්ථානයේ කෝප වීම, මේ දසය වෙවර පිණිස වූ ආඝාත වපුටු දහයවේ. [බ. අ. 309; 1066]

අට්ඨාන කෝපය

අට්ඨාන යන නැත ආන භවීද්‍ය කාරණා අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී. සීත නරක් වීමේදී අකාරණයේ සීත නරක්කර ගැනීම අට්ඨාන කෝපයයි. අට්ඨාන කෝපේ යන නැත අසාන කෝපය කියවේ. අට්ඨාන කෝප = අස්ථානයේ = අකාරණයේ කෝප වීම හේතුව අත්පාලිනී අට්ඨකථා හි පහත සඳහන් ලෙස පැහැදිලි කරයි. දෝස වර්තය ප්‍රකට සමහර පුද්ගලයින්,

1. වැසී වසීනවා වැසී යැයි කෝපවෙයි
2. වැසී නොවසී යැයි කෝපවෙයි
3. අවිච සැර වැසී යැයි කෝපවෙයි.
4. අවිච අඬු යැයි කෝපවෙයි
5. සුළඟ හමන්තේයයි කෝප වෙයි
6. සුළඟ නොහමන්තේ යයි කෝපවෙයි
7. අතුභෑමට නොහැකි යැයි බොධි මලුවේ බොධි පත්‍ර හා කෝප වෙයි
8. සුළඟ සැර වැසී නිකා සිවුරු පෙරවීමට නොහැකි යැයි සුළඟ සමඟ කෝප වෙයි
9. පය වැදී වැටී යැයි කුඤ්ඤය සමඟ කෝප වෙයි

මෙලෙස අස්ථානයෙහි කෝප ග්‍රහණවීමේ අදහස් කොට අසාන කෝපය = කාරණයක් නැති කෝපය පහළවීම, අමනාප වීම යැයි බුදු රජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන ලදී (ධ. අ.) නව දුරටත් මූල චිකාවෙහි අට්ඨානකෝප නව වර්ගයක් දක්වා ඇත්තේය. ඒවා පහත දැක්වෙන ලෙසට වේ.

1. මගේ සුභ සිද්ධිය පෙරදීත් නොසලකී යැයි කෝප කරයි
2. මගේ සුභ සිද්ධිය දැනුදු නොසලකයි කෝප කරයි
3. මගේ සුභ සිද්ධිය අනාගතයේදීද නොසලකාමි යැයි කෝප කරයි
4. මාගේ ප්‍රියාගේ සුභ සිද්ධිය පෙරදී නොසලකී යැයි කෝප කරයි
5. මාගේ ප්‍රියාගේ සුභ සිද්ධිය දැනුදු නොසලකී යැයි කෝප කරයි
6. මාගේ ප්‍රියාගේ සුභ සිද්ධිය අනාගතයේදීද නොසලකාමි යැයි කෝප කරයි
7. මාගේ සතුරාගේ අනර්ථය පෙරදීත් නොසලකී යැයි කෝප කරයි
8. මාගේ සතුරාගේ අනර්ථය දැනුදු නොසලකී යැයි කෝප කරයි
9. මාගේ සතුරාගේ අනර්ථය අනාගතයේදීත් නොසලකාමි යැයි කෝප කරයි

මෙලෙස පහළ වූ කෝපයද අස්ථානයේ පහළ වූ නිකා අසාන කෝපයක්ම වන්නේය. (මූල චි. (බු.) 1.168/9) මේ මූල චිකාවාඤ්ඤාත් වහන්සේගේ පැහැදිලි කිරීම සුභත නිපාත අට්ඨ කථා උරුම සුත්‍රයේ (පිට 07 හි) දැක්වූ ක්‍රමයට සමානය. මේ උරුම සුත්‍ර අට්ඨ කථාහි අභාත වචන 19ක් වශයෙනි.

1. ප්‍රථම ලියා දුක්වූ ආභාත වරප්‍ර 9ය
2. මුල් ටිකාච අනුව ලියා දුක්වූ ආභාත වරප්‍ර 9ය
3. අවසාන කොටස යන මේ සියලුම 19යයි.

සංගීති සූත්‍රයෙහි (දී.නි. 3.352) ආභාත වරප්‍ර සූත්‍රයෙහි (අං.නි. 5. 462) ප්‍රථමයෙන් විස්තර කළ ධම්ම සංඝණී පාළියෙහි ආ මුල් ආභාත වරප්‍ර 9 එයි. මේ ආභාත වරප්‍ර සියලුම දෙවන පහළ විමට ආසන්න කාරණය වේ

9. ඉසයා

ඉසයාහි (ඉසයා) - ඉසයායනා ඉසයා

1. ඉසයා පටකම්පනිනං උසුයන ලකඛණා
2. තනෙවච අනභිච්චි ඊසා
3. තනො විමුඛතාව පච්චුපට්ඨානා
4. පරසම්පතභී පදට්ඨානා. සංයොජනනභී දට්ඨඛඛා

[ධ. අ. 230; වි. ම. 351]

ඊර්ණා කරන සවිභාවය ඉසයා නම්වේ.

ඊර්ණා කිරීම ඉසයා නම් වේ.

1. අනුන්ගේ සම්පත්තිභව ඊර්ණා කිරීමේ සවිභාවය. නොගුවසන සවිභාවය ලක්ෂණයයි
2. එම අනුන්ගේ සම්පත්තිභව නොරැස්සනා බව = අභිරතියෙහි විරුද්ධපත්ත (කිවිච්ච) රසයයි
3. එම අන් සම්පත් නොගුවසිය හැකිව ගුවන බලන සවිභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. පරසම්පත්ති පදට්ඨානයයි [මහා වි.(සි.) 2/494]

උසුයනං අසනනං

අනුන්ගේ අභිවෘද්ධිය කෙරෙහි ඊර්ණා කිරීම යනු එම අනුන්ගේ අභිවෘද්ධිය ගුණ සම්පත්තින් දැක- අනා නොගුවසන සුළු සවිභාවයයි. තමාම වඩා උසස්වීම කෙරෙහි ඊර්ණා සහිත වීමයි.

10. මච්ජරිය

මච්ජර භාවො මච්ජරියං

1. මච්ජරියං ලඝුකංවා ලභිතඛඛානං වා අත්තනො සමපතතිනං නිගුහන ලකඛණං.
2. තාසංයෙව පරෙභි සාධාරණ භාව අකඛමණ ඊසං
3. සංකොචන පච්චුපට්ඨානං, කටුකඤ්චුකතා පච්චුපට්ඨානංවා
4. අත්ත සමපතති පදට්ඨානං, වෙතසො විරූප භාවොති දට්ඨඛඛා

[ධ. අ. 230; වි. ම. 351]

මඳුරු කෙතෙක් කිරීමේ සවභාවය මව්පරිය නම් වේ.

1. ලැබුවා වූද ලැබෙන්නා වූද මතු ලබන්නා වූද සවකීය සම්පත් සැහවීම සවභාව ලක්ෂණයයි
2. එම සම්පත්තීන්ට අනුන් හා සාධාරණ වීම නොදැවැසීම, (කිවළ) රඟයයි
3. තම සම්පත්තීන් අනුන් හා සාධාරණ වීමට අකමැතිවීම වශයෙන්
(අ) හැකිලීම් භාවය උපරිකානාකාර පවවුපරිකාන
(ආ)කටු සැටියක් පැළැන්දා වැනි බව උපරිකානාකාර පවවුපරිකානයයි
(ඇ)තව ආකාරයකට: අකමැති, නොරිසි පවවුපරිකානයයි
දුක්කිත ආකාරයට පත්වීමය. මෙය එල පවවුපරිකානයයි
4. සවකීය සමපත්ති පද්ධතියයි

11. කුකකුළුව

කුළුපිතං කතං කුකතං, තසා භාවො කුකකුළුවං

1. කුකකුළුවං පවචානුතාප ලක්ෂණං,
2. කතාකතානුකොචන රසං
3. විපපටිසාර පවවුපටධානං
4. කතාකතපද්ධතාං, දාසකසංචිය ද්වධකං [බ. අ. 2/230; මි. ම. 351]

කරණ ලද පිළිකුල් කටයුතු දුෂ්චරිත, හා නොකළා වූ සුචරිතයේ කුකත නම් වේ. එම කුකත නම් වූ පිළිකුල් කටයුතු දුෂ්චරිත, නොකළ සුචරිත අරමුණු කොට පහළ වූ අඟකුටු වූ විත්තූප්පාදයන් හි හේතු බව කුකකුළුව නම් වේ. තව ලෙසකින්, පිළිකුල් කටයුතු ලෙස වූ සිත කුකත නම්වේ. එම සිත පහළ වීමට හේතුවන බවක කුකත නම් වේ.

1. පසුතැවීමේ සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. කරන ලද දුෂ්චරිතයන්, හා නොකරන ලද දුෂ්චරිතයන් සිතමින් සෝක කිරීම (කිවළ) රඟයයි
3. විපිළිසර බව (එල) පවවුපරිකානයයි
තව ලෙසකින් සිත අඟකුටු බව උපරිකානාකාර පවවුපරිකානයයි
4. (අ) කරන ලද දුෂ්චරිත, හා නොකරන ලද සුචරිත පවවුපරිකානයයි
(ආ)තැන්තම්, කරන ලද අකුසල - නොකරන ලද කුසල පද්ධතියයි

12. වීන

1. වීනං අනුසසාන ලක්ෂණං
2. විටිය විනොදන රසං
3. සංසිදන පවවුපටධානං

4. අරභි විජමතිතාදිසු (අරභි තන්දි විජමතිතාදිසු.) අයෝනිකොමනසිකාර පද්ධතානං [බ. අ. 228; ච. ම. 350]

1. උස්සාග භෙවත් චිරයා නැතිබව ලක්ෂණයයි
2. චිරය නැති කිරීම, බැහැර කිරීම, (කිව) රසයයි
3. ඵ ඵ කෘත්‍යයෙහි සිත යටවන බව වෙනත් ලෙසකින් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි ගිලාබසින පසුබසින ධර්ම සවභාවය උපට්ඨානාකාර පවචුපට්ඨානයයි

නැතිනම්,
සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි ගිලා බැසීම සිදුකරන බව (ඵල) පවචුපට්ඨානයයි

4. සිත භාන්ත කරන අරණ්‍යය වන ප්‍රාන්ථයන් හීදු උතුම් සමථ විපක්‍ෂනා කුසල් විෂයයෙහි උනන්දු නොවීම, කම්මැලි වීම, ඇඟමැලි කැසීම අනුව අයෝනිකොමනසිකාරයට වැටීම, කුසීන අරමුණුවල අයෝනිකොමනසිකාර පැවැත්වීම පද්ධතානයයි

13. මිද්ධා

1. මිද්ධං අකමමඤ්ඤානා ලක්ඛණං
2. ඔනනන රසං
3. (අ) ලිනනා පවචුපට්ඨානං
(ආ) පවලායිකා නිද්දා පවචුපට්ඨානං චා

4. අරභි තන්දි විජමතිතාදිසු අයෝනිකොමනසිකාර පද්ධතානං [බ. අ. 228; ච. ම. 350]

1. ඵ ඵ ක්‍රියාවන්හි විත්ත වෛතසිකයන්ගේ අකරමණ්‍යය බව ලක්ෂණයයි
2. විඤ්ඤාණ ද්වාරයන් වසාදමන හකුළුවන නැතිනම් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් මඤ්ඤාමි වනු පිණිස හකුළුවන බව (කිව) රසයයි
3. (අ) අරමුණු ගැනීමේදී ලින බව (උපට්ඨානාකාර) පවචුපට්ඨානයයි
(ආ) අස් පිළලත් බරවීම ආදී-නිදිකිරා වැටීම් ආදී ලෙසට සිදුවී වීම (ඵල) පවචුපට්ඨානයයි

4. අරණ්‍යය වනපත්ථ වාසය, සමථ-විපක්‍ෂනා කුසල ධර්මයන්හි නොකැමැතිවීම, කම්මැලි වීම, ඇඟමැලි කැසීම ආදිය කරෙහි අයෝනිකොමනසිකාරවීම පද්ධතානයයි

14. විවිධත්වය

විගතා විකිට්‍යාති විවිකිට්‍යා සභාවට වා විවිනනොනා වතාය ගව්පති කිලෙඔතිති විවිකිට්‍යා

1. විවිකිට්‍යා සංසය ලකඛණං
2. කමපන රකා
3. (අ) අතිවජය පච්චුපට්ඨානානා
(අ) අනෙකං සගාත පච්චුපට්ඨානානා
4. අයොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානා
(විවිකිට්‍යාය අයොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානං පටිපනති අනන්තරාය කරාති දුට්ඨකා) [ධ. අ. 231; ච. ම. 351]

සඵලෙ සමමා සමිඛුදුරපාණන් වහන්සේ පිළිබදව ආදී විවිකිට්‍යා පහළ වන හය ස්ථානගන්ථී "ආද්ද නාද්දයී" යන ලෙසට වරදවා වටනා ගැනීම සම්බන්ධව ඤාණ-ප්‍රඥා නැමැති බේතින් ප්‍රතිකර්ම කිරීම නොහැකිවන බැවින්, ඤාණ-ප්‍රඥා නැමැති බේතින් මගින් ප්‍රතිකම් කිරීම දුෂ්කර බැවින් විවිකිට්‍යා නම්වේ. (කිසිසේත්ම ප්‍රතිකම් කළ නොහැකි වේ. ඤාණ නම් බේහෙතින් ප්‍රතිකම් කිරීම දුෂ්කර නිසා එසේ කියන ලදී.)

වෙනත් ලෙසකින් නියම ඛුදුරපාණන් වහන්සේ ඇත්ත ඛුදුරපාණන් වහන්සේද? ආදී නියම සභාවය විමසා බලා එසේ විමසා බලන්නාගේ සිත කලතන වන බැවින්ද විවිකිට්‍යා නම්වේ.

1. අටතැන්හි සැක බව ලක්ෂණයයි
2. අටතැන්හි පිළිගත යුතු ප්‍රසාදනීය අරමුණහි සිත කම්පනයවීම සැලීම (කිවච) රසයයි
3. (අ) අටතැන්හි අරමුණුහි අවිනිශ්චිත බව දෙයෙහි බව පච්චුපට්ඨානයයි
(ඵල) (අ) අටතැන්හි අරමුණුහි විවිධාකාර පැති ගැනීම් සභාවය වීම
(උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි
4. විවිකිට්‍යා කරන අටතැන්හි අරමුණු කෙරෙහි අයොනිසොමනසිකාරය වීම පදට්ඨානයයි
(ප්‍රතිපත්ති පිළිපැදීමට අන්තරායකර බව දන යුතුයි)

සැකයෙහි ලකුණු

1. සියලු බමීයන් සියලු ආකාරයෙන් දැන වදාළ සඵලෙ සමමා සමිඛුදුරපාණන් වහන්සේ ඇත්තද-නැද්ද?

2. ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය යන මේ ක්‍රමයට අනුව පිළිපැදීමෙන් සඵ සම්පත්- නිවන් සම්පත් ලබාගැනීම යන්න ඇදද නැදද?
මාර්ග එල නිව්ණ යන්න ඇතැවටම ඇදද? පටියන්ති ධර් ඇදද නැදද?
3. මාර්ගය අට නම් වූ සංසාරයෙන් මිදීමට හේතුවන රෞකීනික උතුම් ධර්ම ඇත්තවම සාක්ෂාත් කළ නිසම ආර්ය සංඝයා ඇත්තවම ඇත්තේද.
4. සීල - සමාධි- ප්‍රඥා යන ශික්ෂා තුනෙහි එල ඇත්තවම ප්‍රකටවම ඇත්තේද?
5. අතීත සංසාර කම් අතීතය, අතීත සචභාවය යන්න අතීත ස්කන්ධ යන්න ඇත්තවම ඇත්තේද? මැවුම් කරුවෙකු විසින් මවන ලදුව ප්‍රකට වන්නේද?
6. සංසාරයෙහි අනාගතය යැයි කිවයුතු අනාගත පඤ්චස්කන්ධය යන්න ඇත්තවම ඇත්තේද? නිවන්ට නොපැමිණියොත් පසුව ලභාවීමට හවයක් ඇතැයි යන්න ඇත්තේද? මේ හවය අවසානයේ මරණීන් මතු සියලුම විනාශ වේද?
7. සංසාරයෙහි පෙර පස යැයි කිවයුතු අතීත හවය, අතීත පඤ්චස්කන්ධ හා, සංසාරයෙහි පසු පස යැයි කිව හැකි අනාගත හවය, අනාගත පඤ්චස්කන්ධ යන දෙකම ඇත්තවම ඇත්තේද?
8. අවිජ්ජා නිසා සංඛාරවේ, සංඛාර නිසා විඤ්ඤාණා වේ. මේ ආදී ක්‍රමයට එන කිලෙස වට, කමම වට, විපාක වට යන වටයන්ගේ කැරකවීමේ අගුර ප්‍රකාශ කළ හේතු එල සම්බන්ධ තාවය නම් පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ඇත්තවම ඇත්තේද? කළහාක් හොද තරක ක්‍රියා කුසල අකුසල වශයෙන් ස්කන්ධ සන්තතිය තුළ ශක්තිශක් රැඳී පවතී යන්න ඇත්තේද? එම කම්යෙහි එලයන් ලැබිය යන්න ඇත්තද-නැත්තද?

අතිධර්ම ක්‍රමයට අනුව මේ අටතැන්හි මෙලෙස වේදෝ, නොවේදෝ, ඇත්තද, නැත්තද යනාදී ලෙසට සැම දිශාවකටම සැලීම හේතුවෙන් පෙරළීම විය හැකි බවට සංඝය = වරදවා අල්ලා ගැනීම යැයි කියනු ලැබේ.

"නිවචං නුඛො ඉදං අනිවචං නුඛො" හි ආදී පටිපතිකා එකසමිං ආකාරෙ සණ්ඨාතං අසමථතාය සමනතතො සෙතිති. සංයයො [ධ. අ. 231]

මේ රූප ධර්මයා (මේ නාම ධර්මයා) නිවච දැයි, අනිවචදැයි යනාදී ලෙසට වීම, නිවචභාවයෙහි එකාන්තයෙන් පිහිටීම, අනිවචභාවයෙහි එකාන්තයෙන් පිහිටීම යනාදී එකාන්ත වශයෙන් හොදින් පිහිටීමේ ශක්තිය නැති නිසා දුඃක දිශාවට කරකැවෙමින් පවතින සචභාවයද සංඝය නම් වේ. (ධ. අ. පටිච්චන්තය) විචිකිච්චාවෙහි වනාහි මෙලෙස වැරදි ඇදවීම් සංඝය වීමේ සචභාවය ඇත්තේය.

ඝජාණායෙන් විමසා බලන්න

තසමා හිත හික්කවේ. අභික්ඛණං සකං චිත්තං පච්චචෙක්ඛිතබ්බං "දිඝරතත මිදං චිත්තං සංකිලිට්ඨං රාගෙන, දොසෙන මොහෙනා"ති. චිත්තසංකිලෙසා* හික්කවෙ සත්තා සංකිලිඤ්ඤති. චිත්ත වොදනා සත්තා විසුජ්ජනති. [සං. නි. 3/258]

මහණෙනි! පාර්ශ්වක සත්ත්වයන් සිගල්ලෝම දිවසීය නම් වූ බලුදම බෙල්ලේ ජල්ලා පක්ෂුපාදානකවිත්ති නම් වූ සක්කාය කනුවෙහි තණහාව නම් වූ රැහැනින් බෙල්ලෙන් බැඳීම වන බැවින්, මේ උතුම් ශායනයෙහි තෙපි හික්ෂුනී, හික්ෂුනීනී, 'මේ අප සිත දිවා රාත්‍රියෙහි සංසාරයෙහි දීඝී කාලයක් පුරා රාග, දොස, මොහ භේතු වෙන් කෙළෙහි සිටිමු යයි' තමාගේ සිත නිතරම නැවත නැවතත් ඝජාණායෙන් පරික්ෂා කර බැලියයුතු. මහණෙනි! සිත කෙළෙහි ඇති බැවින් සත්වයෝ කෙළෙහි පවතී. දුකට, වෙහෙසට, පත්වෙති. සිත පිරිසිදු වීමෙන් සත්ත්වයෝ පිරිසිදු බවට පත්වෙති (සං. නි. පටිච්චනසයි)

සොහන වෛතසික කොටස

1. සඤ්ඤා

1. (අ) සඤ්ඤාන ලක්ඛණා
(ආ) ඕකපපන ලක්ඛණා වා
2. (අ) පසාදන රසා උදකපසකාදකමණී විය
(ආ) පක්ඛිඤ්ඤාන රසා වා ඔක්ඝුතතරණො විය
3. (අ) අකාලසීය පච්චුපට්ඨානා
(ආ) අධිමුත්ති පච්චුපට්ඨානා වා
4. (අ) සඤ්ඤාය පච්චු පද්ධතානා
(ආ) සඤ්ඤාමම සචණාදී සොකාපතති අංග පද්ධතානා වා හභව චිත්ත ඩිපාති වියද්ධබ්බා. [අ. නි. අ. 1. 125; මි. ම. 347]
1. (අ) ඇද්දිහිය යුතු වූ සඤ්ඤාය පච්චු අද්දහන බව ලක්ෂණයයි
(ආ) වෙනත් ආකාරයකට, ඇද්දිහිය යුතු සඤ්ඤාය පච්චු කෙරෙහි ක්‍රමානුකූලව විනිවිද ගෙන මේ වස්තුව මේ සවිභාවය ඇතැයි තීරණය කරන සවිභාවය පිළිගන්නා බව ලක්ෂණයයි
2. (අ) සක්චිතී රජතුමාගේ උදකප්‍රකාද මාණිකප රත්තය අපිරිසිදු ජලය පහදාණනායේ ඇද්දිහිය යුතු සඤ්ඤාය වස්තු කෙරෙහි සම්ප්‍රයක්ත බවින් පහදවන බව (කිවච) රභයයි
(ආ) කබිරගොයි කිඹුල්ලු ආදී බොහෝ සතුන් හොසලකා පිහිනන

පිරිසකු හෝ ඇදහිය යුතු සද්ධර්මය වස්තුව හි තමාද ඉදිරියට
 යෑම, සහජාත බලයන්ද සද්ධර්මය වස්තු දෙසට
 නොපැතිල ඉදිරියට යෑම (කිවම)රසයයි

3. (අ) සංඥාය වස්තු දෙස සම්ප්‍රසූක්ත බලයන් හි පැහැදිලි බව
 (උපට්ඨානාකාර) පවිත්‍රපට්ඨානයයි

(ආ) තවත් ලෙසකින් අසාද්‍රව්‍යය, නොඇදහීම වැරදි ලෙස
 ගැනීම නම් වූ මව්පාඨමුක්තියෙහි ප්‍රතිවිරුද්ධ බව වී
 සංඥාය වස්තුවහි පිහිට තීරණය කිරීමේ සවිභාවය,
 (උපට්ඨානාකාර) පවිත්‍රපට්ඨානයයි

නැතිනම්
 සංඥාය වස්තුව කෙරෙහි තීරණය කිරීම යන
 එලෙස ගෙනදීම (එල) පවිත්‍රපට්ඨානයයි

4 (අ) ඇදහිය යුතු සද්ධර්මය වස්තු,
 (ආ) සඥාමම සවනා = සද්ධර්මය ඇසීම ආදී සෝභාපත්ති අංගයන්
 පදට්ඨානයයි

ත්‍රිවිධ රත්තය, කම්ය, කම්ඵලය යනාදී විචිකිච්ජාවෙහි ප්‍රතිවිරුද්ධ අවතැන
 වනාහි, ද සංඥාය වස්තු නම් වේ.

සොභාපත්ති මග්ගංග සදහා හේතු සතර

1. සප්පුරිය සංසෙවන: වතුරාශ්‍රීය සත්‍යය බලීයෝ මාග් එල ද්වාරයෙන් නිවන
 දැක ගන්නා තෙක් දේශනා කොට, ප්‍රකට කොට, අනුශාසනා කොට ලිය ගැනි
 උතුමන් ඇහුරු කිරීම.
 2. සද්ධමම සවන: වතුරාශ්‍රීය සත්‍යය බලී සම්බන්ධ සප්පුරිය බලීයන්ට
 ඇහුම්කන්දීම
 3. යෝනිසොමගසිකාරය: දුකට සත්‍යය සම්ප්‍රදය සත්‍යය නම් වූ සංඛාර බලීයන්
 රූප බලී නාම බලී යැයි හේතු බලී එල බලීයැයි ඇතිව, දුක්ඛ, අනත්ත, අසුඛ
 බලී යැයි තිබීම සමස්ත ක්‍රමයට මනසිකාරය පැවැත්වීම.
 4. ධමමානුඛමමපටිපසක්ඛි: ලොකුත්තර බලී නවයට ගැලපෙන පිරිදි නිසාරණ
 සහිත සීලයෙන් පටන් ගෙන අනුලෝම ක්‍රමයෙන් තෙක් ආශ්‍රී මාග්ගයට පෙරාතුව
 අනුගමනය කළ යුතු සීල, සමාධි, ප්‍රඥා සිත්ත අනුව පිළිපැදීම.
- මේ හතර වනාහි සොභාපත්ති මාග්ගයට හේතු බලී හතර වේ.

කුසල බවේ නම් වූ රත්නගන් අහුලා ගැනීමට සද්ධාව අත මෙහි. ලෝකීය-
 ලොකුත්තරා අභිවෘද්ධිකර සම්පත්තීන් සියල්ල අතින් සම්පුර්ණ කර ගැනීමට සද්ධා
 බවේය තම අතෙහි ඇති සාර වස්තු හා සමානයි. මාග් -එල- නිබ්බාන නම් වූ
 අමරණීය වූ අමෘත වූ එල වැනීමට සද්ධාව දෙමුහුන් ධීරමෙහි. [මූල ටී. (ඔ.) 1/89]

2. සති

1. අපිලාපන ලක්ඛණා සති, උපගතණතන ලක්ඛණා ච
2. අසමෙමානන රතා (අසමෙමාන රතා)
3. ආරක්ඛ පච්චුපට්ඨානා, විසයාති මුඛිකාව පච්චුපට්ඨානා චා, (විසයාති
 මුඛිකාව පච්චුපට්ඨානා චා)
4. ටීර සක්ඛද්වා පදට්ඨානා, කායාදි සතිපට්ඨාන පදට්ඨානා චා ආරමමණො
 දුප්පං පතිට්ඨත්තතා පන එසිකා වීය, වක්ඛු ආරාදි රක්ඛණතො
 දොචාරිකො වීයච දට්ඨකො [බ. අ. 127; ටී. ම. 347]

1. (අ) සතිපට්ඨානාදී අරමුණෙහි-සතිය පිහිටන කාය, වේදනා, චිත්ත,
 බමම ආදී අරමුණෙහි සම්පුර්ණත්ව බවින් ලබු කබලක්රස්
 නොගුලපී ගල් කැටයක්රස් නොසැලී එකතැනම ගිලී
 ගන්නා බව ලක්ෂණයයි
 වෙනත් ලෙසකට,
 සතිය සමකීය ලෙසත් සතිය පිහිටන රූප නාම ආදී අරමුණෙහි
 ලපටී ලබු කබලක්රස් නොගුලපී, ගල් කැටයක්රස් නොසැලී
 එකතැනම ගිලීගන්නා බව ලක්ෂණයයි
 තවත්-වෙනත් ආකාරයකට,
 සතිය සමකීය වශයෙන් සතිය පිහිටන පාදක අරමුණ වන්නාවූ
 රූප-නාම ආදී අරමුණු වල ලබු කබලක්රස් නොගුලපී
 තහවුරුවීම පදිගම් වීම ලක්ෂණයයි
 තව ලෙසකට,
 සතිපට්ඨාන ආදී කුසල බවින් අමතක නොකරන බව ලක්ෂණයයි
 (අ) එලද්වා ගිණනාවත් රැක ගැනීම බව ලක්ෂණයයි

2. අරමුණෙහි සිහිමුලා කරන අමතක කරන ප්‍රමාදය චිත්තය කිරීම
 =අරමුණෙහි සිහිමුලා නොවන බව (කිව) රඟයයි
3. (අ) සිත ආරක්ෂාකරන බව - නැතිනම් පාදක අරමුණ
 ආරක්ෂා කරන බව පච්චුපට්ඨානයයි
 (අ) අරමුණට සිත අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි

4. (අ) ස්ථීර සඤ්ඤාව පද්ධතියෙහි
 (ආ) වෙනත් ලෙසකට කාතානුපස්සනාදී නැත්නම් කය ආදිය
 ඇසුරුකොට ඉපදවූ සතිපට්ඨානය පද්ධතියෙහි

සතිය හා මනසිකාරය

සමපයුතතධමෙම ආරම්භණානිමුඛං කාරෙණො විය නොතිති මනසිකාරො චාරණ ලක්ඛණො වුතො. සතියා අසමමුසසන වසෙන විසයානිමුඛ භාව පව්වුපට්ඨානයතා, මනසිකාරසස පන සංයොජනවසෙන ආරම්භණානිමුඛ භාව පව්වුපට්ඨානයතානි අයමෙතෙසං විසෙසො [මහා වී. (සී.) 2/490]

සතිය හා මනසිකාරය යන දෙකම විසයානිමුඛභාව පව්වුපට්ඨාන=අරමුණට අභිමුඛ බව නම් වූ ධර්ම පව්වුපට්ඨානය කොට ඇත්තාය. විශේෂය මෙයයි. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට අභිමුඛව දුවන්නාසේ වන බැවින් මනසිකාරයට සාරණලක්ඛණා= අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් හොදවන බව ලක්ෂණය තොට ඇතැයි කියයි. සතිය අරමුණහි සිහිමුලා නොකරන = අමතක නොකරන ශක්තියෙන් අරමුණ දිසාවට අභිමුඛ වන බැවින් යෝගීන්ගේ සදාණයෙහි ප්‍රකට වේ. මනසිකාරය සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණ හා සම්පූර්ණව කිරීමේ වශයෙන් අරමුණට අභිමුඛ කළහැකි වනසේ යෝගීන්ගේ සදාණයෙහි ප්‍රකටවේ. මෙලෙස වෙනස දැක යුතු. [මහා වී. 2. පථවත්තයයි]

3. නිරි

1. පාපතො පිගුච්ඡන ලක්ඛණා නිරි
2. ලජ්ජාකාරෙන පාපානං අකාරණං රසා
3. ලජ්ජාකාරෙන පාපතො සංකොචන පව්වුපට්ඨානා
4. අත්තගාරච, පද්ධතියා, [වී. ම. 347]
1. පාපයන් කෙරෙහි පිළිකුල බව ලක්ෂණයයි
2. ලජ්ජාකාර වශයෙන් පාපයන් නොකරන බව (කිවච) රසයයි
3. ලජ්ජාකාර වශයෙන් පාපයන්හි පසු බාන පැකිලෙන බව පව්වුපට්ඨානයයි
4. ආත්ම ගෞරවය පද්ධතියෙහි

4. ඔත්තපප

1. උත්තාසන ලක්ඛණං ඔත්තපපං
2. උත්තාසාකාරෙන පාපානං අකාරණං රසං
3. උත්තාසාකාරෙන පාපතො සංකොචන පව්වුපට්ඨානං
4. පරිගාරච පද්ධතියා [වී. ම. 347]

1. පාප ක්‍රියා සම්බන්ධයෙන් තැනී ගන්නා බව ලක්ෂණයයි
2. තැනී ගැනීම් වශයෙන් පාපක්‍රියා නොකිරීම (කිව) රසයයි
3. තැනී ගැනීම් වශයෙන් පාප ක්‍රියා කෙරෙහි පසුබාහ - පවවුපට්ඨානයි
ගැකිලෙන බව
4. පරගෞරවය. පදුට්ඨානයි

කාය දුෂ්චරිත ආදිය නිසා ලේපාවන ස්වරූපය කාය දුෂ්චරිතයන්ගෙන්, කාය දුෂ්චරිතයන්ට ලේපාවන ස්වරූපය කිරී නම් වේ. හිරි යනු ලේපාවෙහි නමවේ. කාය දුෂ්චරිත ආදිය නිසා ලබන පවවුප්පන්න හා සංඝාරයන දෙකකාර දුක්ඛයන්ට බිය වන බව. කාය දුෂ්චරිතයන්ගෙන්, කාය දුෂ්චරිතයන්ට බය වන සවභාවයන් ඔක්තප්ප නම් වේ. මේ ඔක්තප්පය යනු සංවේගය හෙවත් තැනීගැනීම යන්නෙහි නමයි.

තමාට සවිකිය ලෙස ගෞරව වී ලේපාවීමක් පුරුෂයකු හෝ ස්ත්‍රීයකු තරක දේවල් බැහැර කරයි. ඔවුන් සදහා හිරිය ලේලියනට හා සමානය. අනුන්ගේ ගෞරවය, පරගෞරවය සලකා බිය වන නිසා ත්‍රස්ත වන නිසා පුරුෂයකු නැතිනම් ස්ත්‍රීයාවක් තරකදේ බැහැරකරයි. [චි. ම. 347]

ස්ත්‍රීයාවක් එක ලේලියක් තමාගේ උතුම් කුල සිරිත් සලකා තමාට තමා ගෞරව කොට ආත්මගෞරව වශයෙන් තමාගේ ස්වාමියා ගැර අනෙකුත් පුරුෂයන් හා වරදෙහි බැඳීම සම්බන්ධයෙන් පිළිකුල් කරයි. එම හිරි ඇත්තාද තමාගේ උතුම් ජාතිය, කුලය, වයස, බලය, බහුස්තූත බව ආදී ගුණයන් සලකා "මාවැන්නකු මේ ලෙස වූ දුෂ්චරිතයන්හි යෙදීම නොගැලපේ. එම දුෂ්චරිතයන් නම් කුල භීතයන්ට, බාලයන්ට, දුච්චයන්ට, නීභීතයන්ට ඇඟු පිරු, තැන් තැන්තහුව ප්‍රඥාව අඩු, මෝඩයන්ට ගැලපෙන කටයුත්තක් වේ යැයි" ආත්ම ගෞරවය සලකා දුෂ්චරිතයන් පිළිකුල් කරයි.

වෛශ්‍යව ගැබ් ගත්තෙහි නම් පුරුෂයන් පිළිකුල් කරන බැවින්, පුරුෂයන්ට ගෞරව කිරීමක් වශයෙන් ගැබ්ගැනීමට බිය වේ. එලෙසටම ඔක්තප්ප ඇත්තාද, "පින්වත! ඔබ ඉදින් තරක දේවල් කරන්නේ නම් මෙලෙස කරන හික්කු පිරිස හික්කුණින් පිරිස දායක දායිකා පිරිස ගත සිව්වසාක පිරිසෙන් නිඤා ලබාපී. පුරවැසියන් අතීගය පිළිකුල් කරන්නාගේ, ප්‍රඥා වන්තයන් දුෂ්චරිත කරන ඔබට නින්දා කරාපී. පිළිකුල් කරාපී. ඉදින් පින්වත! සීලය උතුම් කොට සලකන ප්‍රඥා වන්තයන් ඔබව බැහැර කරාපී - දුරුකරාපී නම් කුමක් කරන්නේදැයි" සිතා අනුනට ගෞරව කිරීම -පරගෞරවය ඇති බිය නිසා තරක දේ නොකරයි.

5. අලෝභය

1. (අ) අලෝභය ආරම්භණ ව්‍යවස්ථාපිත අගෙඩි ලක්‍ෂණය
(ආ) අලෝභය නිවැරදි ලක්‍ෂණය වන කමල දළෙ ජල ඩිංද විය
2. අපරිග්‍රහණ රසය (අපරිග්‍රහණ රසය) මුත්තනිකව විය
3. අනලලිත නිවැරදි පවුළුපට්ඨාන, අසුච්ඡිදි පභිත පුටිකෝ විය
[ධ. අ. 131; චි. ම. 347]
1. (අ) අරමුණෙහි සිත හිඳු නොවන බව ලක්‍ෂණයයි
(ආ) නෙළුම් පතෙහි (පෙත්තෙහි) ජල ඩිංද නොරඳුන්නායේ
අරමුණෙහි සිත නොආලෝභ බව ලක්‍ෂණයයි
2. කෙලෙස් වලින් මිදුනා වූ රහතුන් වහන්සේ කිසිම වස්තුවක්
මගේ යැයි අයිති නොකියන්නායේ අරමුණ මගේය.
මගේ වස්තුවම යැයි හැකිම වහන්සේ අයිති
වාසිකම් නොකිරීම (කිවම) රහසයි
3. අනුච්ඡෙදි වැටුනු පුරුෂයකුගේ, පුරුකිරම, නොආලීම පවුළුපට්ඨානයයි
4. අරමුණ (විභව + ආරම්භණ + එසස ආදී සම්ප්‍රසුක්ත ධර්ම)
වෙනත් ආකාරයට, හොනිකොමනසිකාර පද්ධතනයයි
1. සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයන්හි අරමුණෙහි නොආලෝභනට හැකි බව ඇතිකරවන සවිභාවය
අලෝභය නම් වේ.
2. අලෝභය සවිකීය ලෙසද අරමුණෙහි නොආලෝභ සවිභාවය ඇති නිසා අලෝභය
නම් වේ.
3. අරමුණෙහි නොආලෝභ බවම අලෝභය නම් වේ. [ධ. අ. 13; චි. ම. 347]

6. අද්‍රෝභය

1. (අ) අද්‍රෝභය අවිනිශ්චිත ලක්‍ෂණය
(ආ) අවිනිශ්චිත ලක්‍ෂණය වන අනුකුල මිත්තෝ විය.
2. අභාත විනය රසය පරිප්‍රාත විනය රසය වන වඤ්ඤා විය
3. කොමමනාව පවුළුපට්ඨාන, පුණ්ණ වඤ්ඤා විය. [ධ. අ. 131; චි. ම. 347]
1. (අ) සිත වශ්‍යව පරුෂ නැති බව වීම ලක්‍ෂණයයි
වෙනත් ලෙසකට.
සිත වශ්‍යව පරුෂ බව නම් වූ කෝපයෙහි ප්‍රතිචිරුද්ධ බව ලක්‍ෂණයයි
වෙනත් ලෙසකට.
අනුකුල මිත්තයකුගේ චිරුද්ධ නොවන බව ලක්‍ෂණයයි

2. (අ) රෙවරය නැති කිරීම (කිවච) රඟයයි
(ආ) සඳුන් රේ සිවේ දුවේස දුවේලි නැති කිරීම (කිවච) රඟයයි
3. පුන්සඳු මඩලයේ සොමපය බව පවුප්පට්ඨානයි
4. අරමුණ (වහු + ආරමමණ + එසා ආදී සමප්පුක්ඛ ධර්මය) (කිවච) රඟයයි
නැතිනම් ගොතිසොමනසීකාරය පද්ධිතයි

7. තනු මජ්ඣනිකානිකායා

1. තනු මජ්ඣනිකානිකායා විභව වෙතසිකානං සමචාතික ලක්ඛණා
2. (අ) උපනාධිකතා නිවාරණ රසා
(ආ) පක්ඛපාභුසචේදන රසා ච
3. මජ්ඣනිකානිකායා පවුප්පට්ඨානා විභව වෙතසිකානං අජ්ඣප්පෙක්ඛණා
වසෙත සමප්පට්ඨානං ආජානෙය්‍යනං අජ්ඣප්පෙක්ඛණ සාරථී
විය ද්වධබ්බා, [බ. අ. 135; වී. ම. 348]
1. සමප්පුක්ඛ ධර්මයන් තමා සචර්ඪිත කතන්තයේ සමච ඉටුකරන
සිඤ්ඤා කරන බව ලක්ඛණයයි
2. (අ) සමප්පුක්ඛ ධර්මයන්හි තම සචර්ඪිත කතන්තයන්හි උපත
අධික බව නිවාරණය කිරීම (කිවච) රඟයයි
(ආ) අඤ්ඤා වැඩි බවට පත්වන බව සිදුම (කිවච) රඟයයි
තව ලෙසකින්
විභව මඤ්ඤා අධික වීමෙන් හැකිඵලා සිත, මානාධික බවෙන්
පුරුකාරම් කිසන සිත යන අන්ත දෙක නිවාරණය කිරීම (කිවච) රඟයයි
3. මධ්‍යස්ථ භාව හෙවත් මඤ්ඤා උපේක්ෂා බව පවුප්පට්ඨානයි
4. සමප්පුක්ඛ ධර්මය, (වහු + අරමුණු + එසා ආදී
සමප්පුක්ඛ ධර්ම) හෙවත් ගොතිසොමනසීකාරය පද්ධිතයි

8. කාය පසසද්ධි 9. විභව පසසද්ධි

1. කාය විභව දුරට වුපසම ලක්ඛණා කාය විභව පසසද්ධියෝ
2. කාය විභව දුරට නිමමඤ්ඤ රසා (කාය විභව දුරට නිමමඤ්ඤ රසා)
3. කාය විභවයං අපරිච්ඡේදන සිති භාව පවුප්පට්ඨානා
(අපරිච්ඡේදසිතිභාව පවුප්පට්ඨානා)
4. කාය විභව පද්ධතා
කාය විභවයං අවුපසමකර උද්භවවාදි කිලෙස පටිපක්ඛණාති ද්වධබ්බා
[බ. අ. 133; වී. ම. 347]
1. රෙවතසීක කෙලෙස් දුහයන්, විභව, කෙලෙස් දුහයන්
සංකීද්වම් බව ලක්ඛණයයි

වෙනත් ලෙසකින්,

වෛතසික චිත්තයන්ගේ කෙලෙස් දාහයන් ස්වකීය

වශයෙන් සංසිද්ධි බව

ලක්ෂණයයි

2. වෛතසික දාහයන් චිත්ත දාහයන් දුරුකිරීම

(කිවච්ච) රසයයි

3. වෛතසික - චිත්තයන්හි නිසසල සිසිල් බව

පව්වුපට්ඨානයයි

වෙනත් ලෙසකින්,

වෛතසික-චිත්තයන්හි නොකැළැඹිම් බව අනුව නිශ්චල වීම

පව්වුපට්ඨානයයි

4. වෛතසික+චිත්ත

පද්ධතියයි

වෛතසික-චිත්තයන්හි කැළැඹිම කරන්නාවූ උද්ධවච ආදී කෙලෙස් වල කෙලෙස් දාහයන් හි ප්‍රතිවිරුද්ධ බවේය යැයි දැන ගුතු, කාය පස්සද්ධි යන තැන කාය යනු වේදනා සන්ද්‍රවු සංඛාර යන වෛතසික නාමස්කන්ධ තුන යැයි ගතගුතුය. චිත්ත පස්සද්ධියෙහි චිත්තය යන තැන විඤ්ඤාණස්කන්ධයෙහි අදහස ගතගුතුය.

[බ. අ. 133; වී. ම. 347]

10. කාය චිත්ත 11. චිත්ත ලක්ෂණ

1. කාය චිත්ත ලක්ෂණ කාය චිත්ත ගරුකාවුපසම ලක්ෂණ

2. කාය චිත්ත ගරුකාව නිමමදුක රස

3. කාය චිත්තානං අදුරධතා පව්වුපට්ඨාන

4. කාය චිත්ත පද්ධතිය

කාය චිත්තානං ගරුකාවකර වන මිඤ්ඤි කිලෙස පටිපක්ඛතුතාහි

දුරධතා

[බ. අ. 133; වී. ම. 347]

1. වෛතසික චිත්තයන්හි ගරුකාවය, බර බවෙහි සංසිද්ධි

ලක්ෂණයයි

වෙනත් ලෙසකට,

වෛතසික-චිත්තයන්හි ගරුකාවය සංසිද්ධව බව

ලක්ෂණයයි

2. වෛතසික-චිත්තයන්හි ගරු බව දුරුකිරීම

(කිවච්ච) රසයයි

3. වෛතසික-චිත්තයන්හි සැකැල්ල බව

පව්වුපට්ඨානයයි

4. වෛතසික+චිත්ත

පද්ධතියයි

වෛතසික-චිත්තයන්හි ගරු බව පහළ කළ හැකි වන මිඤ්ඤ ප්‍රධාන වූ බිලෙසයන්ට ප්‍රතිවිරුද්ධ භාවය වන්නේ යැයි හඳුනා ගන්න.

අතීත අනාගත පව්වුප්පන්න බහිද්ධ සත්තාන දෙකෙහි ජිහිවා අභි පස්සද්ධිපාදානක්ඛනධයන් පටිත්‍රහ කීරීමේදී, එම පස්සද්ධිපාදාන ස්කන්ධයන්ගේ හේතු

පරිශ්‍රය කිරීමේදී, හේතු සහිත මේ පසුවස්සන්නන්-සංඛාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපක්‍ෂා භාවනා කරන විටද, ශුභසුඵල දක්වමින් පරිශ්‍රය කළ හැකි බව විපක්‍ෂා භාවනා කළහැකි බව මේ ලඟුනා වෛතසිකයන්ගේ ශක්තිය නිසා සිදුවේ.

12. කාය චිත්ත මුද්‍රනා 13. චිත්ත මුද්‍රනා

1. කාය චිත්ත මුද්‍රනා කාය චිත්ත තදබව ප්‍රසංගමන ලක්‍ෂණ (කාය චිත්තපටිපත්තිපසම ලක්‍ෂණ)
2. කාය චිත්ත තදබව නිමමදාන රසා
3. අප්පටිඝාත පවුපට්ඨානා
4. කාය චිත්ත පද්ධතානා

කාය චිත්තං තදබවාවකර දිට්ඨි මානාදි කිලෙස පටිපක්‍ෂාභාවාති දුට්ඨඛවා
[ධ. අ. 133; වි. ම. 348]

1. වෛතසික-චිත්තයන්හි තදබව සංසිද්ධිම ලක්‍ෂණයයි
වෙනත් ආකාරයකට,
එසේ සංසිද්ධි බව ලක්‍ෂණයයි
2. වෛතසික-චිත්තයන්හි තදබව දුරුකිරීම (කිවිලි) රසයයි
3. සමහර අරමුණු මත චිත්ත-වෛතසිකයන්ගේ
නොහැරෙන බව (උපට්ඨානාකාර) පවුපට්ඨානයයි
වෙනත් ආකාරයකට,
සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි සමහර අරමුණු මත නොහැරීම
නම් වන එලෙස පහළ කරවීම (එල) පවුපට්ඨානයයි
4. වෛතසික සහ සිත් පද්ධතානයයි

මෙය චිත්ත වෛතසිකයන්ගේ තද රළු බවට හේතුවන දිට්ඨි, මානාදි කෙළෙස වල ප්‍රතිපක්‍ෂ බව සවභාව ගැබ් දැකගත.

එම ධර්මයා මෝහය යෙදෙන අකුසල ධර්මයන්ගේ ස්ඵට්ඨ බව නැතිව හොඳින්, අභිවක් නැතිව ලඟුනා බව වන්නෝය. ලඟුනාවගෙන් සම්ප්‍රයෝවේ. එම ධර්මයන් හීදි හොඳ කුසල කරන කල්හි නොහැරෙන බව අවහිරනොකිරීම මුද්‍රනා නම් වේ. නොපෙළන බව, අවහිර නොකරන බව නිසා මුද්‍රනා ආදී රූප හා සමඟ යෙදෙනවිට නාම ධර්මයන්හීදි මෘදු බව කම්මන බව ආදිය බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙසනා කළ සේක.

[මුල වී. (බ.) 1/97]

14. කාය කමමසද්‍රානා 15. චිත්ත කමමසද්‍රානා

1. කාය චිත්ත කමමසද්‍රානා - කාය චිත්ත අකමමසද්‍රානාව වූපසම ලක්‍ෂණ.
2. කාය චිත්තානං අකමමසද්‍රානාව නිමමදාන රසා
3. කාය චිත්තානං ආරමමණ කරණ සමපතති පවුපට්ඨානං

4. කාය චිත්ත පදධානං කාය චිත්තානං අකමමඤ්ඤතාව කරාව සෙස නිවරණ පටිපක්ඛ භූතාති දුට්ඨබ්බා. තා පසාදනිය වච්චුසු පසාදාචනා හිත කිරියාසු විනිශොගකම භාවාචනා සුවණණ විසුදධි වියාති දුට්ඨබ්බා

[අභි ඈ. 1.133; වි. ම. 348]

1. වෛතසීක-චිත්තයන්හි හොඳ වැඩ කෙරෙහි අකර්මණ්‍යය
බව සංකීදීම ලක්ෂණයයි
තවත් ලෙසට,
වෛතසීක චිත්තයන්හි හොඳ වැඩ කෙරෙහි අකර්මණ්‍යය
බව සිංසීදුච්චම ලක්ෂණයයි
2. වෛතසීක - චිත්තයන්හි හොඳ වැඩ කෙරෙහි අකර්මණ්‍යය
බව දුරුකිරීම (කිවි) රසයයි
3. වෛතසීක-චිත්තයන්හි අරමුණු කරන බවෙහි සමීපුභී චීම
(උපධිකානාකාර) පව්වුපධිකානයයි
වෙනත් ආකාරයකට,
වෛතසීක චිත්තයන්හි සමීපුභීයෙන් අරමුණ
හැකීමට හැකි චීම නම වූ එලෙස ඇතිකර චීම (එම) පව්වුපධිකානයයි
4. වෛතසීක+චිත්ත පදුධිකානයයි

වෛතසීක-චිත්තයන්හි දාන ශීල, සමච විපස්සනා භාවනාදී පුනහ ක්‍රියා = හොඳ වැඩ වලදී අකමමඤ්ඤතාවය පහළකර විය හැකි උද්ධවච්ච, කුක්කුච්ච ආදී කිලෙසයන් හැර කාමච්ච්ඤ කිලෙසයන් ද, එම කිලෙසයන් හා එකට පිහිටා ඇති කිලෙස නිවරණයන්ටද ප්‍රතිවිරුද්ධ වන්නේයයි දැනගුතු. එම කමමඤ්ඤතා වෛතසීකයන් ත්‍රිවිධ රත්තය ආදී පසාදනිය වස්තූන්හි පැහැදීම ගෙන දෙන්නේය. ගෙන දීමට හැකියාවද ඇත්තේය. හිත සුව ගෙන දෙන කාය චිත්ත කමමඤ්ඤතා දෙදෙන ශුද්ධ කළ සවණීයක් මෙතැයි දැනගුතු [ධ. ඈ. 133; වි. ම. 348]

16. කාය පාගුකඤ්ඤතා 17. චිත්ත පාගුකඤ්ඤතා

1. කාය චිත්ත පාගුකඤ්ඤතා කාය චිත්තානං අගෙලකඤ්ඤතාව ලක්ඛණා
2. කාය චිත්ත ගෙලකඤ්ඤ නිමමදදෙන රසා
3. නිරාදිනච පව්වුපධිකානා
4. කාය චිත්ත පදුධිකානා

කාය චිත්තානං ගෙලකඤ්ඤකර අසසදධියාදි කිලෙස පටිපක්ඛ භූතාති දුට්ඨබ්බා [ධ. ඈ. 133; වි. ම. 348]

1. වෛතසික - චිත්තයන්හි නොතිලන් බව ලක්ෂණයයි
2. වෛතසික - චිත්තයන්හි ශිලන් බව දුරු කිරීම (කිවම) රසයයි
3. වෛතසික - චිත්තයන්හි නිරෝගි බව නිරවද්‍ය බව

(උපටිඝානාකාර) පවුපටිඝානයයි

වෙනත් ආකාරයට,

වෛතසික චිත්තයන්හි නිරෝගි බව නිරවද්‍ය බව යන

එලෙස ගෙන දීමට හැකි බව (එම) පවුපටිඝානයයි

4. වෛතසික + චිත්ත, පදධානයයි

වෛතසික චිත්තයන් ලෙඩකරවන, වේදනා කරවන, රෝගීකරවන අලුදඩාදී කිලේශයන්ට ප්‍රතිවිරුද්ධ වන්නේ යැයි දතයුතුයි. ත්‍රිවිධ රත්තය, කමීය හා කමීඑලය ඇදහීම ආදිය මත නොපිළිගැනීම නම්වන අඤ්ඤාධර්මයට අදාළව පාදක කොට ඇති මේ අකුසල තුවාලයන් සහිත සිතට, තුවාල සහිත සිත, ශිලන් සිත, වේදනා සිත යැයි කියනු ලැබේ. එම කිලේශ විෂඛිත වලින් දුක් විඳින සිත දාන-සීල-සමථ-විපක්ෂනාදී පුණ්‍ය ක්‍රියා හොඳ වැඩ කෙරෙහි පිළිගැනීම නැති නිසා උනන්දුවක්ද නොවේ. එම හොඳ කටයුතුද නොකරයි. මෙලෙස නොකරන නිසාද අඤ්ඤාධර්මය ඇත්තාගේ වෛතසික චිත්තයේ මෙම දාන, සීල, සමථ, විපක්ෂනාදී හොඳ වැඩ කෙරෙහි සම්පූර්ණයෙන්ද, දක්ෂ ලෙසද පිහිටිය නොහැක්කේය. පාලකත්වයට වෛතසිකයන් පහළ විය නොහැක. මේ පාලකත්වයට වෛතසිකයන් එම අඤ්ඤාධර්මය ප්‍රධාන අකුසල බව රාශියට සම්පූර්ණ ප්‍රතිපක්ෂ වන්නේය. මේ අඤ්ඤාධර්මය ප්‍රධාන අකුසල බව රාශිය දුරුකළ හැක්කේය.

18. කායච්ඡේදනා 19. චිත්තච්ඡේදනා

1. කාය චිත්තච්ඡේදනා කාය - චිත්ත අපේව ලක්ෂණා
2. කාය - චිත්ත කුටිල භාව නිමමද්දන රසා,
3. අපිමනනා පවුපටිඝානා
4. කාය චිත්ත පදධානා

කාය චිත්තානං කුටිලභාවකර මායා සාදේයන්දී කිලේශ පටිපක්ඛ භූතාහි දධිබ්බා [ධ. අ. 133; වී. ම. 348]

1. වෛතසික - චිත්තයන්හි ඝෘජු බව ලක්ෂණයයි
 2. වෛතසික චිත්තයන්හි ඇදහති දුරුකිරීම (කිවම) රසයයි
 3. වෛතසික චිත්තයන්හි අවංක භාවය (උපටිඝානාකාර) පවුපටිඝානයයි
- වෛතසික චිත්තයන්හි (සම්පූර්ණවත් බවින් හි) සීලය අවංක බව නම්වන එලෙස ඇතිකළ හැක්කේය. (එම) පවුපටිඝානයයි

4. වෛතසික-චිත්ත

පද්ධතියයි

වෛතසික චිත්තයන්හි වංක බව ඇති කළ හැකි මාන සංරෝග ප්‍රධාන කෙලෙස් වලට ප්‍රතිවිරුද්ධ වන බවේ සම්භාවය බව දැනගැනුණි. [බ. අ. 133; ච. ම. 348]

මානාව, තමා කළ තමා ලග ප්‍රකට වැරදි වසාලන බව ඇත. සාංරෝගය තමා ලග නැති ගුණයන් හුවා දැක්වීම ඇතැයි අධි කතාහි කියන තමා තුළ පැහැදිලිව ඇති වරද වසාලමින් වැරදි නැති ලෙසට දක්වා මුසා කියන, තමා ලග නැති ගුණ ඇති ලෙසට හුවා දක්වන වංක බව වශයෙන් වන අකුසල් ස්කන්ධයන්ද, එම මාන සාංරෝගයන්හි පදනම්කොට වැඩෙන, පිහිටා ඇති නැවත බෝ වූ කිලෙස රාශියද, මාන සාංරෝගය ආදී යැයි කියනු ලැබේ. [ච. අ. 350 මහා ච. (සී.) 2/489] ප්‍රධාන වශයෙන් වරෙක ලෝභ ප්‍රධාන, වරෙක මාන ප්‍රධාන, අකුසල් ස්කන්ධයන්ම බහුල වන්නාහ.

එතට ව විතන පසසද්ධි. ආදිති විතන මෙව පසසද්ධං, ලුහු, මුදු, කමසුඤ්ඤං පශුණං උජු ව හොති. කාය පසසද්ධි ආදිති පන රූප කායොපි. තෙනෙවෙච්ච භගවතා ධම්මානං දුට්ඨතා චුත්තා, න සබ්බපච්ච [මහා ච. (සී.) 2/489]

චිත්ත පස්සධියෙන් සිතෙහි සංකීර්ම, චිත්ත ලුහුතාදියෙන් සිතෙහි සැහැල්ලු බව, චිත්ත මුදුතාදියෙන් සිතෙහි මෘදු බව, චිත්ත කම්මකද්දතාදියෙන් සිතෙහි හොද වැඩ කෙරෙහි කර්මණ්‍යය බව, චිත්ත පාශුඤ්ඤතාවයෙන් සිතෙහි දක්ෂ බව, සම්පූර්ණ බව, ප්‍රගුණ බව, චිත්තපුජ්ජනතාවෙන් සිතෙහි අවංක භාවය, යන එකින් එක විය හැක්කේය. කාය පසසද්ධි, ආදියෙන් වේදනාකම්බන්ධය සන්ද්දානාස්කන්ධය සංඛාරස්කන්ධය ආදිය යන තාමකාතාදියෙන්ද රූප කායාදියෙන්ද පැහැදීම, සැහැල්ලු බව මෘදු බව, කර්මණ්‍ය බව ප්‍රගුණ බව අවංක බව වන්නාහ. එම නිසා කාය පස්සධිය ආදියෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කාය පස්සද්ධි චිත්ත පස්සද්ධි ආදී ලෙසට යුගල වශයෙන් දේශනා කළ යේක, සමාධි ආදී සිතළු බර්මයන් දෙක දෙක යුගල වශයෙන් දේශනා නොකළ යේක. [මහා ච. (සී.) 2/489]

එම කාය පස්සද්ධි ආදී යුගල වෛතසික හා ශෛලන ප්‍රතීත සිත් නිසා පහළ වන ප්‍රතීත චිත්තප රූපයන්හි මුළු ශරීරය පුරා පැතිරීමට විශේෂයෙන් අවධානය කරන ලදී

20, 21, 22 විරිති වෛතසික තුන

- 1. තිසෙසාපි විරිතියො කාය දුච්චිතාදි වජචුතං අවිතික්කම ලක්ඛණා අමද්දන ලක්ඛණාදි චුත්තං හොති
- 2. කාය දුච්චිතාදි වජචුතො සංකොචන රසා
- 3. අකිරිය පච්චුපට්ඨානා

4. සඳාතිරෝගතපප අපජීවජතාදි ගුණ පදදධානා
පාප කිරියතො විතතසස විමුඛිභාවතුතාදි පදදධානාති. (විමුඛභාවතුතාති)
දධානකා. [බ. අ. 135; වී. ම. 349]

සැ. ගු:

අට්ඨකථාති ඉහත සදහන් විරති වෛතසික තුනම එකට පිඩුකොට ලක්ෂණ රසාදිය දක්වයි. කඳුණ වත්තසිත්ථ එයත් වටභාගෙන භාවනා කරන ක්‍රමයත් වටභා ගෙන භාවනා කළ හැක්කේය. මඤ්ඤා පඤ්ඤා තෙමේ වටභා ගන්නවාත් වීය හැක. නොගන්නවාත් වීය හැක. ඔවුන් සදහා මේ වෛතසික එක බැගින් වෙන් කර තව දුරටත් ලිඛා දක්වන්නෙමි. විත්තක්ෂණයක් තුළ, එක ක්‍රමයකට ජවන විත්ත සන්තතියක් තුළ මෙම විරති වෛතසිකයන් ලෞකීය වශයෙන් එක එකක් වශයෙන්ම පහළ වීය හැකිබැවින් එම වෛතසිකයන් පරිත්‍රහ කොට භවනා කරන වේලාවේදීද එක එකක් වශයෙන් වෙදා වෙන් කරගෙන භාවනා කළ යුතුයි.

20. සමමා වාචා

1. සමමා වාචා, වචී දුච්චිත වරදුනං අවිතික්කම ලක්ඛණා
2. වචී දුච්චිත වරදුනො සංකොචන රසා
3. අකිරිය පච්චුපටධානා
4. සඳා තිරෝගතපප අපජීවජතාදි ගුණ පදදධානා
 1. වචී දුච්චිතය ආශ්‍රය කරන වස්තූන් නොඉක්මවීම ලක්ෂණයයි
 2. වචී දුච්චිත වස්තූන් කෙරෙහි හැකිලීම. (කිවච) රසයයි
 3. වචී දුච්චිත නොකිරීම පච්චුපටධානයයි
(වචී දුච්චිත විරමණය වශයෙන් රැකීම)
 4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තපප, අපජීවජනා ආදී ගුණ පදදධානයයි

සැ. ගු:

වචී දුච්චිත හතර වර්ගයක් ඇති නිසා එක එකක් අරමුණු කොට භාවනා කොට බැලිය යුතු වේ. නැතිනම් වචීදුච්චිත එකක් අරමුණු කොට භාවනා කරන්න. ඔහා වචන කථා කිරීම නම් වූ වචීදුච්චිතයෙන් වැළකීම උදාහරණ කොට ලිඛා දක්වන්නෙමි.

1. සමමා වාචා - මුසාවාදසස අවිතික්කම ලක්ඛණා
2. මුසා වාදා සංකොචන රසා
3. අකිරිය පච්චුපටධානා
4. සද්දා තිරෝගතපප අපජීවජතාදි ගුණ පදදධානා
 1. මුසාවාද කථා ව්‍යතික්‍රමණය නොකිරීම ලක්ෂණයයි

- 2. මුසාවාදා කථා කෙරෙත් හැකිලීම (කිවච) රසයයි
- 3. මුසාවාදා කථානොකිරීම පවචුපට්ඨානයයි
- 4. ශුද්ධා, හිරි, ඔත්තපප, අපච්චතාදී ශුභ පද්ධතියයි

පීඨුක වාචා, ඵරාභා වාචා, සමඵපපඉපා කථා කිරීමෙන් වැළකීම අතීතද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න.

21. සමමා කමමනන

- 1. සමමා කමමනෙනා කාය දුච්චරිත ව්‍යවුතං අච්චිකකම ලකඛණො
 - 2. කාය දුච්චරිත ව්‍යවුතො සංකාවන රසො
 - 3. අකිරිය පවචුපට්ඨානො
 - 4. සද්ධා නිරොත්තපප අපච්චතාදී ශුභ පද්ධතියො
- 1. කාය දුච්චරිත වස්තූන් ව්‍යාතික්‍රමණය නොකිරීම ලක්ෂණයයි
 - 2. කාය දුච්චරිතයෙන් හැකිලීම (කිවච) රසයයි
 - 3. කාය දුච්චරිත නොකිරීම පවචුපට්ඨානයයි
 - 4. ශුද්ධා හිරි ඔත්තපප, අපච්චතාදී ශුභ පද්ධතියයි

පාණාතිපාත කාය දුච්චරිතයෙන් වැළකීම

නිදසුනක්.

- 1. සමමා කමමනෙනා පාණාතිපාතසස ආච්චිකකම ලකඛණො.
 - 2. පාණාතිපාතා සංකොවන රසො
 - 3. අකිරිය පවචුපට්ඨානො
 - 4. සද්ධා හිරි, ඔත්තපප අපච්චතාදී ශුභ පද්ධතියො.
- 1. පාණාතිපාතය නොග්‍රක්මවීම ලක්ෂණයයි
 - 2. පාණාතිපාතයෙන් හැකිලීම (කිවච) රසයයි
 - 3. පාණාතිපාතයේ නොයෙදීම පවචුපට්ඨානයයි
 - 4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තපප, අපච්චතාදී ශුභ පද්ධතියයි

අදිනතාදන, කාමේසුමිච්චාචාර දුච්චරිතයන්ගෙන් වැළකීමෙහිද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න.

22. සමමා ආජිච

- 1. සමමා ආජිචො මිච්චාජිචසස ආච්චිකකම ලකඛණො.
- 2. මිච්චාජිචතො සංකොවන රසො.
- 3. අකිරිය පවචුපට්ඨානො.
- 4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තපප, අපච්චතාදී ශුභ පද්ධතියො.

- | | |
|---|----------------|
| 1. මව්පා පීචය ව්‍යතික්‍රමණය නොකිරීම | ලක්ෂණයයි |
| 2. මව්පා පීචයෙන් හැකිළීම | (කිව්ව) රක්ෂයි |
| 3. මව්පා පීචය නොකිරීම | පව්වුපට්ඨානයයි |
| 4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප, අප්පිව්පතාදී ගුණ | පද්ධානනයයි |

සැ. යු:

මේ මව්පාපීච කොටසෙහිද ආකාර විවිධාකාරය. පැවිද්දන් හා සමිබන්ධ, ගිහියන් හා සමිබන්ධ මව්පාපීච යයි බොහෝ විවිධය. තමාගේ රූප-නාම සන්තතිගෙහි සිදුවූ, කළ, මව්පාපීචයක් අරමුණු කොට භාවනා කරන්න. නිදසුනක්, තමා උදෙසා කුකුළකු මරා පිස ඇති බව දැනගත් නිසා නොවළඳ, එයින් වැළකින. මේ වැළකීම අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

1. උද්දිසස, කතසස මංසස පටිභුසද්දන්තසස, අවිතිකකම ලක්ඛණො සමමා ඇපිවො.
2. උද්දිසස කතසස මංසස පටිභුසද්දන්තො සංකොචන රසො.
3. අකිරිය පව්වුපට්ඨානො.
4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප අප්පිව්පතාදී ගුණ පද්ධානො.

- | | |
|--|----------------|
| 1. උදෙසා කරන ලද මසක් වැළඳීමෙහි නොබැඳෙන බව | ලක්ෂණයයි |
| 2. උදෙසා කරන ලද මසක් කෙරෙත් හැකිලෙන බව | (කිව්ව) රක්ෂයි |
| 3. උදෙසා කරන ලද මසක් වැළඳීම නොකිරීම | පව්වුපට්ඨානයයි |
| 4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප අප්පිව්පතා ඇදී ගුණ | පද්ධානනයයි |

(මේ විරති තුන නරක දෙය කිරීම සමිබන්ධයෙන් සිතෙහි මුහුනත ඉවතට හැරවීමට හැකිවීම වශයෙන් පහළ වන ධර්ම සමභාවයක් ලෙස දැන ගුනුයි.)

බුද්ධ චිහාර චෛතසිකයෝ

මෙත්තා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛා යැයි බුද්ධ චිහාර චෛතසික හතරක් වේ. බුද්ධ චිහාර ධර්ම හතර ලෙසද අප්පමඤ්ඤා ධර්ම හතර ලෙසද දැක්වේ. මේ හතර තුළ ගෞරව්‍යයෙහි ප්‍රධාන කාරණය අදෙස චෛතසික යයි. නමුදු සෑම අදෙසයක් පාසාම ගෞරව්‍ය නොවේ. අදෙසයක් පාසාම ගෞරව්‍ය නොවන නිසා ගෞරව්‍ය තෙක් ලඟා වූ අදෙසයෙහි ලක්ෂණ රක්ඛිත ලීඟා දක්වන්නෙමු.

මෙත්තා (අදෙස)

1. නිත්‍යාකාරපවත්ති ලක්ඛණා මෙත්තා
2. හිතුපසංහාර රක්ඛා
3. අභාතචිතය පව්වුපට්ඨානා
4. සත්තානං මනාප භාව දසසන පද්ධානා ඛනපාදපසමො ඵහිසසා සමපත්ති, සිසෙහ සමනවො විපත්ති. [බ. අ. 181; චි. ම. :235]

1. සඵවයන්ගේ සුභ ආධිපත සලසන සඵභාවය වශයෙන් පැවතීම ලක්ෂණයයි
2. සඵවයන්ට හිතවත් බව පැවැත්වීම (කිවව) රඟයයි
එම ගුණය තිබීම සමීපත්ති රඟයයි
3. ගෞරව නැඟීම (උපට්ඨානාකාර) පවුපට්ඨානයයි
නැතහොත්, අවිහිංසාව පහළ වීම (එල) පවුපට්ඨානයයි
4. සඵවයන්ගේ ප්‍රියමනාප බව දැකීම ශෝඛිකාමනසිකාරය පදට්ඨානයයි
සඵවයන්ගේ විනාශය කැමති වන, විනාශය ඇතිවීම කැමති වන වනපාදු-
දෙපයෙහි විකඛිභන ප්‍රභාණ වශයෙන් සංකීදීම මේ ගෞරවයෙහි ලාභයයි.
සමීපත්ති යයි. ගෞරවය සත්වය පහළවීම විපත්තියයි.

[ධ. අ. 181; වී. ම. 235]

මෙතනා මුඛෙතනිරාගො වනෙදවති - ගෞරවයේ මුඛාවේත් රාගය වඤ්චා කළ
භැක්කේය. රාගය ගෞරවය ලෙස පෙනී සිටීමත් වඤ්චා කරයි. ගෞරවය වඩද්දී රාගය
මතු ව ආවොත් එය ගෞරවයේ විපත්තිය යැයි කියනු ලැබේ.

23. කරුණා

1. දුක්ඛාපනයනාකාරපපවතති ලක්ඛණා කරුණා
2. පරදුක්ඛා සහන රසා
3. අවිහිංසා පවුපට්ඨානා
4. දුක්ඛාතිගුතානං අනාට භාව දුස්සන පදට්ඨානා. විහිංසුපසමො තසස
සමපනති, සොක සමභවො විපතති [ධ. අ. 181; වී. ම. 235]
1. සඵවයාගේ දුක දුරුකිරීමට කැමැත්ත සඵභාවය වශයෙන් වීම ලක්ෂණයයි
2. දුක දුරුකිරීමේ කැමැත්ත වශයෙන් අනුන්ගේ දුක නොගුවසීම (කිවව) රඟයයි
3. සඵවයන්ට විහිංසාවගේ ප්‍රතිපක්ෂ බව (උපට්ඨානාකාර) පවුපට්ඨානයයි
සඵවයන්ට අහිංසක විභීස වන බව (එල) පවුපට්ඨානයයි
4. දුකට පත්වී සිටින සඵවයාගේ අනාටභාව දැකීම
(ශෝඛිකාමනසිකාරය) පදට්ඨානයයි

සඵවයා මත විහිංසාව කළ හැකි දොසයෙහි විකඛිභන ප්‍රභාණය වශයෙන්
කරුණා ධනන සමාපත්තිය මගින්, විෂකම්භන වශයෙන්, සංකීදීම මේ කරුණාවෙහි
සමාපත්තියයි. සඵවයාගේ දුක අනුව සොකයෙන් මුසපත් වීම, ශෝක වීම, කරුණාවේ
විපත්තියයි. [ධ. අ. 181; වී. ම. 235]

කරුණා මුඛෙතන යොනො වනෙදවති කරුණා මුඛාවේත් සෝකය වඤ්චා කළ
භැක්කේය. සෝකය කරුණාව ලෙස පෙනී සිටීමත් වඤ්චා කරයි. කරුණා මුඛාවේත්
සෝකය මතු විය හැක්කේය.

24. මුදිතා

1. පමොදන ලක්ඛණ මුදිතා
2. අභිසංඝාත රසා
3. අරභි විෂාත පච්චුපට්ඨානා
4. සත්තානං සමපතති දසසන පදට්ඨානා

අරභි වූපසමො සසා සමපතති පනාස සමභවො විපතති

[ධ. අ. 181; චි. ම. 235]

1. සුඛිත සත්ත්වයන් මත ප්‍රමොද වීම ලක්‍ෂණයයි
 සුඛිත සත්ත්වයන්ගේ භවභෝග සම්පත්ති
 පිරිශැම අනුව ප්‍රමොද වීමද ලක්‍ෂණයයි
2. අනුන්ගේ සමපත්ති මත ඊර්ෂ්‍යා නොකිරීම
 ඊර්ෂ්‍යාවෙහි ප්‍රතිපක්‍ෂව ඊර්ෂ්‍යාව දුරු කිරීම (කිච්ච) රසයයි
3. අනුන්ගේ භව භෝග සමපත් ගුණ සිරිය නොරැස්සන අරභිය,
 දුරුකිරීම වශයෙන් පහළ වන ධර්මය (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි
 නැතිනම්,
 අරභි දුරුකිරීමේ එලෙස සොයාදීම (එල) පච්චුපට්ඨානයයි

4. සත්ත්වයන්ගේ සෞභාග්‍යය ගුණ වර්ධනය සම්පත්
 ලෙස දැක දැනගත හැකි යෝනියෝමනසිකාර පදට්ඨානයයි
 අරභිය මුදිතා ධ්‍යානයෙහි ශක්තියෙන් විෂ්කම්භන ප්‍රභාණය මගින් සංසිද්ධ
 මේ මුදිතාවේ සම්පත්තියයි. සම්පූර්ණ වේ. ගෙහසිත ප්‍රීති-කාම ගුණ සහිත ප්‍රීතියේ
 ප්‍රමොදය පහළවීම මුදිතාවෙහි විපත්තියයි. [ධ. අ. 18; චි. ම. 235]

සම්පත් ගුණ සිරියෙන් සම්පූර්ණ සත්ත්වයන්ද එම සත්ත්වයන්ගේ සම්පත්ද ගුණයන්ද හමු වූ අවස්ථාවෙහි යෝනියෝමනසිකාරය නොවී සමභව විවක අයෝනියෝමනසිකාරය පහළ වී එම සත්ත්වයන් හා එම සම්පත් ගුණ සිරිය මත ආසාව තණ්හාව ලෝභය පදනම් වී ප්‍රමොද වී ප්‍රීතියද පහළ විය හැක්කේය. එම ප්‍රීතිය, තණ්හා ලෝභාදී කෙළෙස් මල වලට නිවාසය වන ගෙහසිත ප්‍රීතියයි. එම ගෙහසිත ප්‍රීතියේ ශක්තියෙන් වන ප්‍රමොදය, ප්‍රීතිය පහසු නම් වේ. (මහත් සතුට) ප්‍රධාන වශයෙන් ලෝභ ප්‍රධාන වූ ලෝභ මූල යෝමනස්ස සහගත විත්තූප්පාදකෝය. මෙම පහසු පහළ වීම මුදිතාවෙහි ව්‍යාජ ස්වරූපයකි. මුදිතාව ලෙස පෙනීසිට වඤ්චා කළ හැකි යැයි කියනු ලැබේ. [මහා වී.(සී.) 1/ 309 බලන්න]

උපෙක්ඛා බ්‍රහ්ම විහාර (තනුමජ්ඣධනතතා)

1. සතෙතසු මජ්ඣධනතාකාරපච්චතී ලක්ඛණා උපෙක්ඛා.
2. සතෙතසු සමනාව දසකන රසා.
3. පටිඝානුභය වුපසම පච්චුපට්ඨානා.
4. "කමමසකා සතතා තෙ කසන රුජීය සුඛීතාවා හවිසසනී දුක්ඛතොවා
 මුච්චසකනනී, පතන සමපතනීතොවා න පටිනායිසකනනී ති ඵලං පචතත
 කමමසකතතා දසකන පදුට්ඨානා)

පටිඝානුභය වුපසමො තසක සමීපතනී ගෙහසීතාය අභඤ්ඤානුපෙක්ඛාය
 සමනවො විපතනී. [ධ. අ. 181; චි. ම. 235]

1. සත්ත්වතා මත මධ්‍යස්ථ වශයෙන් පවතින බව ලක්ෂණයයි
2. සත්ත්වතා මත ඇළීමට, ගැටීමට පත් නොවී සමභාව ප්‍රතිම (කිවිට) රඟයයි
3. සත්ත්වයන් මත ඇළීම් - ගැටීම් - සංසිදුවන බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. සත්ත්වයන් කම්ය සවිකීය කොට ඇත්තාහ. එම සත්ත්වයන් කවරෙකුගේ
 කැමැත්ත පරිදි
 (අ) සුඛිත හෝ චේතද (රෞමුච්ඡිය කළත්, කළ පමණින් සුඛිත නොවේ).
 (ආ) දුකින් මිදෙත්වා (කරුණාව පතුරුවන්නාගේ කැමැත්ත පරිදි දුකින් මිදවිය
 නොහැක්කේය).
 (ඇ) ලද සම්පත්තින්ගෙන් නොපිරිගෙත්ද, (මුදිතාව පතුරුවන්නාගේ කැමැත්ත
 පරිදි ලද සම්පතින් නොපිරිසිම සිදුනොවේ) යන මේ ලෙසට කම්යම
 සවිකීය කොට ඇති බව දුකින් කමමසකතතා සමීමා දිට්ඨි ඤාණය
 පදුට්ඨානයයි

ඇළීම්, ගැටීම් දෙකෙහි සංසිදීම-ගැටීම් කරන දෝෂය, ඇළීම් කරවගෙහි හා
 ලෝභයෙහි සංසිදීම මෙම උපෙක්ඛා බ්‍රහ්ම විහාරයෙහි සමීපත්තියයි. ගෙහසීත
 අඤ්ඤාණ උපෙක්ඛාව පහළ වීම මෙහි විපත්තියයි. [ධ. අ. 181; චි. ම. 235]

ලෝභ මූල උපෙක්ඛා සහගත චිත්තයන් හතර, මෝහ මූල දෙක හා ශ්‍යෙදන
 මෝහයද උපෙක්ඛා වේදනාවද අඤ්ඤාණ උපෙක්ඛා නම් වේ.
 [චි. අ. 360; මූල වී. (ඔ.) 1/107; අනු වී. (ඔ.) 115]

25. අමොහ පඤ්ඤාදිප්පිය - පඤ්ඤා

1. (අ) අමොහො යටිසකාව පටිච්චිකල්පකම්මණො
 (ආ) අකඛලිත පටිච්චිකල්පකම්මණොවා, ඤාලිසකා සනඛිතත උසු පටිච්චෙධො විය
2. විසයොකාසක රසො පදිපො විය
3. අසමොහ පච්චුපට්ඨානො අරඤ්ඤාදගත සුදෙසකො විය. [චි. ම. 347]

1. (අ) පරමාච්චි ධර්මයන්හි තත්වකාර සභාව ලක්ෂණයයි
 සාමන්තදාය ලක්ෂණයන් විනිවිද දැකින දැනන බව ලක්ෂණයයි
 (ආ) තවත් ආකාරයකට, දක්ෂ දනුවාගකුගේ ඉලක්ක විදුමක් මෙන් පරමාච්චි ධර්ම අරමුණ අතනොහැර විනිවිද දැක දැන ගන්නා බව ලක්ෂණයයි
2. පහතක් මෙන් අරමුණ ප්‍රකට කරවීම (කිවි) රඟයයි
 අරමුණ වසාලන මොහොතකදී විනාශ කිරීමයි.
3. නොමුලා බව උපට්ඨානාකාර පවිත්‍රපට්ඨානයයි
 අරමුණ පිළිබඳව සමමානගතයේ ප්‍රතිපක්ෂව පිහිටන බැවින් මුලාවීමෙන් මිදීම නම් වූ එලෙස දීම (එල) පවිත්‍රපට්ඨානයි
 වනකට ගිය සවිදේශිකයෙකු (පාර දන්නා කෙනෙකු) මෙහි.
1. ධර්ම සභාව පටිච්චිධර්ම ලක්ෂණ පක්ෂය
2. ධර්මානං සභාව පටිච්චිධර්ම මොහොතකදී විද්වංශන රඟ
3. අසමමාන පවිත්‍රපට්ඨාන
4. සමානිතො යටාභූතං ජනාති පසංගිති වචනතො පන සමාධි තසා පදට්ඨානං [වී. ම. 327]
1. ධර්ම සභාවල ප්‍රතිවිදි කිරීම ලක්ෂණයයි
2. පරමාච්චි ධර්මයන්හි සභාව ලක්ෂණ සාමන්තදාය ලක්ෂණයන් වසාලන මොහොතකදී දැරැකිරීම (කිවි) රඟයයි
3. පරමාච්චි ධර්ම සභාවලත් විශේෂයේ අසමමාන බව වශයෙන් එන සභාවල උපට්ඨානාකාර පවිත්‍රපට්ඨානයයි
4. මනාලෙස සමාධිමත් පුද්ගලයා තත්වකාරයෙන් දැකී-දැකී, යැයි, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති අයුරින් සමාධිය මේ ප්‍රඥාවෙහි පදට්ඨානයි
 (මේ පදට්ඨානය විපක්ෂා ක්‍රමය සඳහා විශේෂයෙන් අවධාරණය කරන බව දැන ගුණ) [මහ වී. (සී.) 2/433]

අසමමාන පවිත්‍රපට්ඨාන

අසමමාන පවිත්‍රපට්ඨාන උපපජ්ජමානෝ එව කි පක්ෂය ලොකො කදයසධිකාරං විධිමෙතො එව උපපජ්ජති. තතො එව ධර්මසභාවෙසු අසමමු යනනාකාරෙත පවිත්‍රපට්ඨිතාතිති අසමමාන පවිත්‍රපට්ඨානා. කාරණා භූතවා සයං එල භූතං අසමමානං පවිත්‍රපට්ඨාපෙතිති එවමපි අසමමාන පවිත්‍රපට්ඨානා.

[මහ වී. (සී.) 2/433]

සංඛාර ධර්මයන් පරිශ්‍රය කරමින් සිටින විපස්සනා භාවනානුකූලව බලන ක්‍රමයෙහි පහළ වූ = ක්‍රමයෙන් පහළ වූ ප්‍රඥා ලෝකය, පහළ වූ භද්‍රය තුළ ඇති අදර දරුණාව බැහැර කළ හැක්කේය. එම නිසාම පරමාර්ථ ධර්ම සවිභාවයන්, සවිභාව ලක්ෂණ සාමන්තරාදි ලක්ෂණ අරමුණෙහි මුලා නොවීම් වශයෙන් වන ධර්මයෙහි මෙම ප්‍රකාශනව විපස්සනා ක්‍රමයෙන් පරිශ්‍රය කරන යෝග්‍යවච්ච පුද්ගලයන්ගේ ක්‍රමයෙහි පහළ වේ. උපදී, උපධිකාකාර පව්වපටිඛානස වේ. වෙනත් ආකාරයකට, පරමාර්ථ ධර්මයන්හි සභාව ලක්ෂණයන් සාමන්තරාදි ලක්ෂණයන් විනිවිද දැක, දැන ගැනීමට හේතුවන ක්‍රමය, නුමුලා ධව නම් වූ එලය පහළ කළ හැක්කේය. එල පව්වපටිඛානසයි.

[මහා වී. (සී.) 2/433]

මහා විකාමාශර්මයන්වහන්සේගේ අදහසට අනුව පරමාර්ථ ධර්මයන් හි සවිභාව ලක්ෂණ සාමන්තරාදි ලක්ෂණ දැකින ක්‍රමයෙහි ආලෝකය ඇති බවට භවදැකවීමක් සාධකයක් වෙනත් ආකාරයකට වේ ක්‍රමය නිසා ආලෝකය පහළ විය හැකි බවට සාධකයක් වන්නේමය. අනට්ඨාසිනී අධිකා කටාවෙහි පහසුවෙහි ලක්ෂණ රකාදිය පහත සඳහන් ලෙසට දැක්වා ඇත.

1. (අ) යටා සභාව පටිච්ච ද ලක්ෂණ පහසුව
 - (ආ) අකඛලිත පටිච්ච ද ලක්ෂණ වා භූසලිසාස ඛිත්ත උසුපටිච්චය විය
2. විසයොපාසරසා පදිපො විය
3. අසමමාන පව්වපටිඛානා අරහස්සදාන සුදෙසකො විය [ධ. අ. 127]
1. (අ) පරමාර්ථ ධර්මයන් ඇතිලෙසට සභාව ලක්ෂණයන් සාමාන්‍ය
 - ලක්ෂණාදිය විනිවිද දැකින දන්න බව ලක්ෂණයෙහි
 - (ආ) දක්ෂ දුනුවායකුගේ ඉලක්ක විදුමක් මෙන් පරමාර්ථ ධර්ම
 - අරමුණ නොහිමිනී විනිවිද දැක දැනගන්නා බව ලක්ෂණයෙහි
2. පහතක් ලෙස පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණෙහි තත්වාකාරය ප්‍රකට කිරීම

(කිවච) රසයෙහි
3. සෙදෙසිකයෙකු පාර දැක්වන්නා මෙන් සමමාන ප්‍රතිවිරුද්ධ
 - සවිභාවය පව්වපටිඛානසෙහි

[ධ. අ. 127]

මේ දැක්ව සත්‍යය ආදී ලෙසට ආර්ය සත්‍යය සතර වෙන් වෙන් වශයෙන් දැන ගත හැකි බැවින් ප්‍රඥාව නම් වේ. චතුසව්ව සමමා දිට්ඨි යයි. පෙර මහා අධිකාරීන් හි "අතිවච-දැකි-අනතත්" යැයි වෙන් වෙන් ලෙස දැන ගත හැකි බව ප්‍රඥාව යයි දැක්වේ. එම ප්‍රඥාවටම චතුරාශර්ම සත්‍යය සාරය වසාලන්නට, මුඛාකරන්නට හැකි, දැනගැනීමට ඉඩ නොතබන අවිපජාව දුරු කිරීමට විනාශ කිරීමට හැකිවච නිසා අභිපච්චව, නායකත්ව භාවය නිසා ඉන්ද්‍රිය යැයිද කියනු ලැබේ. තව ලෙසකින්, චතුසව්ව සාරය නිවැරදිව දැක, දැන ගන්නා දරණය ලක්ෂණය අනුව සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයන්

තමාගේ පාලනය යටතට ගතහැකි බැවින්ද ඉන්ද්‍රිය නම් වේ. එම නිසා පසුකාලීන ඉන්ද්‍රිය නම් ලබන නිසා පසුකාලීන ශාසි කියනු ලැබේ. [ධ. අ. 127]

සා පනෙනා ඕනාසන ලක්ඛණාව පසුකාලීන, පඨානන ලක්ඛණා ච [ධ. අ. 127]

ඕනාසන ලක්ඛණා

ගතර පැත්තේ බිත්ති වලින් ආවරිත ගෙය තුළ රාත්‍රියෙහි තෙල් පහනක් දුල්වා ඇතිවිට පහත, අඳුර දුරුකර ගන්නා සේ පසුකාලීන පරමාරී ධර්ම අරමුණ වතුරායභීය සත්‍යය නම් වූ අරමුණ ප්‍රකට ලෙස වෙන් වෙන් වශයෙන් විභද්ධ බවට පත්කරවන ඕනාසන ලක්ඛණය ඇත්තේය.

පසුකාලීනාසන සමෝ ඕනාසො නාම නපටී [ධ. අ. 127]

ප්‍රඥා ලෝකය හා සම ආලෝකයක් නැත්තේය. විපසනා ක්‍රමය අතින් සම්පූර්ණ පුද්ගලයා වරක් පශ්චාත්තය වාඩි වූ විට දස දහසක් ලෝක ඛාතුවම ආලෝකය විහිදුවා සිටිය හැක්කේය. දස දහසක් ලෝක ඛාතුව එකාලෝක කළ හැක්කේය. (විපසනා උපකම්මෙස ඕනාසන = උදයබ්බ ක්‍රමය අනුව පහළ වන ඕනාසන සලකා කියන ලද බව සලකන්න.) [අභි. අ. පටිච්ඡන්තයයි]

එම නිසා නාගයේන මහාපෙර මෙසේ අනුශාසනා කළසේක.

“මහරජතුමනි, යම් පුරුෂයෙකු තද අන්ධකාරයක් ඇති ගෙයක් තුළට තෙල් පහනක් රැගෙන ඇතුල් වන්නේය. එම ඇතුල් කරන ලද තෙල් පහන අඳුර පළවා හරින සේ, ආලෝකය පහළ කරවන්නාගේ, ආලෝකය ප්‍රකාශ කරවන්නා සේ විවිධ රූපාරම්භ ප්‍රකට කොට දක්වන්නාගේ ප්‍රඥාව පහළ වී ආයේ නම්,

1. අවිජා නම් වූ අඳුර පළවා හරී
2. විජා නම් වූ ආලෝකය පහළ කරවයි
3. ක්‍රමය නම් වූ ආලෝකය ප්‍රකාශ කරවයි
4. වතුරායභීය සත්‍යය ප්‍රකට කරදෙන සේ විවෘත කරයි

මහරජ, මෙලෙස ප්‍රඥාව පරමාරී ධර්ම අරමුණ = වතුරායභී සත්‍යය නම් වූ අරමුණ ප්‍රකට ලෙස වෙන් වෙන්ව පැහැදිලිව දැනගන්නා ලෙසට ප්‍රකාශ කරවන ඕනාසන ලක්ඛණය ඇත්තේය. [ම. 33-34; ධ. අ. 127]

නාම ධර්ම ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය

පින්වත් ඔබ නාම කම්මට්ඨාන වගුවෙහි දැක්වෙන පරිදි නාම ධර්මයන් නැවතත් අරමුණු කරන්න. ආනාපාන නාම ධර්මයන්ගෙන් පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් ආනාපාන පඨම ධනන නාම ධර්ම කිසිගතරක් ඇත්තේ, ප්‍රථමයෙන් මෙම නාම ධර්ම කිසි ගතර ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන එක, එකක් කට පාඩම් වනසේ ප්‍රග්‍රහ කරන්න.

ප්‍රගුණ වූ විට කට පාඩම් වූ විට ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට වරක් සම වැදිණ. මෙම ධ්‍යානයෙහි සමාපත්ති විථි නාම ධර්ම රාශිය (සභිභාව ලක්ෂණයට ප්‍රමුඛ නැත දී) නැවත පරිග්‍රහ කරන්න. ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්ති විථි වගුවෙහි පෙන්වා දුන් පරිදි

1. මනෝද්වාර වරපතයෙහි නාම ධර්ම 12
2. ජවන එක එකක නාම ධර්ම 34 බැගින්

මෙලෙස එක එකක ඇති මනෝද්වාරවප්පන විතතකෂණයෙහි ඇති සීතෙන් පටන් ගෙන ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත වශයෙන් පරිග්‍රහකොට භාවනා කරන්න. අනතුරුව එකස, වේදනා (උපෙක්ඛා වේදනා) ආදියෙහි ලක්ෂණ රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිතය බලන්න. මෙලෙස මනෝද්වාරවප්පන විතතකෂණයෙහි පිහිටා ඇති සිත, එසා, වේදනා, (උපෙක්ඛා) සක්ඛාදා, වේතනා එකගතනා, පීචිත, මනසිකාර, විතකක, විචාර අධිමොක්ඛ, විරිය යන 12ක් වූ පරමාථී ධර්මයන්හි ලක්ෂණ රසාදිය යවන, වෙනම එක එකක් වශයෙන් ගෙන 12 සම්පුර්ණ වනසේ පරිග්‍රහ කරන්න.

අනතුරුව, පරිකමම, උපචාර, අනුලොම ගොතූ නම් වූ උපචාර සමාධි ජවන එක එකක්ද, ප්‍රථම ධ්‍යාන ජවන විතතකෂණ එක එකක්ද නාම ධර්මයන් 34හි එක එකක ඇති ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත, ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්ති විථියෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන් ප්‍රගුණ වන තෙක් කොට නිමකළ පසු දුතිය ධ්‍යාන සමාපත්ති විථිය තුළ ඇති නාම ධර්මයන්ද, මේ ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. තතිය ධ්‍යාන සමාපත්ති, වතුන්ථි ධ්‍යාන සමාපත්ති විථි තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන්ද, මෙලෙසටම පරිග්‍රහ කරන්න. ඕදාන කසියා ධ්‍යානය, මෙත්තා ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ද ඉතිරි ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ද, ඉදින් පින්වත් ඔබ අමණ සමාපත්තිම මේ අවස්ථාවේදී ප්‍රගුණකොට ඇත්තේ වී නම් තෙවසක්ඛාදාසක්ඛාදායතන ධ්‍යානය හැර ඉතිරි ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ද, මෙලෙසටම ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත, ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. ශ්‍රාවකයන්ට වනාහි තෙවසක්ඛාදාසක්ඛාදායතන ධ්‍යාන සමාපත්ති, නාම ධර්මයේ අනුපද බිමම විපසානා ක්‍රමයට එක, එකක් ලෙස ගෙන විපස්සනා කළ නොහැකි වන අතර කලාප සමමස්සන ක්‍රමයෙන් පමණක් සමුගයක් ලෙස විපසානා කළ හැකි වනබැවින් මෙම තෙවසක්ඛාදාසක්ඛාදායතන සමාපත්තිය තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන්ද, ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත ක්‍රමයට එක එකක් පරිග්‍රහ කළ නොහැකි බව දැන ගුතු.

- මේ ක්‍රමය, මත පිහිටා අවමිසි රූප ධර්මයෙන් අරමුණු කොට පහළ වූ
1. රූපාරම්භණ පෙළියේ - වක්ඛුද්වාර විථි - මනෝද්වාර විථි
 2. ශබ්දාරම්භණ පෙළියේ - සෝතද්වාර විථි - මනෝද්වාර විථි

3. ගනධාරමඹණ පේළියේ - ඝානද්වාර විථි - මනෝද්වාර විථි
4. රසාරමඹණ පේළියේ - පීච්ඤාද්වාර විථි - මනෝද්වාර විථි
5. ථොට්ඨධර්මාරමඹණ පේළියේ - කාශ්‍යද්වාර විථි - මනෝද්වාර විථි
6. ධම්මාරමඹණ පේළියේ - මනෝද්වාර විථි

මේ විථි එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති විත්තක්ෂණයක්, විත්තක්ෂණයක් පාසා නාම කමිසාන වගුවන්හි පෙන්වා දුන් පරිදි විඤ්ඤාණ එකක, වේදනා දී පරමාර්ථ ධාතුවක් පාසා ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. විථි එක, එකක, කුසල පවත විථි අකුසල පවත විථි ඉතිරි නොකොට පරිග්‍රහ කරන්න. නාම කමිසාන කොටසේ වගුවල විත්තක්ෂණයක් පාසා යෙදෙන විත්ත වෛතසික ගණන් පෙන්වා දෙන ලදී, විත්තක්ෂණයක් පාසා නාම ධර්මයක් පාසා පරිග්‍රහ කරන්න.

මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්නේ විත්තක්ෂණයක් පාසා එසසයෙහි ලක්ෂණ, රස, පච්චු පට්ඨාන, පද්ධිත යන් පරිග්‍රහ කොට වෙනත් විත්තක්ෂණය පිහිටා ඇති එසසයක්ද පරිග්‍රහ නොකොට හැර දමන්න එපා. විත්තක්ෂණයක්, විත්තක්ෂණයක් පාසා ඝනගත් එක එකක් නාම රාශි, නාම සමූහ බිඳින ලෙසට ක්‍රමයෙන් බිඳීමින් සිටින කටයුත්තක් වී විත්තක්ෂණයක්, විත්තක්ෂණයක් පාසා නාම ධර්මයන් නාම ධර්මයන් පාසා ලක්ෂණ රස, පච්චු පට්ඨාන, පද්ධිත ක්‍රමයට කෙළවර දක්වාම, ඉතිරි නොකොට භාවනා කොට බලන්න. සමහර විට විථි සිත් අතර පිහිටා ඇති භාවාංග නාම ධර්මයන්ද මේ ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. පටිසන්ධි නාම ධර්ම, චූචි නාම ධර්මයන්ද, මේ ක්‍රමයට දිගට පරිග්‍රහ කරන්න.

එකතන ක්‍රමය වටහා ගැනීම අවශ්‍යය

මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන කල්හි විත්තක්ෂණයක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයේ ඉතා සීඝ්‍රයෙන් වෙනස් වෙමින් පවතින අතර ඇස් පිළිලෙන් ගසන වාරයක් විදුලි කොටන මොහොතක් තුළ කොටි ලක්ෂ්‍යවාරයක් ඇති වෙමින් නැතිවෙමින් පවතින්නේ බැවින් මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමට = විත්තක්ෂණයක් පාසා නාම ධර්මයක් පාසා අඩු තරමින් සමහර පවත සීතක නාම ධර්ම 34 ක් ඇතත්, මේ නාම ධර්මයන් පාසා ලක්ෂණ රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත ක්‍රමයෙන් පරිග්‍රහ කිරීමට ඉඩ ප්‍රසාච කාලය ලැබෙන්නේ දැඩි ප්‍රශ්ණ මතු වේ. මෙය සම්බන්ධයෙන් එකතන ක්‍රමය වටහා ගැනීම අවශ්‍යය.

නිදසුනක්:-

ප්‍රථම පවත නාම 34 ධර්මයන් ගනිමු. මතු මත්තේ පහළුවන ඒ හා සමාන ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්ම වර්ග අදහස් කරන බව වටහා ගන්න. එක එකක් ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාන

බව අදහස් කරමින් කියන ලද්දක් බව වටහා ගන්න. එක්වූ විඤ්ඤාන චිත්තක්ෂණ නාම ධර්ම රාශිය පරිග්‍රහ කරන කල්හීදු මෙලෙසටම එකවූ විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම එක එකක්ම කියන ලදැයි වටහා ගන්න. චිත්තක්ෂණයක් මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන තෙක් දිගු කාලයක් පිහිටා සිටින්නේ යැයි තැවරී සිටින්නේ යැයි අදහස් නොකරන ලදී.

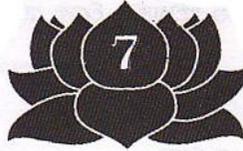
බහිද්ධා

අප්‍රකඛත රූප-නාම ධර්මයන්ගේ ලක්ෂණ රසාදිය පරිග්‍රහ කළ ලෙසටම බාහිරයෙහිද දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. ලග සිට දුර දක්වා ක්‍රමයෙන්, පතුරුවමින් පරිග්‍රහ කිරීම යුතුය.

චිත්තක්ෂණයක් පාසා

චිත්තක්ෂණයක්, චිත්තක්ෂණයක් පාසා පරිග්‍රහ කළ යුතුයැයි කියන නිසා වරදවා වටහා නොගනු මැනවි. "චිත්තක්ෂණයක් පාසා" යන්න නාම කථිතාන කොටසෙහි වගුවල පැහැදිලි කරදුන් "චිත්තක්ෂණයක්" පාසා යන්න අදහස් කරන ලදී. චිත්තක්ෂණ වර්ග එක එකක් යන්න අදහස් කරන ලදී. භවය පුරා පහළ වන තාක් සියලු චිත්තක්ෂණයක් පරිග්‍රහ කළ යුතු යැයි අදහස් නොකරයි.

සංචාරත්තපටිය නිමිදෙයැ.



පටිච්ච සමුප්පාද කොටස

ඉහත සදහන් ලෙසට ද්වාර සයෙහි සහ දෙසාලෙස කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්ම එක එකක්ද, අරමුණු සහ සුදුසු ලෙස අරමුණු කරමින් පහළ වූ වක්කු ද්වාර විචි සහ වග්ගෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්ම එක එකක්ද ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කළ විට නැවතත් රූප පරමාථී-නාම පරමාථීයන්හි සවිභාව ලක්ෂණයන් ප්‍රමුඛ කොට අප්පකධත්ත බහිස්සා යන දෙපැත්ති,

1. රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම
2. නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම
3. රූප-නාම පරිවේඡද කිරීම
4. රූප-නාම වචනථාතය

මේ හතර ආකාර කටයුතු පෙර නාම කම්සථාන කොටසෙහි පැහැදිලි කළ ආකාරයට නැවතත් භාවනා කරන්න. අනතුරුව,

1. පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයෙන් හේතු ධර්ම-එල ධර්ම නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න.
2. පටිච්චසමුප්පාද පුථම ක්‍රමයෙන්ද හේතු ධර්ම-එල ධර්මයන් නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව පහත සදහන් ලෙසට පටිච්චසමුප්පාද එක පුරුකක ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන වශයෙන් පරිග්‍රහ කරන්න.

1. අවිජ්ජා

1. අඤ්ඤාණ ලක්ඛණා අවිජ්ජා
2. සමමාහන රසා
3. භාදන පච්චුපට්ඨාන
4. ආසව පද්ධතාන

[ධ. අ. 95; වි. ම. 394]

1. පරමාථී ධර්මයන්ගේ නියම සම්භාවය නොදැනීම ලක්ෂණයයි
තවත් ආකාරයට,
පරමාථී ධර්මයන්ගේ නියම සම්භාවය දුත හැකි කථාණයේ
ප්‍රතිපක්ෂ භාවය තිබීම ලක්ෂණයයි
2. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයේද මෙම අවිච්ඡාද පිරි ඇති පුද්ගලයාද
අතිශයින් මුද්‍රාවන බව (කිවීම) රසයයි
3. පරමාථී ධර්මයන්ගේ නියම සම්භාවය වසන සම්භාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. ආසව ධර්ම සතර පද්ධතියයි

2. සංඛාර

1. අභිසංඛරණ ලක්ෂණ, සංඛාරා
2. ආයුතන රසා
3. චේතනා පව්වුපට්ඨානා
4. අවිච්ඡා පද්ධතා [ධ. අ. 95; වී. ම. 394]
1. (කම් සිදුකිරීම) විශේෂයෙන් සකස්කරන බව ලක්ෂණයයි
2. පටිසන්ධිය වීමට ව්‍යාපාර කිරීම (කිවීම) රසයයි
වෙනත් ආකාරයකට,
විකද්දකාණ, නාම-රූප යන ඵලයන් රූස් කිරීම (කිවීම) රසයයි
වෙනත් ලෙසකට,
සමුහයක් වූ විකද්දකාණ, නාම-රූප ඵලයන් ඇති කරවීම. (කිවීම) රසයයි
3. චේතනා ප්‍රධාන යැයි ශෝභිතයේ කථාණයෙහි ප්‍රකටවීම සම්භාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. අවිච්ඡා පද්ධතියයි

පටිසන්ධි ජනනතටං ආයුතනති ඛ්‍යාපාරං කරොන්තිති. ආයුතන රසා
[මුල වී. (ඔ) 2:90]

සංඛාරයේ පටිසන්ධිය දීමෙහි උත්සාහ කරති ව්‍යාපාර කරති. එම නිසා ආයුතන රසා යැයි. කියනු ලැබේ. එම සම්භාවය නිසා කුසල, අකුසල ධර්මයන්ට ඵලදීමේ සම්භාවය ඇති විපාක ධර්මයෙහි කියනු ලැබේ. එම නිසා ධර්ම සම්භාවය ආයුතන නම් වේ. එම ආයුතන යන්න කුමකද-අරහත් ඵලය මගින් සමුච්ඡේද වශයෙන් පහ නොකළ කපා නොහළ තණනා, අවිච්ඡා, මාන, ප්‍රකටව ඇති රූප-නාම සන්තති, ප්‍රවාහය පටිසන්ධිය දීමට කුසල අකුසල ධර්මයන්හි ව්‍යාපාරයකද සහිතව පහළ වීමේ තත්වයයි. අරහත් මාර්ගයෙන් තවම දුරු නොකළ අවිච්ඡා, තණනා, මාන ප්‍රකට වූ ඇත්තා වූ රූප-නාම සන්තති ප්‍රවාහයේ කුසල-අකුසල ධර්මයන්හි විපාක පහළ කළ හැකි. සම්භාව

ශක්තිය ප්‍රකටව ඇති බවම සංඛාරයන්ට අදාළ ව්‍යාපාරයන්ද සහිතව ඇත්තේ යැයි කියනු ලැබේ. මෙම සවිභාව බර්තව සංඛාරයන්ගේ රස=(කෘතන) රසය යැයි කියනු ලැබේ. වෙනත් ආකාරයකට සංඛාර පවචයා විඤ්ඤාණ යන නැත විඤ්ඤාණයද, විඤ්ඤාණ පවචයා=නාම-රූපය යන නැත නාම-රූපයන්ද යන මේ විඤ්ඤාණ නාම-රූප යන හේතූන් ආශ්‍රිතය කිරීම රැස් කිරීම සඳහා කටයුතු කිරීමම සංඛාරයන්හි කෘතනයි. [මූල ටී. (බු.) 2/90]

3. විඤ්ඤාණය.

1. විජානන ලක්ෂණං විඤ්ඤාණං
2. ප්‍රබ්බංගම රසං
3. පටිසන්ධි පවච්චපට්ඨානං
4. සංඛාර පදට්ඨානං, ව්‍යථාරමමණ පදට්ඨානං ච

[ධ. අ. 95; ටී. ම. 394]

1. අරමුණ දැනගැනීම - අරමුණ ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. නාමරූපයන්ට පූර්වංගම වීම (කිවච) රසයයි
3. අතීත භාවය හා වරතමාන භාවය ගැලපීම සවිභාවය පවච්චපට්ඨානයයි
4. සංඛාර, වස්තු හා ආරමමණ පදට්ඨානයයි

4. නාම රූපයෙහි නාම=වෛතසීක

1. නමන ලක්ෂණං නාමං
2. සමපයොග රසං
3. අවිභිබ්බතාන පවච්චපට්ඨානං
4. විඤ්ඤාණ පදට්ඨානං

[ධ. අ. 95; ටී. ම. 394]

1. අරමුණට නැගෙන බව ලක්ෂණයයි
2. විඤ්ඤාණය ද අනෙකුත් වෛතසීකයන් එකිනෙකා වශයෙන්ද ගැලපීම (කිවච) රසයයි
3. එකිනෙක වශයෙන් වෙන් කළ නොහැකිව වෙන්කොට ගත නොහැකිවන සවිභාවය පවච්චපට්ඨානයයි
4. විඤ්ඤාණ පදට්ඨානයයි

නාම රූපයන්හි රූපය

1. රූපන ලක්ෂණං රූපං
2. විකිරණ රසං
3. අඛණකත පවච්චපට්ඨානං
4. විඤ්ඤාණ පදට්ඨානං

[ධ. අ. 2:95; ටී. ම. 394]

1. රූපනය වීම වෙනස් වීම ලක්ෂණයයි
2. සම්ප්‍රයෝග ලක්ෂණය නැති නිසා රූප එකිනෙකා සම්ප්‍රයෝගතොච්ච වෙත් වෙන්ව පැතිර සිටීම (කිව්ව) රසයයි
3. කුසල, අකුසල නැතිව අඛණකත සම්භාවය වෙනත් ලෙසකට, අරමුණ නොහැකීම පව්වුපට්ඨානයයි
4. විඤ්ඤාණය පදවිඨානයයි

5. සළායතන

1. ආයතන ලක්ෂණං සළායතනං
2. දසකතාදි රසං
3. වජ්‍ර දුචාර භාව පව්වුපට්ඨානං
4. නාම-රූප පදධානං [ධ. අ. 2/95; වී. ම. 395]

1. ආපාතගත වීම = උත්සාහවත් බව ලක්ෂණයයි
ගෙවත්-ආය නම් වූ චිත්ත ජෛතසිකයන් පැතිරීමේ සම්භාවය ලක්ෂණයයි
2. දැකීම, (ඇසීම, ආක්‍රාන්තය, රසදැනීම, හැඳීම, දැනීම) (කිව්ව) රසයයි
3. සුදුසු හැලපෙන පරිදි පඤ්ච විඤ්ඤාණ ධාතු, මනෝ ධාතු, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතූන් ඇසුරු කරන තැන වශයෙන්ද යන-එන දුචාරය වශයෙන්ද වීම සම්භාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. නාම-රූප පදවිඨානයයි

මේ තුළ ආයතන හයම පිඬුකොට ලියා ඇති නිසා බෙදගෙන බලන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙසට බෙදගෙන භාවිතා කරන්න.

වක්ඛායතනය

1. ආතනය ලක්ෂණං චක්ඛායතනං
2. දසකත රසං
3. වජ්‍ර දුචාර භාව පව්වුපට්ඨානං
4. නාම-රූප පදධානං
1. රූපාරම්භණය සමග ආපාත ගත වී වඳීමට සුදුසු බව ලක්ෂණයයි
වෙනත් ආකාරයකට,
ආය නම් වූ වක්ඛුදුචාර වීථි, මනෝදුචාර වීථි,
චිත්ත ජෛතසිකයන් බෝකරන බව ලක්ෂණයයි
2. රූපාරම්භණය දැකීම = රූපාරම්භණය ලැබීම (කිව්ව) රසයයි
අරමුණු හැකීම, ලැබීම යයි කියනු ලැබේ. [මහ වී. (ඛ.) 2/254]

3. වක්‍ර විඤ්ඤාණයෙහි ව්‍යුහ වක්‍රද්වාර විචි නාමයන්ට
ඇතුළුවීම් පිටවීම්, සඳහා ද්වාර වන බව පවුළුපටිකානයි
4. නාම - රූප පද්ධතියයි

සොකායතනය

1. ආයතන ලක්‍ෂණං සොකායතනං
 2. සවන රසං
 3. ව්‍යුහ ද්වාර භාව පවුළුපටිකානං
 4. නාම-රූප පද්ධතියං
1. භවිදරම්භණ සමග ආපාතගත විමට සුදුසු බව ලක්‍ෂණයයි
නැතිනම්,
ආය නම් වූ සොකද්වාර විචි, මනෝද්වාර විචි විත්ත වෛතසිකයන්
බෝකරන බව ලක්‍ෂණයයි
 2. භවිදරම්භණ ඇසීම-ගැනීම (කිවීම) රසයයි
 3. සොක විඤ්ඤාණය ඇසුරුකරන ව්‍යුහ විම සොකද්වාර
විචි නාම බව සමුහයට ඇතුළු විම-පිට විම සඳහා
ද්වාර විම පවුළුපටිකානයි
 4. නාම-රූප පද්ධතියයි

භානායතනය

1. ආයතන ලක්‍ෂණං භානායතනං,
 2. භායන රසං,
 3. ව්‍යුහ ද්වාර භාව පවුළුපටිකානං,
 4. නාම-රූප පද්ධතියං,
1. භවිදරම්භණ ආපාතගත විමට සුදුසු බව ලක්‍ෂණයයි
නැතිනම්,
ආය නම් වූ භානද්වාර විචි මනෝද්වාර විචි විත්ත
වෛතසිකයන් බෝකිරීම් මෙම ලක්‍ෂණයයි
 2. භවිදරම්භණ ගඳ බැලීම, ගැනීම (කිවීම) රසයයි
 3. භාන විඤ්ඤාණය ඇසුරු කරන ව්‍යුහ භානද්වාර
විචි නාම බව සමුහයට පිටවීම් - ඇතුළුවීම්
සඳහා ද්වාරවිම පවුළුපටිකානයි
 4. නාම - රූප පද්ධතියයි

පීච්ඡායතනය

1. ආයතන ලක්‍ෂණං පීච්ඡායතනං
2. කායන රසං
3. චන්ද්‍ර ද්වාර භාව පච්චුපට්ඨානං
4. නාම-රූප පද්ධතානං

1. රසාරම්භණ ආපාත ගත වීමට සුදුසු බව ලක්‍ෂණයයි
නැති නම්,
ආය නම් වූ පීච්ඡාද්වාර වීථි මනෝද්වාර වීථි විත්ත
වෛතසිකයන් බෝකිරීම ලක්‍ෂණයයි
2. රසාරම්භණ රස බැලීම-ගැනීම (කිවිච්) රසයයි
3. පීච්ඡා විකද්ද්‍රාණය ඇසුරු කරන චන්ද්‍රව පීච්ඡාද්වාර වීථි
නාම බඹී සමූහයට ඇතුළුවන-පිටවන ද්වාරය වීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. නාම-රූප පද්ධතානයයි

කායායතනය

1. ආයතන ලක්‍ෂණං කායායතනං
2. චූෂන රසං
3. චන්ද්‍ර ද්වාර භාව පච්චුපට්ඨානං
4. නාම - රූප පද්ධතානං

1. ඵොට්ඨාඛාරම්භණ ආපාත ගතවීමට සුදුසු බව ලක්‍ෂණයයි
නැති නම්,
ආය නම් වූ කායද්වාර වීථි මනෝද්වාර වීථි විත්ත
වෛතසිකයන්ගේ බෝකිරීම ලක්‍ෂණයයි
2. ඵොට්ඨාඛාරම්භණය දැනගැනීම-ගැනීම (කිවිච්) රසයයි
3. කාය විකද්ද්‍රාණය විසින් ඇසුරුකරන චන්ද්‍රව කාය විකද්ද්‍රාණ
වීථි නාම බඹී රාශියට ඇතුළු වීම්-පිටවීම් ද්වාර වීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. නාම-රූප පද්ධතානයයි

මනායතනය

1. ආයතන ලක්‍ෂණං මනායතනං
2. විජානන රසං (ප්‍රබ්බංගම - රසං)
3. ද්වාරභාව පච්චුපට්ඨානං
4. නාම-රූප පද්ධතානං

1. බමමාරම්භණ ආපාත ගතවීම ලැබීමට සුදුසු බව ලක්‍ෂණයයි
වෙනත් ආකාරයකට,
ආය නම් වූ මනෝද්වාර වීථි විත්ත වෛතසිකයන් බෝකරන බව ලක්‍ෂණයයි

2. ධම්මාරම්මණ දැනගැනීම-ගැනීම (කිවිච්ච) රඟයයි
අරමුණ දැනගැනීමේ දී පුළුංගම වන බව (කිවිච්ච) රඟයයි
3. මනෝ විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයේ මනෝද්වාර විචි, නාම
ධර්ම සමූහයේ ඇතුළු විචි - පිටවිචි සඳහා ද්වාරය වීම පවුළුපට්ඨානයයි
4. නාම-රූප පඳුර්ඛානයයි

ආයතන ලක්ඛණනම් ඝට්ඨන ලක්ඛණං ආයානං-තනන ලක්ඛණං වා ආයතනං.
ඝට්ඨනනම් ච තං තං ද්වාට්ඨක ධම්ම පචතතන මෙව දුට්ඨකං

[අනු වී. (ඔ.) 2/96; මහා වී. (ඔ.) 2/254]

කාරාණුපචාර කට්ඨා

දුක්ඛතසං යට්ඨකං විසයයනභවතසං කරණතො දුක්ඛත රසං,

[මහා වී. (ඔ.) 2/254]

වක්ඛායතනාදී රූප ආයතනයන්ට රූපාරම්මණාදී තමාට අදාළ අරමුණ නොගත හැකිය. නොදැක හැකිය. රූප ධර්මයෙහි අරමුණු ගත නොහැකි අනාරම්මණ ධර්ම වන්නාහ. නමුදු මෙහි වක්ඛායතන ආදී රූපාරම්මණයෙහි දුක්ඛත කෘත්‍යය ආදිය ඉටුකරන බැවින් මෙසේ දක්වන ලදී. මේ දැක්වීම කාරාණුපචාර දැක්වීමක් වන්නේය. වක්ඛායතනාදිය වක්ඛු විඤ්ඤාණාදියෙහි හේතු ධර්ම වීම නිසාම දුක්ඛත කෘත්‍යය ආදී නම් වේ. වක්ඛායතන = වක්ඛු වරපු, වක්ඛුද්වාර රූපාරම්මණ දැකිය හැකි වක්ඛු විඤ්ඤාණයක් සමග වූ නාම ධර්මයන්හි ඇසුරු කරන හේතු ධර්මයක් වන්නාහ. වරපු පුරේජාත නිසාය පව්වය හේතු ධර්මයකි. එලෙස වන්නාවූ වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙහි රූපාරම්මණ දැකින දුක්ඛත කෘත්‍යය හේතු වන්නා වූ වක්ඛායතනය රූපකයක් කොට කියන කාරාණුපචාර කථාවකි. සාමාන්‍යතනය ආදියද මේ ලෙසටම දැක්වුණු.

අදාළ හේතුවට ගැලපෙන පරිදි පහළ වන විචිත වෛතසිකයන්ට ආය ගැබ් කියනු ලැබේ. මේ ආය නම් වූ විචිත වෛතසිකයන් පැවරෙන ලෙසට බෝ කළ හැකි ධර්මයන්ට ආයතන ගැබ් කියනු ලැබේ. නමුදු *විචි මධුව නම් වූ අභිධර්ම නාම රූප විචි විචිතර පොතෙහි ආයානං සුඛ දුක්ඛානං, සංසාර දුක්ඛා නං වා ගැබ් දක්වයි. මේ විචි මධුවෙහි අභිමතිස අනුව සුඛ - දුක්ඛයන්ට නැත්තම් සංසාර දුක්ඛයන්ට ආය ගැබ් කියනු ලැබේ. එම සුඛ- දුක්ඛ නැත්තම් සංසාර දුක්ඛයන් පැවරීම සඳහා බෝකරන ධර්මයේ ආයතනය නම් ගැබ් දැක්වුණු.

වක්ඛුද්වාර ආදී ඒ ඒ ද්වාරයන් හි පහළ වන විචිත වෛතසික-ධර්මයන්හි පහළ විමමද ආයතන ගැබ්ද සටන ගැබ්ද මෙහිලා කියනු ලැබේ ගැබ් දැක්වුණු.

(අනුචිකා පටිච්චනයයි)

* "විචි මධු" යනු විචි මධුව නම් පොතයි

6. එසස

1. ඵුසන ලකඩණො ඵයො
2. සංඝටන රසො
3. සංගති පච්චුපටධානො
4. සළායතන පදටධානො [ධ. අ. 95; වි. ම. 395]

1. අරමුණ සපර්ඝ කිරීම ලකඩණගඹි
2. අරමුණ හා ගැඹීම, ඇතිල්ලීම (කිච්ච) රසගඹි
3. වච්චු, ආරම්භණ, විකද්දණය යන තුන එකතු වීම අනුව
පහළ වන ධර්මී සචභාවය පච්චුපටධානගඹි
4. සළායතන පදටධානගඹි

මේ ගුහන සඳහන් ලක්ෂණ රසාදී භාවනා කරන විදීය වකු සමඵසාදී ඵසා භගාකාරයම සඳහා විචුකොට දක්වන, දැක්වීමක් වන්නේය. ගොභාවචරයා ප්‍රාගේතිකව භාවනා කොට ධලන කල්හි වකු සමඵසාදී ඵසායන එකින් එක බෙද බැලිය යුතුය. විත්තකඩණයක් තුළ එසස ගස ආකාරයන්ම එකට පහළ විය නොහැකි තිසාය. ඵ අනුව බෙද දක්වන ක්‍රමය මෙසේ ලියන්නෙමු.

1. වකු සමඵසසය

1. ඵුසන ලකඩණො වකු සමඵයො,
2. සංඝටන රසො
3. සංඝටධිති පච්චුපටධානො
4. වකඩායතන පදටධානො
1. රූපාරම්භණ සපර්ඝ කරන සචභාවය, රූපාරම්භණ සපර්ඝ කරන්නාගේ හැසිරන සචභාවය ලක්ෂණගඹි
2. රූපාරම්භණ හා ගැඹීම ඇතිල්ලීම (කිච්ච) රසගඹි
3. වකු වච්චු, රූපාරම්භණ, වකු විකද්දණය යන තුන එකතු වීම අනුව පහළ වූ ධර්මී සචභාවය පච්චුපටධානගඹි
4. වකඩායතන පදටධානගඹි

සොත සමඵසසය

1. ඵුසන ලකඩණො සොත සමඵයො,
2. සංඝටධන රසො,
3. සංගති පච්චුපටධානො,
4. සොතායතන පදටධානො.

1. සඳ්දරමමණය ස්පර්ශ කරන බව, සඳ්දරමමණය ස්පර්ශ කරන්නා සේ
හැසිරෙන සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. සඳ්දරමමණය හා ගැටීම, ඇතිලලීම (කිවීම) රසයයි
3. සොත වරපු, සඳ්දරමමණ, සොත විඤ්ඤාණය යන තුන
එකතු වීම අනුව පහළ වූ ධර්ම සවභාවය පවච්චපටිඝාතයයි
4. සොතායතන පද්ධතියයි

ඝාන සමච්චසකය

1. ධූසන ලක්ඛණෝ ඝාන සමච්චසකො
 2. සංඝට්ඨන රසො
 3. සංගති පවච්චපට්ඨානො
 4. ඝානායතන පද්ධතියො
1. ගන්ධාරමමණය ස්පර්ශ කිරීම් බව, ගන්ධා රමමනය ස්පර්ශ
කරන්නාසේ කවයුතු කරන සවභාවය ලක්ෂණයයි
 2. ගන්ධාරමමණය හා ගැටීම, ඇතිලලීම, (කිවීම) රසයයි
 3. ඝාන වරපු, ගන්ධාරමමනය, ඝාන විඤ්ඤාණය යන තුන
එකතු වීම අනුව පහළ වන ධර්ම සවභාවය පවච්චපටිඝාතයයි
 4. ඝානායතනය පද්ධතියයි

පීචභා සමච්චසක

1. ධූසන ලක්ඛණෝ පීචභා සමච්චසකො
 2. සංඝට්ඨන රසො
 3. සංගති පවච්චපට්ඨානො
 4. පීචභායතන පද්ධතියො
1. රසාරමමණය ස්පර්ශ කරන බව, රසාරමමණය ස්පර්ශ
කරන්නාසේ හැසිරෙන සවභාවය ලක්ෂණයයි
 2. රසාරමමණය හා ගැටීම, ඇතිලලීම (කිවීම) රසයයි
 3. පීචභාවරපු, රසාරමමණය පීචභා විඤ්ඤාණය යන තුන
එකතු වීම අනුව පහළ වන ධර්ම සවභාවය පවච්චපටිඝාතයයි
 4. පීචභායතනය පද්ධතියයි

කාය සමච්චසකය

1. ධූසන ලක්ඛණෝ කාය සමච්චසකො,
2. සංඝට්ඨන රසො
3. සංගති පවච්චපට්ඨානො,
4. කායායතන පද්ධතියො,

1. ජොට්ඨබ්බාරමමණය ස්පර්ෂ කරන බව ජොට්ඨබ්බාරමමණය ස්පර්ෂ කරන්නා සේ කටයුතු කරන සභිභාවය ලක්ෂණයයි
2. ජොට්ඨබ්බාරමමණය හා ගැටීම (කිව්ව) රසයයි
3. කාශවච්ඡ, ජොට්ඨබ්බාරමමණ, කාශ විඤ්ඤාණය යන තුන එකතුවීම අනුව පහළ වන බවේ සභිභාවය පව්වුපටිඝාතයයි
4. කාශායතන පද්ධතියයි

මනෝ සමඵසසය

1. උසන ලක්ඛණෝ මනෝ සමඵසසෝ
2. සංඝට්ඨන රසෝ
3. සංගති පව්වුපට්ඨානෝ
4. මනායතන පද්ධතියෝ

1. ධම්මාරමමණය ස්පර්ෂ කිරීමේ බව, ධම්මාරමමණය ස්පර්ෂ කරන්නාගේ කටයුතු කරන සභිභාවය ලක්ෂණයයි
2. ධම්මාරමමණය හා ගැටීම ඇතිලීම (කිව්ව) රසයයි
3. මනෝද්වාරායතය, ධම්මාරමමණය, මනෝ විඤ්ඤාණය තුන එකතුවීම අනුව පහළ වන බවේ සභිභාවය පව්වුපටිඝාතයයි
4. මනායතනතය පද්ධතියයි

මනෝසමඵසසය-මෙය වනාහී ඉතා පුළුල්ය. පඤ්ච විඤ්ඤාණය යෙදෙන වක්ඛු සමඵසස ආදී එසස පස් වර්ග හැර ඉතිරි විටී සිත්, විටී මුක්ත සිත් සියලුම හා යෙදෙන එසසයන් සියලුම, මනෝසමඵසසයම වන්නේය. අරමුණු හයට සුදුසු පරිදි යෙදෙන පරිදි අරමුණු කරයි. ඉහතින් ධම්මාරමමණ, අරමුණු කොට පහළ වූ මනෝ සමඵසස පමණක් නිදසුන් කොටසට දක්වන්නට යෙදුනි. සුත්‍රාන්ත්‍රික ක්‍රමයට මනෝ සමඵසසෝ හවාංග සහජානෝ සමඵසසෝ යන සංගුක්ත අට්ඨකටා පහත සුත්‍රාන්ත විග්‍රහයේ හැටියටය. (සං. අ. 3/4) හවාංග සිත් හා යෙදෙන එසසය මනෝසමඵසස නම් වේ. ආවරජනං හවාංගතෝ අමොචෙතවා මනෝති සාවජජනෙන හවාංගං දුට්ඨඛඛං (සං. අ. 3/4) යන විග්‍රහයට අනුව හවාංග සිත් හා යෙදෙන එසසය, මනෝවරාවජජනය හා යෙදෙන එසසය යන වේ දෙකමද මනෝසමඵසසය නම් වේ.

එම නිසා පටිසන්ධි මනෝසමඵසස හවාංග මනෝසමඵසසයන් මෙහි ලා ප්‍රධාන කොට බලන්න, ඉතිරි මනෝසමඵසසයන් බැලිය හැකිනම් හොදය. නමුදු සුත්‍රාන්ත භාජනීය ක්‍රමයට අනුව මේ මනෝසමඵසසය විපාක වට්ටයෙහි ඇතුලත් වන එසසයම පමණක් වන නිසා, ඒ සඳහා විපාක මනෝසමඵසසයම පමණක් ප්‍රධාන කොට භාවනා කොට බලන්න. මනායතනය යන තැන සම්ප්‍රයුක්ත මනායතනයම ප්‍රධාන කොට බලන්න.

7. වේදනා

1. අනුභවන ලක්කමනා වේදනා
2. විසය රසසමෙහාග රසා
3. සුඛ දුක්ඛ පච්චුපට්ඨානා
4. ඵසස පදට්ඨානා

[බ. අ. 95; වි. ම. 395]

1. අරමුණු රසස අනුභවනස ලක්ෂණයයි
2. අරමුණ රසස (කිවච) රසයයි
3. සුඛ සචභාවස, දුක්ඛ සචභාවස පච්චුපට්ඨානසයි
4. ඵසස පදට්ඨානසයි

අගේතුක අකුසල විපාක, උපේක්ඛා වේදනාව වනාහී අතිෂ්ඨ සචභාව ඇති බැවින් දුක්ඛ වේදනා වශයෙන්ද කුසල විපාක උපේක්ඛා වේදනාව ඉෂ්ඨ සචභාව ඇති බැවින් සුඛ වේදනා වශයෙන්ද පිඬු කොට ලියා දක්වා ඇත. එම නිසා සුඛ - දුක්ඛ වේදනා ගත යෙදූ පමණක් ලියා දක්වා ඇත. [මුල වි. (බු.) 2/91] ඉදින් වේදනාවන් හසකට බෙදා භාවනා කරන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙසට කරන්න.

චක්ඛු සමඵසසඪා වේදනා

1. රූපාරමමණානුභවනලක්කමනා චක්ඛු සමඵසසඪා වේදනා
2. විසය රස සමෙහාග රසා
3. සුඛ දුක්ඛ පච්චුපට්ඨානා
4. චක්ඛු සමඵසස පදට්ඨානා

1. රූපාරමමණ රසස අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි
2. රූපාරමමණ රසස විදුහැනීම ලක්ෂණයයි
3. සුඛ සචභාවස (කුසල විපාක චක්ඛු විකද්දකුණස හා යෙදෙන වේදනාව), දුක්ඛ සචභාවස (අකුසල විපාක චක්ඛු විකද්දකුණස හා යෙදෙන වේදනාව) පච්චුපට්ඨානසයි
4. චක්ඛුසමඵසස පදට්ඨානසයි

සැ. යු:

චක්ඛු සමඵසසඪා වේදනා වශයෙන් රූපාරමමණ අරමුණු කරන චක්ඛු ද්වාර චිථි මනෝද්වාර චිථි විත්තකක්ෂණයක් හා යෙදෙන කුසල විපාක අකුසල විපාක වේදනාවන්ද අරමුණු කොට බැලිය හැක්කේය. යොග සමඵසසඪා වේදනාදීහිද මෙලෙසමයි.

සෞභාග්‍ය සම්ප්‍රදාය වේදනා

1. සඤ්ජානනානුකූලවිභවකවිභවක සෞභාග්‍ය වේදනා
2. විසය රස සමෙතාය රසා
3. සුඛ, දුකඛ පවුපට්ඨානා
4. සෞභාග්‍ය සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි
 1. භවද්වාරමඟ්‍රාය රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි
 2. භවද්වාරමඟ්‍රායේ රසය විදීම (කිවිලි) රසයයි
 3. සුඛ ධර්ම සම්භාවය කුසල විපාක සෞභාග්‍ය විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනා, දුකඛ ධර්ම සම්භාවය (අකුසල විපාක සෞභාග්‍ය විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනා) පවුපට්ඨානයයි
 4. සෞභාග්‍ය සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි

භාග්‍ය සම්ප්‍රදාය වේදනා

1. ගන්ධාරමඟ්‍රායනුකූලවිභවකවිභවක භාග්‍ය සම්ප්‍රදාය වේදනා
2. විසය රස සමෙතාය රසා
3. සුඛ-දුකඛ පවුපට්ඨානා
4. භාග්‍ය සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි
 1. ගන්ධාරමඟ්‍රාය රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි
 2. ගන්ධාරමඟ්‍රායේ රසය විදීම (කිවිලි) රසයයි
 3. සුඛ ධර්ම සම්භාවය (කුසල විපාක භාග්‍ය විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනා) දුකඛ සම්භාව ධර්මය (අකුසල විපාක භාග්‍ය විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනා) පවුපට්ඨානයයි
 4. භාග්‍ය සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි

පිටිභාග්‍ය සම්ප්‍රදාය වේදනා

1. රසාරමඟ්‍රායනුකූලවිභවකවිභවක පිටිභාග්‍ය සම්ප්‍රදාය වේදනා
2. විසය රස සමෙතාය රසා
3. සුඛදුකඛ පවුපට්ඨානා
4. පිටිභාග්‍ය සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි
 1. රසා රමඟ්‍රායේ රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි
 2. රසා රමඟ්‍රායේ රසය විදීම (කිවිලි) රසයයි
 3. සුඛ ධර්ම සම්භාවය = (කුසල විපාක පිටිභාග්‍ය විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනා) දුකඛ ධර්ම සම්භාවය (අකුසල විපාක පිටිභාග්‍ය විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනා) පවුපට්ඨානයයි
 4. පිටිභාග්‍ය සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි

කාය සමඵසසජ්ඣ වේදනා

1. චෝට්ඨිකධාරමමණානුභවන ලක්ඛණා කාය සමඵසසජ්ඣ වේදනා
2. විසය රස සමෙකාය රසා
3. සුඛ දුක්ඛ පච්චුපට්ඨානා
4. කාය සමඵසස පදට්ඨානා
 1. චෝට්ඨිකධාරමමණ රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි
 2. චෝට්ඨිකධාරමමණ රසය විදීම (කිවව) රසයයි
 3. සුඛ ධර්ම සම්භාවය (කුසල විපාක කාය විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනා) දුක්ඛ ධර්ම සම්භාවය (අකුසල විපාක කාය විඤ්ඤාණය සහ යෙදෙන වේදනා) පච්චුපට්ඨානයයි
 4. කාය සමඵසස පදට්ඨානයයි

මනෝ සමඵසසජ්ඣ වේදනා

1. ධම්මාරමමණානුභවන ලක්ඛණා මනෝසමඵසසජ්ඣ වේදනා
2. විසය රස සමෙකායරසා
3. සුඛ දුක්ඛ පච්චුපට්ඨානා
4. මනෝසමඵසස පදට්ඨානා
 1. ධම්මාරමමණයෙහි රසය අනුභව කිරීමේ ලක්ෂණයයි
 2. ධම්මාරමමණයෙහි රසය විදීම (කිවව) රසයයි
 3. සුඛ ධර්ම සම්භාවය (කුසල විපාක මනෝ විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනා) දුක්ඛ ධර්ම සම්භාවය (අකුසල විපාක මනෝ විඤ්ඤාණය සහ යෙදෙන වේදනා) පච්චුපට්ඨානයයි
 4. මනෝසමඵසස පදට්ඨානයයි

සැ: යු:

සුත්‍රාත්ත භාජනීය ක්‍රමයට අනුව වේදනා හයම විපාක වේදනාම වන නිසා අරමුණු හය සුදුසු පරිදි, අරමුණු කරන විපාක වේදනා සියල්ල භාවනා කොට ධ්‍රැවණයක් නම් වඩාත් හොඳය.

තණ්හා

1. භෙතු ලක්ඛණා තණ්හා,
2. අතිනන්දන රසා,
3. අතිතතිභාව පච්චුපට්ඨානා,
4. වේදනා පදට්ඨානා, [ධ. අ. 95; වි. ම. 395]
 1. දුක්ඛඤාගේ හේතුව වීම ලක්ෂණයයි
 2. ඒ ඒ අරමුණු ඒ ඒ හවයන් හි අතිශයින් සතුටු කිරීම (කිවව) රසයයි
 - අතිනන්දනය

3. සීත හෝ පුද්ගලයාගේ හෝ ඒ ඒ අරමුණු, ඒ ඒ භවයන් හි
තෘප්තියකට පත් නොවීම පව්වූපට්ඨානයයි
4. වේදනා පද්ධතියයි

තණ්හාව දුක්ඛ සත්‍යය නම් වූ උපාදානස්කන්ධයෙහි හේතුව වන සමුදය සත්‍යය ධර්මය වන්නේය. දුක පහළ වීම සඳහා සමුදය සත්‍යය හේතු වන නිසා තණ්හාවට හේතු ලක්ෂණය = දුකෙහි පහළ වීමට හේතුව යැයි කියනු ලැබේ. මේ තණ්හාව තනු තනුකි නිසැකි = ඒ ඒ අරමුණු ඒ ඒ භවයන් හි අභිනිවේදනය කරන ධර්මය යැයි ධර්ම වකක දේශනාදීන්හි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති නිසා තණ්හාව තුළ එම අභිනිවේදන කාරණයද ඇත්තේය. සීතද, හෙවත් පුද්ගලයා ද රූපාරම්මණ ආදී අරමුණු, වල සැහීමකට පත් නොවීම වශයෙන් පහළ වන මෙම තණ්හාව විපස්සනා ක්‍රමය වශයෙන් ගැනීමේ දී අතිතනිවේදන පව්වූපට්ඨානා = සීතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ ඒ ඒ අරමුණු මත ඒ ඒ භවයෙහි සැහීමකට පත් නොවීම වශයෙන් යෝගිත්වයේ ක්‍රමයෙහි පහළ වන්නේය. [මුල වී. (ඔ.) 2/91]

මේ තණ්හාවද රූප තණ්හාවද ලෙසට හය ආකාරයකට බෙදෙන නිසා පහත සඳහන් ලෙසට හයටම බෙදා භාවනා කළ හැකි විට භාවනා කරන්න.

රූප තණ්හා

1. තෙතු ලකඛණා රූප තණ්හා
 2. අභිනිවේදන රසා
 3. අතිතනි භාව පව්වූපට්ඨානා,
 4. වකඛු සමච්ඡසත් වේදනා = වකඛු සමච්ඡස පච්චයා වේදනා පද්ධතියා
1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ෂණයයි
 2. රූපාරම්මණය අභිනිවේදනය කිරීම (කිව්ව) රසයයි
 3. සීතේ හෝ පුද්ගලයාගේ රූපාරම්මණයෙහි
සැහීමකට පත් නොවන බව පව්වූපට්ඨානයයි
 4. වකඛු සමච්ඡසත් වේදනා = වකඛු සමච්ඡස පච්චයා වේදනා පද්ධතියයි

සඳු තණ්හා

1. තෙතු ලකඛණා සඳු තණ්හා
2. අභිනිවේදන රසා
3. අතිතනි භාව පව්වූපට්ඨානා,
4. සොත සමච්ඡසත් වේදනා=සොත සමච්ඡස පච්චයා වේදනා පද්ධතියා

1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ෂණයයි
2. ශබ්දාරම්භය අභිනන්දනය කිරීම (කිව්ව) රසයයි.
3. සිතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ ශබ්දාරම්භයෙන් සෑහීමකට පත් නොවන ස්වභාවය පව්වුපටිඛානයයි
4. කෝත සම්ඵසසරා වේදනා = කෝත සම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියයි

ගණධ තණහා

1. හෙතු ලක්ෂණා ගණධ තණහා
 2. අභිනන්දන රසා
 3. අභිතනිතාව පව්වුපට්ඨානා
 4. ඝාත සම්ඵසසරා වේදනා = ඝාතසම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියා
1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ෂණයයි
 2. ගණධාරම්භය අභිනන්දනය කිරීම (කිව්ව) රසයයි
 3. සිතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ ගණධාරම්භයෙන් සෑහීමකට පත්නොවන ස්වභාවය පව්වුපටිඛානයයි
 4. ඝාත සම්ඵසසරා වේදනා = ඝාත සම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියයි

රස තණහා

1. හෙතු ලක්ෂණා රස තණහා
 2. අභිනන්දන රසා
 3. අභිතනිතාව පව්වුපට්ඨානා
 4. පිචහා සම්ඵසසරා වේදනා = පිචහා සම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියා
1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ෂණයයි
 2. රස ආරම්භයෙන් අභිනන්දනය (කිව්ව) රසයයි
 3. සිතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ රසාරම්භයෙන් සෑහීමකට පත්නොවන ස්වභාවය පව්වුපටිඛානයයි
 4. පිචහා සම්ඵසසරා වේදනා = පිචහා සම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියයි

පොට්ඨිඛධ තණහා

1. හෙතු ලක්ෂණා පොට්ඨිඛධ තණහා
 2. අභිනන්දන රසා
 3. අභිතනිතාව පව්වුපට්ඨානා,
 4. කාය සම්ඵසසරා වේදනා = කායසම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියා,
1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ෂණයයි
 2. පොට්ඨිඛධාරම්භයෙන් අභිනන්දනය (කිව්ව) රසයයි

3. සිතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ පොරොන්දුවාරම්මාණයෙහි
සැහිමකට පත් නොවීම පවවුපටිභානසයී
4. කාය සම්ප්පාදන වේදනා = කායසම්ප්පාදන පවවයා වේදනා පදුට්ඨානසයී

ධම්ම න්‍යායා

1. හෙතු ලක්ඛණා ධම්ම න්‍යායා
2. අභිනන්දන රසා
3. අභිතභි භාව පවවුපට්ඨානා
4. මනෝ සම්ප්පාදන වේදනා = මනෝසම්ප්පාදන පවවයා වේදනා පදුට්ඨානා.
 1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ඛණසයී
 2. ධම්මාරම්මාණයෙහි අභිනන්දන (කිවච්ච) රසසයී
 3. සිතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ ධම්මාරම්මාණයෙහි
සැහිමකට පත් නොවීම පවවුපටිභානසයී
 4. මනෝසම්ප්පාදන වේදනා = මනෝසම්ප්පාදන පවවයා වේදනා පදුට්ඨානසයී

සැ. ගු:

අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පවවුප්පත්ත එල ධර්ම පහ පහළ වී පවවුප්පත්ත හේතු ධර්ම පහ නිසා අනාගත එල ධර්ම පහ පහළ වන්නේ යැයි යන දේශනාවට අනුව පවවුප්පත්ත තණ්හාව, අනාගත පඤ්චස්කන්ධය පහළ වීමේ හේතු ධර්ම කොටසට ඇතුළත් වී පවවුප්පත්ත පඤ්චස්කන්ධය පහළ කළ තණ්හාව අතීත හේතු ධර්ම කොටසට ඇතුළත් වේ. එම නිසා පුනරුත්පත්ත තණ්හාව අනාගත පඤ්චස්කන්ධයත් පහළ කරවන්නා වූ වට්ටි කථා කොටසට ඇතුළත් වීමද, අදාල අතීත භවයන් හි ඇති කිරීමේ කළ තණ්හාව පවවුප්පත්ත පඤ්චස්කන්ධය පහළ කරවීමට වට්ටි කථා වශයෙන් ඇතුළත් වූ බවද දැන ගුණ, පවවුප්පත්ත තණ්හාව භාවනා කොට බලන විට අනාගත පඤ්චස්කන්ධය පහළ කරවන හේතු කොටසට ඇතුළත් වීමද අමතක නොකළ ගුණ තණ්හාව හා සමග අදාල හේතු ධර්මයෝද අදාල එල ධර්මයෝද හේතු එල ධර්ම වශයෙන් සම්බන්ධ වීම ඉතා වැදගත් කොටසක් වන්නේය.

උපාදාන

1. ගහන ලක්ඛණං උපාදානං
2. ආමුසඤ්චිත රසං
3. තණ්හා දුඤ්ඤත දිට්ඨි පවවුපට්ඨානා
4. තණ්හා පදුට්ඨානා [ධ. අ. 95; වී. ම. 395]
 1. අරමුණ දැකීම ගැනීම, තදින් ගැනීම ලක්ඛණසයී
 2. (තණ්හා දිට්ඨි අනුව අරමුණෙහි අයෝනිකෝමනසිකාර වශයෙන්)
අරමුණ අත නොගැරීම (කිවච්ච) රසසයී

3. (අ) තණභාවෙහි දැකීමට (කාමුපාදාන සමීඛන්ධව)
 (ආ) දිවයි = වරදවා ගත් සවභාවය (ඉතිරි උපාදාන තුන සඳහා)
පවවුපට්ඨානයයි
4. තණභා
පද්ධතියයි

උපාදාන වගී භතර

1. කාමුපාදාන :- පසුදුරුවීමෙන් කාම ගුණ ධර්මයන් මත ඒ ඒ භවයෙහි දැකීම ගැනීම, තදින් ගැනීම සවභාවය
2. දිවයිපාදාන :- අත්තවාදුපාදානය, සීලධර්මපාදානය යන දෙක හැර ඉතිරි වැරදි මවපාදිවයි වාදයන් දැකීම ගැනීම තදින් ගැනීම සවභාවය
3. සීලධර්මපාදාන :- ගෝචත, සුතඛ වත ආදී වැරදි වත් පිළිවෙත් මගින් කෙලෙස් වලින් පිරිසිදු විය හැකි යැයි දැකීම ගැනීම තදින් ගැනීම සවභාවය
4. අත්තවාදුපාදානය :- (අ) මැවුම්කරු පරම අත්ත
 (ආ) මවතු ලැබූ ජීව අත්ත ආදී වශයෙන් අත්තවාදු පිළිගන්නා, අත්තවාදුය දැකීම ගන්නා තදින් ගන්නා ධර්ම සවභාවය

මෙලෙස උපාදාන වගී භතරක් ඇත්තේය. යෝගාවචර පුද්ගලයා තමාගේ රූප-නාම සත්තාන සත්තභිය වශයෙන් සිදු වූ, සිදු වෙමින් පවතින්නා වූ, සිදුවන්නා වූ, උපාදානය තෝරාගෙන භාවනා කළ යුතුය. අතීත හේතු පහ තුළ අඩංගු උපාදානය, උපාදාන භතරින් කුමන උපාදානයක් වන්නේදැයි තෝරාගෙන භාවනා කරන්න. තව දුරටත් පවවුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ තිසා විශේෂයෙන් හොඳ කුසල කම් එක, එකක් සිදුකොට අනාගත භවය වෙනුවෙන් ප්‍රාර්ථනා කරන විට කුමන උපාදාන ධර්මය සිදු වී දැයි, සිදුවන්නේ දැයි තෝරා බේරා ගෙන භාවනා කොට බලන්න. ඉදින් පිංවත් ඔබ සඳහා දෙවැනි අනාගත භවය ආදී අනාගත භවයන් ප්‍රකටව ඇත්තේ වී නම් ප්‍රථම අනාගතය, ආදීත්ති පසළ වන්නා වූ උපාදානයද මෙලෙසම තෝරා-බේරා ගෙන භාවනා කොට බලන්න.

යෝගාවචර පුද්ගලයා කාමුපාදානය විපක්‍ෂනා ක්‍රමය මගින් පරිලුභ කොට භාවනා කරන විට එම කාමුපාදානය දැකී වූ තණභාව වශයෙන් ක්‍රමයට ප්‍රකට වනු ඇත. ඉතිරි උපාදානයන් තුන නැත්නම් එයින් එකක් විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් පරිලුභ කොට භාවනා කරන විට යෝගාවචරයාගේ ක්‍රමයෙහි මවපා දිවයි වශයෙන්ද ප්‍රකට විය හැක්කේය.

[මූල වී. (බු.) 2/91]

10. හව

1. කමම කමම-ඵල ලකඩණො කවො
2. භාවන භාවන රසො
3. කුසලකුසලාධ්‍යාකත, පච්චුපට්ඨානො
4. උපාදාන පදට්ඨානො

[ධ. අ. 295; වි. ම. 395]

සැ. යු:

ඉහත සදහන් අර්ථකථාවන්හි හව යන්නෙහි I. කාම හවය II. උත්පත්ති හව දෙකම එකට එකතු කොට ලියා දක්වා ඇත. එම නිසා ක්‍රමය මඳ පුද්ගලයන් සඳහා භාවනා ක්‍රමය වටහා ගැනීම සඳහා බෙදාගෙන භාවනා කළ යුතු ආකාරය දක්වන්නෙමු.

(අ) කාම හව

1. කමම ලකඩණො කාම කවො
2. භාවන රසො
3. කුසලකුසල පච්චුපට්ඨානො
4. උපාදාන පදට්ඨානො

- | | |
|------------------------------------|----------------|
| 1. කමම නමී සචභාවය = කමීය වීම සචභාව | ලක්ෂණයයි |
| 2. උප්පත්ති හවය සිදුකිරීම | (කිවව) රසයයි |
| 3. කුසලකුසල ධර්මයන් | පච්චුපට්ඨානයයි |
| 4. උපාදාන | පදට්ඨානයයි |

(ආ) උප්පත්ති හව

1. කමම ඵල ලකඩණො උප්පත්ති කවො
2. භාවන රසො
3. අධ්‍යාකත පච්චුපට්ඨානො
4. උපාදාන පදට්ඨානො

[ධ. අ. 95; වි. ම. 395]

- | | |
|---|----------------|
| 1. කමම ඵල-කමීයන්හි ඵල සචභාවය කමීයන්හි ඵලය වීම සචභාව | ලක්ෂණයයි |
| 2. කමීය හේතුවෙන් වීම | (කිවව) රසයයි |
| 3. කුසල අකුසල නොවන විපාක අධ්‍යාකත සචභාවය | පච්චුපට්ඨානයයි |
| 4. උපාදාන | පදට්ඨානයයි |

භාවනා ක්‍රමය ගැන සතිමත් විය යුතු

සංභාර ගමන ඉතා දීර්ඝය. සමහර විටක කුසල කමීයන් හි ඵල ලැබී සුභති හවයන්හි සුඛය ලබන්නන් නමුදු සමහර විටක අකුසල කමී විපාක ලැබී දුභති විපාක

විදීම බොහෝ කොටම සිදු වන්නේය. කුසල කම් හව හේතුවෙන් කුසල විපාක උපපත්ති බව, අකුසල කම් හව හේතුවෙන් අකුසල විපාක උපපත්ති හවයේ සුදුසු පරිදි යෙදේ. සංසාර ගමන නොතිමිඵ පවතින තාක් කල් ඉදිරියද මෙසේමය. පිංවත් ඔබ තාම සංසාර ගමන් පුවෘතියේදී සිදු වූ, සිදුවන, සිදුවිය හැකි ආකාරයන්ට අනුව පමණක් බලන්න.

11. ජාති

1. තරථ තරථ හවෙ පධමාතිතිබ්බතති ලක්ඛණා ජාති
2. නියතාතන රසා
3. අතීත හවතො ඉධ උමඉජජනා පච්චුපට්ඨානා
විලවසෙන දුක්ඛ විචිතතනා පච්චුපට්ඨානා
4. (කමම හව පදවධානා) [බ. අ. 2/67; පි. ම. 372]

1. ඵ ඵ හවයෙහි හවයකට අයිති ස්කන්ධ සන්තතිය ආරම්භය,
ප්‍රථම හට ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. (එක හවයකට වශයෙන් අගත් ස්කන්ධ සන්තතිය ඉපදීම වශයෙන්
විපාක විදින්නාට ඉදින් මෙය ගන්න යැයි) රුගෙන විත් දෙන්නාසේ කිරීම
(කිවව) රසයයි

3. ආතන්තරව අතීත හවයෙන් මේ පතනුත්පන්න හවයෙහි
ස්කන්ධය සන්තතිය ප්‍රකටව මතුකරදිය හැකි බව පච්චුපට්ඨානායයි
වෙනත් ආකාරයකට,
දුක්ඛස්කන්ධයෙහි විචිත්‍ර භාවය යන ඵලය දීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. කමම හව පදවධානයයි

එක හවයකට අයිති, එක හවයකට අඩංගු ස්කන්ධ සන්තතියේ ප්‍රථම හටගත් ස්කන්ධය පටියන්ධි ස්කන්ධය නම්වේ. එම නිසා ජාතියට පධමාතිතිබ්බතති ලක්ඛණා = ප්‍රථම හටගත් = ආරම්භක පැනවීම යන සවිභාවය ලක්ෂණය වශයෙන් ඇත්තේ යැයි අවශ්‍යකථාවයන්ගෙන් වහන්සේ දක්වයි. [මුල පි. (බ.) 2/61]

12. (අ) ජරා

1. ඛණ්ඩ පරිපාක ලක්ඛණා ජරා
2. මරණුපනයන රසා
3. යොඛබ්බන විනාස පච්චුපට්ඨානා
4. (ජාති පදවධානා) [බ. අ. 71; පි. ම. 374]

- | | |
|--|----------------|
| 1. එක භවයකට අඩංගු වන ස්කන්ධයන්හි මේරීම | ලක්ෂණයයි |
| 2. මරණය වෙත ගෙනයාම | (කිවච්ච) රසයයි |
| 3. යෞවන සම්පත්තිය ඒනාය ඒම | පච්චුපට්ඨානයයි |
| යෞවන සම්පත්තිය ඒනාය කිරීමේ සවිභාවය | පච්චුපට්ඨානයයි |
| 4. ජාතිය | පද්ධිතයයි |

(අ) මරණය

1. චුති ලක්ෂණං මරණං
2. වියෝග රසං
3. විසංවාස පච්චුපට්ඨානං
4. (ජාති පද්ධිතං) [අභි. අ. 2.71; චි. ම. 374]

1. එක භවයකට අයත් ස්කන්ධ සත්තනියේ චුත ඒම =
 පච්චුප්පන්න භවයෙන් චුත ඒම ලක්ෂණයයි
2. (අ) ගෙඵී භිය භව ස්කන්ධයන්ගෙන් වෙන්ඒම, වෙන්කිරීම (කිවච්ච)රසයයි
 (අ) ගෙඵී භිය භව ස්කන්ධයන්ගෙන් වෙන් ඒම, අතීන්
 සම්පූර්ණ ඒම (සම්පත්ති) රසයයි
3. පච්චුප්පන්න භවයෙන් = ඒවත් වූ ගතියෙන් අනෙක් ගතියට
 පත් කිරීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. ජාතිය පද්ධිතයයි

භූ: යු:

මෙම ජාති ජරා මරණයෙන් සමමුත්ති සත්‍යය හා පරමත්ථ සත්‍යය යන දෙකට සටහන අඩංගු කොට කැමති නම් භාවනා කළ හැක්කේය. සමමුත්ති සත්‍යය වශයෙන් භවයක පටිසන්ධිය ජාතියය. චුතිය මරණයයි. වයසට යන ස්කන්ධයේ ජරාවයි. පරමාඵී වශයෙන් වනාහි ඒ ඒ රූප නාමයන්ගේ උපාදාන ජාතියයි. සීතිය, ජරාවයි. භංගය මරණයයි.

සොක

1. අපෙතා නිජ්ජානා ලක්ඛණො සොකො
 2. වෙනසො පරිනිජ්ජාධායන රසො
 3. අනුසොචන පච්චුපට්ඨානො [ධ. අ. 72; චි. ම. 374]
1. අභ්‍යන්තර වශයෙන් තැවෙන බව සිතේ නැඒම ලක්ෂණයයි
 2. සීත තවන බව උභය (කිවච්ච) රසයයි

3. කඳුකි ව්‍යසනාදිය යෙදෙන ආකාරයට, ගුණ ගරීරයේ විනාශයත් (අපකීර්ති) යෙදෙන ආකාරයට නැවත, නැවත නැවීම කේක විම

පවුට්‍රපටිකානග්‍යයි

4. (ගුද්‍රීපත් වන ඥාති ව්‍යසනාදී ඵ ඵ අනිෂ්ඨාරම්මණ)

පද්‍රටිකානග්‍යයි

සැ: යු:

අට්ඨකථාවන්හී ජාතියෙහි පටන් උපායාසය තෙක් පද්‍රටිකාන දැක්වීමක් නොකෙරේ. මේ පොතෙහිද සොකාදිය ජාතියෙහි මුඛ්‍යය එලෙසත් වී මෙතැන් පටන් පද්‍රටිකාන පාළියෙන් හොදක්වා සිංහල පරිවර්තනයේ පමණක් වරහන් තුළ දක්වා ඇත. නමුදු පද්‍රටිකාන නොමැති නොවේ. ඇත්තෙන්ම ඇත්තේය. පද්‍රටිකාන බොහෝ සේ තිබෙන අතර විශේෂ හේතුවක් නොමැති බැවින් නොදක්වුවා විය හැක. අසද්දුතර අසද්දුතරෙන දුක්ඛ ධර්මෙන ඵ්ටිඤ්ඤ ආදී ලෙසට පටිවචයමුප්පාද විගංග පාළිය සුත්තත්ත ගාජනීය ක්‍රමයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බැවින් ඥාති ව්‍යසන = නැදැයිත්ගේ විනාශයත් ආදී හේතු ධර්ම එක එකක් පද්‍රටිකාන මැයි දුතයුතු වේ. ධර්ම සවභාවයේ එක් ආකාරයකට දක්වනොත් ආශ්‍රිත රූප හෝ අදාළ ද්වාරයන්ගේ ඥාති ව්‍යසනාදිය අනිෂ්ඨාරම්මණයක් ගැටෙන විට එකකාදී සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන් රාශි වී උපකාර කරන තිසා ද්‍රෝමනසා වේදනා සහ සෝකාදිය පහළ වන්නාය. එම නිසා වතපු-ද්වාර අනිෂ්ඨාරම්මණ එකකාදී සමප්‍රයුක්ත ධර්ම පද්‍රටිකානගේය.

පටිදෙව

1. මාලපපන ලක්ඛණේ පටිදෙවො
2. ගුණ දොස පටිකිත්තන රසො
3. සමනම පවුට්‍රපටිකානො [ධ. අ. 2/73; වී. ම. 375]
1. වැළපීම් බව ලක්ඛණග්‍යයි
2. ගුණ දොස් කියවීම (කිවම) රසග්‍යයි.
3. පටිදෙව සහිත පුද්ගලයාගේ නැත්නම් සිතේ අස්ථාවර බව, කමපාව, වෙවිලීම (උපට්ඨානාකාර) පවුට්‍රපටිකානග්‍යයි
නැත්නම් සිහි මුර්චාව එලෙස වශයෙන් ගෙන දීම (එල) පවුට්‍රපටිකානග්‍යයි
4. (ගුද්‍රීපත් වන ඥාති ව්‍යසනාදී ඵ ඵ අනිෂ්ඨාරම්මණ) පද්‍රටිකානග්‍යයි

දුක්ඛ = කායික දුක්ඛ

දුක්ඛං නාම කායිකං දුක්ඛං

1. තං කාය පිළුන ලක්ඛණං
2. දුපපඤ්ඤාණං ද්වෙමනස්ස කරන රසං
3. කායිකාබාධා පච්චුපට්ඨානාං

[වී. ම. 375]

ශරීරයේ හටගන්නා දුක්ඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණය යෙදෙන වේදනාව දුක්ඛ නම් වේ. මේ දුක්ඛ වේදනාව තෝරාගෙන හවනා කරන්න.

1. කායික පීඩාව ලක්ෂණයයි
2. අනුවණයනට ද්වෙමිතස ඇතිකිරීම (කිවළ) රසයයි
3. කායිකා බාධ පච්චුපට්ඨානයයි
4. (මෙම දුක්ඛය දෙන අභිමාරම්මණ) පදට්ඨානයයි

ද්වෙමනස්ස = වෛතසීක දුක්ඛ

ද්වෙමනස්සං නාම මානසං දුක්ඛං

1. තං චිතත පිළුන ලක්ඛණං
2. මනෝ විහාත රසං
3. මානස ඛන්ද්‍ර පච්චුපට්ඨානං

[වී. ම. 375]

ප්‍රධාන වශයෙන් ද්වෙමනස්ස වේදනාව පමණක් වේ. සීතෙහි දුක්ඛි.

1. සීතට පීඩාකරන බව ලක්ෂණයයි
2. බන්ධාද = ද්වෙසය හා යෙදෙන නිසා සිතේ සුබය විනාශ කිරීම (කිවළ) රසයයි
3. සීතෙහි රෝග = මානසික වන්ද්‍ර පච්චුපට්ඨානයයි
4. (මෙම ද්වෙමනස්ස පහළ කරවන අභිමාරම්මණ) පදට්ඨානයයි

මේ ද්වෙමනස්ස වේදනාව දුක්ඛ දුක්ඛය වන නිසාද කායික දුක්ඛය ගෙන දෙන නිසාද දුක්ඛය නම් වේ. ඇත්තය, සීතෙහි දුක්ඛ අතින් පිරි පවතින සත්ත්වයන් තම කෙස් ඇඳ ගනිමින් හබයි. දැන් පපුවට ගතා ගනීයි. බීම පෙරළෙයි. පා උඩුකුරුකොට වැටෙයි. පිහි ආභ්‍රවාදිය වලින් කපා කොටගෙන මැරෙයි. වස කයි. ගෙල වැලලා ගනී. ගින්නට ගෝ පහීයි. මෙලෙස වූ විවිධ වූ දුක් විඳී. [වී. ම. 376]

උපායාස

උපායාසෝ නාම ඤාති ව්‍යසනාදි හි චූට්ඨස්ස අධිමනත වෙතෝ දුක්ඛ සපහාවිතෝ ද්වෙසොයෙව. සංඛාරක්ඛණධ පට්ඨාපණෙන ඵකෝ ධමමොති ඵකෙ

[වී. ම. 376]

1. විත්ත පරිදහන ලක්ඛණෝ උපායාසෝ
ඛනාසතති ලක්ඛණෝ
2. නිත්තන රසෝ
3. විසාද පච්චුපට්ඨානෝ

[ධ. අ. 2.73; වි. ම. 376]

ඥාති ව්‍යසනාදීන් හමුවන්නාවූ සත්ත්වයන්ගේ බොහෝ අධික සිත්ති දුක් ගෙන දෙන දෝශයටම උපායාසය යැයි කියනු ලැබේ. (දෝමනස්ස චේදනාව නොවේ.) සංඛාරස්කන්ධයන්හීලා අඩංගු අකුසල වෛතසික සිත් 14 න් එක් වරගසක එක වෛතසිකයක් යැයි සමහර ආවර්ණිකත්වනත්යේලා කියත්. (වි. ම. පට්ටච්චිතයයි)

1. සිත භාත්පසිත් දැවීම ලක්ෂණයයි
තැත්තමී ඥාති ව්‍යසනාදීය අනුව දැඩියේ සිත පැහැර දුක්දෙන බව ලක්ෂණයයි
2. දැඩියේ දැවීමලෙන් තැනනුම බව (කිවච) රසයයි
එම දැවීමල තැනනුම අතින් සමපූර්ණ වීම (සමපත්ති) රසයයි
3. ඤාති ව්‍යසනාදී අරමුණෙහි කය සිත ගිලී ගෙන බැහැපත් වන
බව උපට්ඨානාකාර පච්චුපට්ඨානයයි
එම බැහැපත් වන බව ගෙනදීම (එල) පච්චුපට්ඨානයයි
4. (ඉදිරි පත්වන ඤාති ව්‍යසනාදී එක වර්ගයක් අතිශයාරම්මන) පච්චුපට්ඨානයයි

යැ: ශ්‍ර:

විසුද්ධි මාගී අට්ඨකථාහි විත්ත පරිදහන ලක්ඛණෝ=උපායාසය සිත භාත් පසිත් දවන බවයයි කියවේ. සමමාහවිනෝදනී අට්ඨකථාහි ඛනාසතති ලක්ඛණෝ= ඤාති ව්‍යසනාදී අරමුණු අනුව ගිත දැඩියේ දාහය ඇති කරන බව දැක්වේ.

සොක-පට්ටදෙව-දුක්ඛ දෝමනස්ස-උපායාස

රාග, දෝස, මෝහ දුරු නොකළ සත්ත්වයකුගේ හවයෙහි සාමාන්‍යයෙන් මේ සෝක, පට්ටදෙව, දුක්ඛ, දෝමනස්ස, උපායාසයෝ ප්‍රකටවම පවත්නාහ. මුදුන්පත්වම පවතින්නාහ. ඉහත සඳහන් කළ ආකාරයට ඥාති ව්‍යසනාදී ව්‍යසනයන් හමු වූ සත්ත්වයෙකුගේ සත්තාතයෙහි පහළ වූ තැවීමී බව සෝකයයි.

දෝමනස්ස වර්ගයක්:- ශෝකය යැයි වරදවා ගන්නා දෝමනස්ස වර්ගයක්ද තිබිය හැක. ප්‍රිය කරන කෙනෙකු රෝගී වේ දැයි සිත කරදර ගැනීම-ලදුරුවත් හා ළමයින් වෙනුවෙන් සියලුලෙහි සිත් කරදර ගැනීමී, ප්‍රිය මනාප කෙනෙක් පිට ගොස් තැවන එමට පමාවන වීම සිත කරදර ගැනීමී පමණක් නොව "මම තැත්තමී ඔබලා

දුකට පත් වේ යැයි කල්පනා කරමින් සීතා කරදර ගැනීම් ශෝකය නොවේ. සාමාන්‍ය දෝමනස්සයයි.

නිළ, තාන්ත මාන්ත ගුණ, සිරිය, සෞභාග්‍යය, ප්‍රොතීන් ආදියෙන් එකක් විනාශ වූ විට බොහෝ දුක් වෙයි. සීත දුරවල වෙයි. ශෝක වෙයි. මේ දුක් වීම්, සීත දුරවල වීම්. සෝක වීම් වනාහී දෝමනස්සම යැ. මෙය දුරගත නොහැකි වූ විට පරිදේව යැයි කියන විලාප සීම ඇතිවේ. පරිදේව ගින්න කියන තැන අඩන ශබ්දය පහළ වීම පීණීස ශරීරයේ දැඩිලෙස තවන දවන දොස-දෝමනස්ස අනුව කියන කියමනක් වේ. මෙම ශෝක පරිදේව ධර්මයන් ධර්මානුරූපව සමතය කල නොහැකි වූ විට ජීවිතය පවා අවසන් කර ගන්නා තරමට දුක් ගින්න ඇවිලියා හැක.

සොක පරිදේවනං සමතිකකමාය [ම. නි. 1/134]

මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍ර දේශනාවට අනුව සෝක පරිදේවයන් සමතිකුමණය සඳහා හොඳම පිළිවෙල, නිදොස් ක්‍රමය, උතුම් ක්‍රමය නම් සතිපට්ඨාන දේශනාවෙහි එන පිළිවෙලම වන්නේය. එම පිළිවෙල අනුව මේ පව්වය පරිගහන ක්‍රමය නම් වූ පටිච්චසමුප්පාද භාවනා ක්‍රමයද කාණ්ඩයක් ලෙස ඇතුළත් වී ඇත්තේය.

මේ පටිච්චසමුප්පාද අංගයන් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධාන ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන විට ක්‍රමයෙන් බෙදා වෙන් කරගන්නා විට අතීත-අනාගත-පව්වප්පන්න යන තුන් කාලයන් අප්කඛන්තික- බහිඤ්ඤා යන සන්තාන දෙකම තුළ පරිග්‍රහ කිරීම අවශ්‍යය. එලෙස භාවනා කිරීම සඳහා පින්වත් ඔබ

- රූපයන් පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම
- නාමයන් පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම
- රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කිරීම
- රූප-නාම බෙදා වෙන් කොට හඳුනා ගැනීම

යන නාම-රූප පරිවේෂ්ඨ ක්‍රමය කොටසෙහි කටයුතු සම්පූර්ණ කළ විට පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය නැවත පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව පහත සඳහන් ලෙසට පිළිපදින්න.

ලක්ඛණ රසාදිය භාවනා කරන ක්‍රමය

ප්‍රථම (ආසන්න) අතීතයෙහි සිදු වූ අවිද්‍යාව නිසා මෙම ප්‍රථම අතීතයෙහිම සිදු වූ සංඛාරයන්ගේ පහළ වීම නම් වූ අවිප්පා හා සංඛාරයන්හි හේතු - එළ සම්බන්ධතා

ධර්ම ක්‍රමානුකූල දැක ගැනීම සඳහා පරිශ්‍රය කරන්න. පිරිසිදු ගන්න, ගන්නා අවිච්ඡාලිත නිසා සංස්කාරයන් පහළ වීම ක්‍රමානුකූල වචනාපනය කරන අවස්ථාවෙහි දැනගන්නා විට අවිච්ඡාවෙහි ලක්ෂණ, රස, පච්චුපටිඛාන, පද්ධතියක් පරිශ්‍රය කොට බලන්න.

තව දුරටත් මෙම අතීත භවයෙහි පිහිටුවා ගත් සංඛාර නිසා පච්චුපත්ත පටිපත්ති විඤ්ඤාණය පහළ වූ ආකාරය = සංඛාර හා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණයන්හි, හේතු - එල සම්භවධර්ම ආකාර ක්‍රමානුකූල දැක දැන ගන්නා විට සංඛාරයන්හි ලක්ෂණ- රස-පච්චුපටිඛාන, පද්ධතිය දිගට පරිශ්‍රය කරන්න. මේ ක්‍රමය මත පිහිටා සෝක- පරිදේව- දුක්ඛ-දෝමනස්ස-උපායාස දුක්ඛාම හේතු එලයන් සම්බන්ධ වන ආකාරයට ක්‍රමානුකූල දැක ගන්නා ආකාරයට දුක්ඛිත් ලක්ෂණ-රස-පච්චුපටිඛාන- පද්ධතිය දිගට පරිශ්‍රය කරන්න.

1. අවිච්ඡා හා සංඛාරයන් (ප්‍රථම) අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
2. විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායතන, එසා, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව (කමම භව) යන් පච්චුපත්ත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
3. ජාති (=උපපත්ති භව) ජරා-මරණ -සෝක-පරිදේව-දුක්ඛ' දෝමනස්ස උපායාසයන් (ප්‍රථම) අනාගත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි. මේ ක්‍රමය මත පිහිටා

1. අවිච්ඡා - සංඛාරයෝ (දෙවන) අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
2. විඤ්ඤාණ, නාම - රූප, -පෙ - භව = (කමම භවයන්) ප්‍රථම අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
3. ජාති (=උපපත්ති භව) - පෙ - උපායාසයෝ පච්චුපත්ත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි. මේ ක්‍රමය මත පිහිටා අතීත සම්බන්ධයන්ද

1. අවිච්ඡා-සංඛාර පච්චුපත්ත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
2. විඤ්ඤාණ - පෙ - භව = (කමම භවයන්) ප්‍රථම අනාගත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
3. ජාති (=උපපත්ති භව) - පෙ - උපායාසයෝ දුර්විද අනාගත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.

මේ ක්‍රමය මත පිහිටා අනාගත සම්බන්ධතාවයන් අවසානය තෙක් වටහා ගන්න. අතීත පැත්තටද ඥානය යොදවමින් බොහෝ හවතා කළ හැක. අනාගත පැත්තටද ඥානය යොදවමින් බොහෝ සේ හවතා කළ හැක. සංසාර ගමන නිමවන තාක් භාවනා කොට බැලිය හැක. මෙලෙස භාවනා කරන්නේ ඒ ඒ හවයෙන් සිදු වූ ලෙසට පවතින ලෙසට, මන්තට සිදුවන ලෙසට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

අභිමතාවය

මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ අර්ථය නම් අතීත අනාගත පව්වුපාත්ත කාල තුළ හේතු ධර්ම රාශිය හා ඵල ධර්ම රාශිය පමණක් වන්නේ යැයි දැන ගැනීමද, කරවන්නෙකු, මවන්නෙකු, මවනු ලබන්නෙකු, මැවෙන කෙනෙකු, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම, කෙනෙක්, පුද්ගලයෙකු නැතැයි යන ලෙසට ඤාණය පිරිසිදු වීමද එක කාරණයකි.

හේතු - ඵල යන දෙකම මත ත්‍රිලක්ෂණයන් නැවත, නැවතත් විපක්‍ෂනා භාවනා කළ, හේතු ඵල දෙකම මත බැඳී ගන්නා, තණ්හා බැඳීම, මාන බැඳීම, දිට්ඨි බැඳීම ආදී කෙලෙස බැඳීම් තදංග වශයෙන් නිරෝධ වන්නේය. මේ විපක්ෂනා ඤාණයෙන් පියවරින් පියවර බලවත් වූ උපනිස්සය ශක්තිය මගින් උපකාර කළ විපක්ෂනා ඤාණයන්හි අවසාන ආශී මාගී ඤාන ඵල ඤාණයන් පහළ වීම වන්නේය. මේ මාර්ග ඤාණයේ කෙලෙස සමුවෙප්පද වශයෙන් පියවරින් පියවර ඉතිරි නොකොට දුරු කරන්නේය. මාගී ඤාණයෙන් අදාළ කෙලෙස සමුවෙප්පද වශයෙන් ඉතිරි නොකොට විනාශ කරන හේතු ධර්මයේ = කම් කෙලෙස නිම කිරීම සිදු කරති. හේතු ධර්මයෙන් නිම කළ ඵල ධර්මය සංසාර වට්ටයන්ද නිමවා ලන්නේය. මෙලෙස හේතු - ඵල යන දෙකම මත බැඳී ඇති කෙලෙස තදංග-සමුවෙප්පද වශයෙන් ප්‍රශාණයටද එක කාරණයකි.

මේ හේතු කාරනා දෙක නිසා රූප- නාම, හේතු -ඵල සංඛාර ධර්මයන් ඉතිරියක් නැතිව හැකිතාක් මෙලෙස ලක්ඛණ, රස, පව්වුපට්ඨාන, පද්ධික ක්‍රමය වශයෙන් තුන් කල්හි, සත්තාන දෙකෙහි පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කළ යුතු වේ.

කල්තබා සුදානම් වීම

මෙලෙස කම් කෙලෙස ඉතිරි නොකොට දුරු කිරීම සඳහා සොක, පරිදේව සංසිදුවීම සඳහා ආරය මාගී ඤාණය ලැබීම සඳහා නිවන මෙලොවදීම සාක්ෂාත්කර ගැනීම සඳහා පිංවත් ඔබ විපක්ෂනාවට නැංවීම සඳහා පහත සඳහන් අභ්‍යාසයන් කල්තබාම කරන්න.

අප්‍රකාශිත-බහිද්‍රව්‍ය සන්නාම දෙකම

1. රූප පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම රූප පරිග්‍රහ
2. නාම පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම අරූප පරිග්‍රහ
3. රූප - නාම පරිග්‍රහ කිරීම රූප රූප පරිග්‍රහ
4. රූප - නාම වෙන් කොට ගැනීම-නාම රූප වචනා
5. පව්‍යුපන්න, පඤ්චස්කන්ධයෙන් හේතු පහ පරිග්‍රහ කිරීම පව්‍යුපරිග්‍රහ
6. අතීත අනාගත ස්කන්ධයන්ගේ හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම අද්‍රව්‍ය පරිග්‍රහ

මේ කටයුතු නැවත වරක් සම්පාදනය කරන්න. විපක්‍ෂනාව සඳහා කල්‍යාණ සූත්‍රයේ විමස. තව දුරටත් තමාට භාවනා කළ හැකි තාක් අතීත සම්බන්ධතාවයන්ගෙන් පටන් පව්‍යුප්පන්නය දක්වාද පව්‍යුප්පන්නයේ පටන් අනාගත නිමාව තෙක් අප්‍රකාශිත -බහිද්‍රව්‍ය සන්නාම දෙකෙහිම

1. රූප පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)
2. නාම පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)
3. රූප -නාම පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතයතෙක්)
4. රූප-නාමයන් වචනාත්‍ය කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)
5. හේතු - එල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)

මේ කටයුතු පහද නැවත වරක් සම්පාදනය කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන විට හැකිතාක් සම්පව්‍ය නාම - රූපයන් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. අතීත සම්බන්ධතාවයේ සිට අනාගත කෙළවර තෙක් කෙළින්ම එක දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. තව දුරටත් මේ රූප නාමයේ පස් කොටසකට බෙදා පඤ්චස්කන්ධය වශයෙන්ද, අතීතයෙන් පටන් ගෙන අනාගතය කෙළවර තෙක් කෙළින්ම එක දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්නේ විටී එක එකක අතර පිහිටා ඇති හවාංග නාම ධර්මයන්ද සමග මිශ්‍රව පරිග්‍රහ කරන්න. නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන විට සිදු වූ ලෙස, සිදුවෙමින් පවතින ලෙසට, මතු සිදුවන ලෙසට ඉතා සම්පව්‍ය පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව අතීතයෙන් පටන් අනාගත කෙළවර තෙක් හේතු එල ධර්මයන්ද පරිග්‍රහ කරන්න.

අනුබොධ කැණීම

නාම - රූප පරිවේප්‍රේ, තසං ච පව්‍යුප්පරිග්‍රහනො හ පඤ්චස්කන්ධය මතෙතන භොති අව්‍යො තප්ඵ අපරාපරං කැණුපසතති සඤ්ඤිතෙන අනු අනුච්ඡස්සනෙන [දී. ටී. 2]

මේ නාම-රූප පරිච්ඡේද කථානලය සහ එම නාම-රූපයන්හි හේතු බලයන් පරිග්‍රහ කළ හැකි පව්වයපරිභ්‍යන් කථානලය ප්‍රථමයෙන් එක් වරක් මහසීකාරය පැවැත්වීමෙන් මූලික කෘතන්‍ය මාත්‍රයෙන් සම්පූර්ණ නොවේ. නිශම වශයෙන් මේ කථානලය දෙක පරිග්‍රහ කිරීමට නැවත, නැවතත් යළි යළිත් මෙම කථානලය පහළ වීම යැයි කිව හැක. නැවත නැවතත් වරින් වර විනිවිද දැන ගැනීම මගින්ම මූලික වශයෙන් සම්පූර්ණ කර ගත හැක්කේය. [දී. වී. පරිච්ඡේදයහි]

එම නිසා මෙම නාම-රූප පරිච්ඡේද කථානලය, පව්වය පරිග්‍රහ කථානලය යන දෙකට අනුබෝධි කථානලය යැයි කියනු ලැබේ. නැවත නැවතත් වරින් වර පරිග්‍රහ කිරීම අනුචතුත්කල්, සන්තාන දෙක තුළ පිහිටා ඇති රූප බව - නාම බව හේතු බව - එළ බවේ ක්‍රමානුකූලව පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට විපක්‍ෂතාවට නැංවීමට සුදුසු වන්නේය.

ලක්‍ෂ්‍යාදි වතුකක කොටස නිමියේයැ

